

Vina

Jaroslav Kříž

I

Snad to, že někdo pouštěl draka, což se zdálo v tuto roční dobu nezvyklé, podnítilo ten dojem prchavosti chvíle. Drak byl červený a s jemným bzučením se vzpínal, tančil nad zelení pod sebou. Hanuš, vytržený z přemítání, náhle cítil touhu si tu chvíli podržet, než tak jako všechny před ní uplyne: pojmout to všechno před sebou – nejenom vidět, ale skutečně to prožít. Musel se k tomu narovnat, jak jen to šlo, odtrhnout oči od země, ke které slabým zrakem přibíjel své myšlenky – vlastně v poslední době skoro jenom jednu o záhadě jedinečné věci na pozadí veškerenstva. Obojí mu vždycky uklouzlo. Ulovit zpátky mizející pojem nebo jeho stín, to byla hra, kterou se často zabýval. Teď mu to ale náhle bylo málo. Byl tady skutečný, barvitý svět, který abstrakce jenom rozpouštěla do šedivé průsvitnosti. Jak dlouho bude ještě žít, vnímat konkrétní věci okolo? Myšlenka na Editu mu proběhla jako stín, potom ji zase zapudil.

Díval se chvíli na červený kosočtverec draka, jak se hrdě vzpíná stále výš a potom najednou, v silném poryvu větru, se řítí dolů na trávník. Měl pocit, jako by ten výjev byl obrazem jeho života. Vlastně jen jeho části, že. Jeho vzestup a pád, to bylo přece dávno. Teď žil nebo spíš dožíval bez velkých výkyvů. Ale stále ještě chodil, dýchal, vnímal...

Snažil se zrakem obejmout to všechno – stromy, keře, také trávník, které před chvílí ztropila krátká přeháňka a slunce zase rozžehlo do živé zeleně. Kaštan na rohu parku ještě svítil množstvím bílých svící, šeříky ale skoro všechny odkvetly zas dřív, než si jich stačil doopravdy všimnout. Všechno to odcházelo, stále nějak rychleji. I tohle svěží listí, které zrovna obzírál, se brzo plně rozvine a zmatní, pak i ono začne uvadat. Měl by je nabrat očima jako do velké náruče, nějak se toho více zmocnit... Usmál se ironicky nad sebou. Chová se jako někdo, kdo před cestou cpe do kufrů všechno, na co pohlédne, ačkoliv tam, kam brzo dorazí, nebude nic potřebovat. Ostatně, není žádné tam, jak si už nesčetněkrát vysvětlil: je jenom hranice, za níž už přestane být jakékoliv zde. Okamžik s tou představou zápasil, pak ji jako vždy vzdal.

V té chvíli mu kotníkem projela nezvyklá bolest. Zavrával a pohlédl zděšeně pod sebe. Malý ducatý chlapec, asi dvouletý, do něho narazil svou plastickou tříkolkou a jel hned nevšímavě dál, odrážeje se od země svýma krátkýma nohama, oči úplně ztuhlé vůli k pohybu. Hanuš potlačil vztek, který v něm vzplál a ponoukal ho nakopnout toho malého spratka. Kdesi v něm zakmitl děs z téhle slepé síly, kterou chlapec vyzařoval. Byla to tatáž bezohledná vůle, s níž se mládí dralo za vším, co je právě zaujalo – konečně nejen děti nebo výrostci, ale i mladí dospělí a také starší, dosud lační života. Všichni se kamsi řítí a jeho nechávali nevšímavě za sebou. Schopenhauer o tom psal, v naivní snaze tuhle vůli ukonejšit. Nietzsche pak jeho smysl zvrátil, tak jako Marx převrátil Hegela...

Proud myšlenek, nikterak nových v jeho dlouhém životě, přerval nějaký temný hluk. Hanuš se ohlédnul a viděl, jak se s velkým hřmotem na podobných hračkách blíží celá smečka dalších malých chlapečků a raději ustoupil na trávník, aby se vyhnul střetu s nimi. Neměl rád tenhle park, ačkoliv byl docela půvabný. Byl vždycky plný lidí, mladých matek s kočárky a mobily, do kterých bez ustání hovořily, výrostků obojího pohlaví, posedávajících na opěradlech laviček, taky podivných individuí, kteří si zavdávali pivem, nejspíš ukradeným v blízké samoobsluze. A ovšem starých lidí jako on, rozložených na lavičkách a sledujících každého s neutuchající touhou po nějakém kontaktu a zároveň i lhostejností, které je už dávno naučila zkušenost. Lidé, lidé, spousta lidí, kteří ho bez zájmu míjeli... a ovšem psů, k nimž lidé zřejmě lnuli víc než k dětem, jako by se jejich prostřednictvím chtěli znovu spojit s přírodou.

Ted' právě k němu na široké cestě, jíž se z parku dalo dojít do většího klidnějšího lesa, přiběhl jeden kudrnatý černý hafan. Nejspíš si spletl pána – hleděl na něho udiveně velikýma očima napůl zakrytýma změtí černých chlupů.

„No tak, copak chceš?“ zeptal se Hanuš hlasem trochu skřípějícím, jak jej málo používal. „Ty jsi mi ale velký pes. Kdepak máš pána?“

Pod náhlým popudem pohladil psa po jeho chlupaté hřejivé hlavě.

„To není pes,“ ozvalo se za ním. „Ale fena, vid' Astro.“

Ohlédl se: pomešší plešatý muž s obřadným krátkým plnovousem. Mohl být zhruba jeho věku, ale na rozdíl od něho byl toporně vzpřímený.

„Fena snad není pes?“

„No jistě, je to taky pes, jenomže holka, vid'?“

Astra se po něm ohlédla zase jako by s údivem, potom se obrátila znovu k Hanušovi. Měl by jí asi něco dát, jenomže neměl nic, než trochu něhy, naměstnané za ta osamělá léta života. Znovu ji pohladil. Hladit psy bylo v tomto světě přípustné, zatímco sebemenší projev zájmu vůči dítěti byl podezřelý. To patřilo k šílenství doby.

„Astro, neotravuj. Ona je hrozný mazel, pořád by se jenom lísala.“

„To přece nevadí.“

Kdypak naposled někdo loudil o jeho projevy přízně? Ani si nevzpomínal. Kývl na muže s plnovousem, pak zas vykročil. Neznámý něco za ním řekl, ale Hanuš nerozuměl. Nejspíš to bylo k tomu psu.

* * *

Šel lesíkem, v dlani pořád ten dojem ze psí hlavy. Pevné, nepoddajné kučery a velké oči přitom k němu upřené. Takové tuhé vlasy měla Anna, aspoň na hlavě, v klíně byly o něco měkčí. Kolik to bylo let? Určitě třicet nebo ještě víc. Chodila za ním do kotelny, když ho vyhodili z fakulty. Býval tam často do noci, alespoň v zimě – oheň pod kotlem nesměl vyhasnout, jinak ráno trvalo celé hodiny, než topení začalo trochu fungovat. Šéf údržbářů Kalík ho za to vždy zahrnoval urážkami.

„Pan myslitel! Zase ses flákal s knížkou místo abys přikládal?“

„Kotel je plný. Za stav trubek nemůžu.“

„Jenom se nevymlouvej, filosofe. Dostals tu krásnou práci jistě z protekce, tak sebou hod', nebo tě vyhodíme.“

Smál se svým vlastním vtípům, byl vždy už dopoledne trochu opilý: hned ráno, jak jen otevřeli obchod přes ulici, přinášel v síťovce své čtyři litry laciného vína, které potom během směny stále upíjel, až se konečně dostal do stavu, ve kterém téměř nevnímal. Nebýval divoký, jen bobtnal potlačenou zlobou, kterou si na něm občas vyléval. Jednou, když byl v sdílnější náladě, asi po druhé láhvi vína, se Hanušovi světil, že ho bolševici nenechali studovat.

„Jen proto, že měl otec živnost. Pár blbých dělníků.“

„Děly se horší zločiny...“

„Co je mi do nich, mně zkazili život, bolševické svině. A ty k nim taky patříš,“ vykřikl s náhlým návalem zloby.

„Já nejsem ve straně.“

„Ale byl jsi, nekecej.“

„Vystoupil jsem.“

„Jednou bolševik, tak už vždycky. Mě jenom tak někdo neoblafne.“

Jako mnozí lidé jeho druhu zneužíval Hanušovy slušnosti. Byl si jistý, že ho neudá, tak před ním vykřikoval věci, za které by mohl jít i do vězení. Nenáviděl zřejmě všechny, kdo měli nějaké vyšší vzdělání. Na lékaře v klinice si ovšem netroufal, tak vyléval všechnu tu špínu duše na Hanuše, který pro něho byl patrně ideální cíl: někdo, kdo ještě nedávno měl

tituly a seděl na Olympu, kam se Kalík nikdy nedostal, a pak se náhle zřítíl až mezi ty poslední, jediným škrtem stranického pera.

Byla to tehdy špinavá a nebezpečná dřina, kotel byl zastaralý, jako celé topení. Musel vybírat popel ještě žhnoucí, aby naložil další dávku uhlí, aniž by oheň vyhasnul. První týdny se zdálo, že to nevydrží – ještě víc depresi z té černé díry, v které skoro pořád přebýval, než těžkou práci, na niž nebyl zvyklý. Pro lidi na klinice jako by byl neexistoval – ovšem až na Kalíka, který občas dolů zašel ztuhlým krokem opilce.

„Hanuš! Nebo snad mám říct pane docente? To topení je zas jako psí čumák. Co tady děláš, filosofuješ?“

„Já přece za to nemůžu, když trubky netáhnou. To je věc údržbářů. Kotel už větší výkon nesnese, můžete se podívat.“

Nikdy na tykání s ním nepřistoupil, měl svou důstojnost. Kalík, který měl údržbáře na povel, se ovšem na ten manometr nepodíval – odklátil se s temnou nadávkou.

Klinika byla jako středověký model světa – nahoře nebe s čistými jasnými sály, kde vládli nadpozemští primáři; uprostřed každodenní svět poněkud ošumělých ordinací, kde pacienti s pokorou čekali na ortel, zda jejich bolesti a strasti budou uznány za vážnou nemoc se všemi hrozbami a kapkou naděje na uzdravení; nakonec zcela dole očištěc špinavých dílen a ještě níže peklo kotelny. Cítil se tehdy zoufalý a osamělý – kolegové, kteří se prozatím udrželi na fakultě, se k němu ovšem neznali a jiní, s nimiž měl podobný osud, ho zas mezi sebe nevzali: pro jedny z nich byl pořád marxista a komunista, ačkoliv ze strany nejprve vystoupil a pak byl pro jistotu ještě s velkým hlukem vyloučen; pro druhé odpadlík, který už nechtěl o marxismu a obnově strany ani slyšet. Vlastně si tohle odmítnutí jenom představoval, ani se o nějaký kontakt s nimi nepokoušel. I kdyby chtěl, nevěděl, kde ho hledat. Tak byl sám.

Byl doopravdy sám? Měl ovšem ženu, dceru... Jenomže Edita se odcizila po těch dlouhých hádkách, kdy mu vyčítala, že je všechny strhne s sebou tou svou hloupou hrdostí.

„Pitomý podpis! Vždyť to dělá každý.“

„To není pravda, každý ne. Kdo má aspoň kousek cti v těle...“

„Co to je za nesmysly, jaká čest? Vy jste je svými řečmi dráždili a dostali jste po hubě. Přiznat to není žádná hanba.“

„Ale oni chtějí, aby člověk souhlasil! Aby dokonce poděkoval za to, že nás obsadili a že národu vzali všechnu naději!“

„Jakoupak naději! Byla to jenom spousta slov.“

Edita asi podepsala, jinak by se sotva udržela v rozhlase, byť v redakci hudebních pořadů. Bála se jí na to zeptat, byl by z toho konflikt, který by je nejspíš navždy rozdělil. Jenže ta věc pak mezi nimi visela a postupně je vzdalovala od sebe. Nebyl to ale hlavní důvod, proč se odcizili, i když přespávali v jednom bytě a před Věrkou se pokoušeli předstírat, že se nic nestalo. Příčina toho chladu byla v ní, on by jí byl nakonec odpustil. Zřejmě se za něj styděla, že dělá topiče: on, ještě včera docent filosofie! Právě ten stud, za kterým se skrývalo snad dokonce i opovržení, ten jí neprominul – nejen tehdy, ale ani později.

Na okamžik na něho dýchl děs prázdna, do něhož se poslední rok stále více propadalo její myšlení. Ačkoliv pro ni to už možná žádná hrůza nebyla, když ztratila veškerý kontakt se světem a tím asi i úzkost z jeho náhlé cizoty a nepochopitelné složitosti. Jenomže kdo to mohl jistě říct? Kdo mohl vůbec usoudit, co se v ní teď děje? Bezděčně utekl od Editiny nemoci zpět ke svým vzpomínkám.

Byl schopen přijmout všechna ponížení v kotelně jako určitou oběť, také stvrzení čistoty svého postoje. Nežádal za to obdiv – ale ironický poškleb nebo přímo ošklivost? Ještě teď se v něm zachvěly zbytky rozhořčení.

Cítil se tehdy jako hrdina? Pokud snad chvíli, rychle ho to přešlo. To už spíš déle vytrval ten pocit očištění, když z té hnusné strany vystoupil. Byl v ní dvacet let... Vlastně teprve, když se zbavil všech stranických pout, uvědomil si tu tíhu, která na něm léta ležela.

Měl pocit počátku nového života, v kterém už nepřipustí žádné kompromisy. Jak byl v té době naivní! Léta v té černé díře kotelny ho rychle přivedla zpět na zem.

Hanuš se zastavil. Co to s ním je? Bude tu zas probírat věci, které se staly už dávno a které nic nemůže odestát? Má před sebou tak málo času a tolik toho by chtěl ještě promyslet, hlavně se ale dívat, jak si předsevzal. Znovu se narovnal a rozhlédl se kolem sebe. Příroda, sice tady taky zkrocená, skomírající v nezdravém dechu města, přesto svébytná, to byla výzva, v které nikdy neobstál. Ta nekonečná rozmanitost, která začínala každým kamínkem, o němž si mohl být docela jist, že nemá v celém světě přesnou kopii – natož pak třeba listy nebo větve, které kolem sebe viděl. Ta mnohost konkrétního, kterou po většinu času neviděl, protože žil skoro jen v abstrakci, dokud mu tvář nevrátili do popela... ale i pak přebýval jako v dvojím světě, jeden dole, u kotle či na špinavém lůžku s Annou, druhý kdesi nahoře, v prostoru pojmů, konstrukcí a myšlenkových projektů. Jenomže, jak ho víckrát napadlo, bylo to jako chůze po laně. A taky jednou přišel den, kdy spadl dolů.

Hleděl na buk, který tu rostl celá dlouhá léta, co sem chodil. Ještě se pořád rozvíjel, zatímco on stárnul a čím dál tím víc upadal. Na rozdíl od ostatních stromů teprve teď vyrazil své první lístky, tím lépe bylo ale vidět mocný kmen, který působil trochu kovově stejně jako silné větve, které směřovaly k obloze. Všechno se tady dralo vzhůru, ke slunci a k modři nadzemského prostoru. Měl by se taky napřímit, vypnout se k tomu, co člověka přesahuje. Jenomže najít k tomu sílu právě v téhle chvíli neuměl.

* * *

V domě při návratu viděl na nástěnce papír, na kterém spíš jen vytušil – nevzal si zase s sebou brýle – sdělení o tom, že se byty budou přece jenom prodávat. Žádnou sumu tam neviděl, ale věděl, že každá bude absurdně velká pro jeho směšné úspory. Copak s ním udělají, vyženou ho na ulici? Na chvíli se mu srdce rozbušilo panikou. Bezdomoví, o němž kázal Budha, bylo myslitelné někde v Indii, ale i tam bylo asi příliš strašné – však taky jeho stoupenci si brzy založili kláštery. Hanuš si vzpomněl na chatrč, kterou si z různých zbytků zbudovali bezdomovci v jeho oblíbeném lesíku. Chaos nějakých potrhaných přikrývek a kusů šatstva, které byly poházeny všude kolem po keřích, špína a smrad, v kterém byla jakási divokost, to všechno vyvolalo odpor hraničící s hrůzou, když na to místo jednou nechtě zabrousil. To bylo ještě mnohem horší, než kdysi ta kotelna.

Nejistým krokem došel k výtahu a jak byl rozrušený, stisknul uvnitř špatný knoflík, takže dojel o patro výš. Když výtah otevřel, vzepnul se proti němu jiný černý pes, kterého vši silou držela na vodítku mladá dívka.

„Já jsem to spletl,“ řekl trochu zděšeně. „Přejel jsem.“

„Jen sjeďte, my tu chvíli počkáme.“

Vděčně ji poslechl a když pak odemykal dveře bytu, měl na chvíli takový pěkný pocit. To děvče bylo hezké a k tomu tak srdečné... Vešel a zavřel za sebou. Byl doma, zatím v bezpečí, zato sám jenom se sebou a svojí nachýlenou existencí. Pocítil zase jinou úzkost, hned se ale v duchu okřikl. Cožpak se teď bude pořád jen bát? Sedl si na taburet v předsíni a pomalu si zouval boty. Cítil až bolestivou únavu, té ale nedbal, byla v jeho věku normální. Přesto se nedokázal přinutit, aby hned vstal.

Zatímco čekal, až v něm sama zvítězí vůle se zvednout, znovu si vzpomněl na toho vlídného psa, kterého na vycházce hladil po hlavě. Ta jeho tuhá srst mu připomněla nepoddajné kučery, které se skoro hladit nedaly. Anna tenkrát za ním občas k večeru chodila, měl za kotelnou malou místnost, ve které mezi prací odpočíval buďto na židli nebo na houních na podlaze v koutě. Na těch se s Annou miloval, vždy v přítmí a s dráždivou směsí rozkoše a úzkosti: dveře neměly zámek a i když k němu večer nikdo dolů nechodil, byla tu

vždycky možnost, že se třeba Kalík v opilosti nějak v práci zdržel a měl by chuť si na něm vylít žluč...

Náhle si vzpomněl s neobvyklou jasností, jak divoce Anna při milování voněla. Jak se taková žena dokázala proměnit! Když byl ještě vedoucím katedry – jen dočasným, protože neměl profesuru, kterou zdržovali na stranickém výboru – a ona sekretářkou, zprvu si jí příliš nevšímal. Nebyla jeho typ, s tím trochu širokým a krátkým nosem v snědé tváři a tmavou hustou kšticí, na níž jako by vždy měla čerstvou trvalou. Měl také jiné starosti, byla to doba skoro neustálých shromáždění, kde se hodně mluvilo, především on. Co to jen tenkrát všechno říkal, si dnes nedokázal vybavit: v paměti přetrval jen pocit lehké závratí z té moci, s kterou celou posluchárnu svými slovy ovládal. Bylo v tom něco erotického a také v očích studentek a mladších kolegů se přitom chvěly, jak se zdálo, mnohé přísliby. Ta doba náhlé svobody a rozjařenosti, která až připomínala nějaký karneval, ostatně přála různým dobrodružstvím – všude kolem se tvořily páry, které se nestaraly o slib manželství a zřejmě ani o to, co si lidi o nich pomyslí. Hanuš však těmhle svodům tehdy nepodleh: byl příliš zaměstnán, taky měl pocit, jako by tak trochu patřil všem.

Výrazu v Anniných velikých tmavých očích si však sotva mohl nevšimnout. Na rozdíl od těch, které vídal v posluchárně nebo na chodbách, Annu měl denně ve své blízkosti. Občas se jejich ruce krátce dotkly, když jí dával něco k přepisu nebo když od ní bral jeden z mnohých hrnků kávy, kterou v oné době konzumoval po litrech. Cítil, jak proti jeho vůli je nějaká síla k sobě pořád přibližuje, ale stále oddaloval chvíli, z níž by nemohl už vycouvat.

Pak skoro náhle jako by se kolem něho vytvořil prostor zakřiklé samoty. Přijely tanky, vše se zhroutilo, pár měsíců se národ zmítal mezi hněvem a znechucením ze svých vůdců a nakonec se skoro každý začal rozhlížet, jak se v té přidušené době zařídí. Hanuš nic takového ovšem nemohl: příliš se angažoval, příliš z davu čněl. A tak, když přišly prověrky a rdoušení posledních zbytků odporu, odmítl všechny kompromisy a byl pak skoro na hodinu vyhozen. Tehdy se vzdálil všem, nejen svým kolegům, kteří před ním klopili oči, ale také Anně, ačkoliv ona víceméně jediná mu dávala najevo oddanost. Nechtěl nikoho stáhnout s sebou: o tom, co ho teď čeká, neměl – jak si tehdy myslel – žádné iluze.

Zakroutil hlavou a konečně, s tváří zkřivenou bolestí svých starých kloubů, vstal. Prázdnou bytu, do něhož vstoupil, bylo jiné nežli prostor mezi stromy nebo na chodníku venku: tady byl nějak zdůrazněně sám.

* * *

Hanuš pomalu žvýkal chléb, který mu příliš nechutnal, částečně proto, že mu dobře neseděla horní zubní protéza díky mírnému zánětu, který se v dásni nedařilo rozehnat. Myslel si kdysi, že bude mít od zubů konečně pokoj, když si je nechá skoro všechny vytrhat, život měl ale zřejmě nekonečně zdrojů utrpení – jednou většího, jednou jen mírně dotírajícího jako právě teď. Snažil se víceméně nepatrnou bolest v mysli odsunout a soustředit se na nějaká vážná témata, ale bylo to jako s trýznivými vzpomínkami – ať se jim člověk sebevíce vyhýbal, prostě tu náhle byly, ať už člověk chtěl či ne.

Byly ty vzpomínky na Annu bolestné? Cítil jakousi vinu, i když za to, co se jí pak stalo, vlastně nemohl. Jak ho na jeho novém pracovišti našla, to se nedozvěděl. Vyvážel právě na kolečku žhavý popel, byl celý od prachu a od mouru, asi ho sotva poznala – stála na dvoře nejistá, v ruce bílou plastickou tašku. Měla v ní několik osobních věcí, které na katedře zapomněl. To se však ukázalo později: v té chvíli jenom zírala, neschopná slova. Také on nedokázal promluvit. Pokud si v sobě uchoval nějaké zbytky heroických pocitů, nyní se zhroutily pod jejím vyděšeným pohledem. Strašně se styděl za svůj vzhled, za špínu tady všeho kolem.

„Anno,“ vypravil konečně. „Co tu proboha děláte?“

Její nevelká postava ve žlutém nažehleném kostýmku v špinavém dvoře na pozadí hromad uhlí mu připadala jako surrealistická koláž – sem přece nepatřila, neměla tu vůbec být... Jen mlčky zavrtěla hlavou, ale pak šla za ním, když se vracel zpátky do kotelny.

Jakžtakž oprášil jednu z židlí ve svém přístěnku, sedl si proti ní. Ruku jí nepodal, měl ji příliš špinavou. Anna pořád mlčela, veliké tmavé oči se jí ale naplnily slzami.

„Co vám to udělali,“ vydechla a najednou se dala do pláče.

„Ale no tak!“

Tenkrát ji jako malé děvče pohladil a onen dojem z nepoddajných vlasů se mu jednou provždy vryl. Ona si jeho něhu trochu jinak vyložila a vrhla se mu s pláčem kolek krku. Nemohl ji od sebe oddálit, měl ruce od mouru a ušpinil by její kostýmek – nejspíš ten nejlepší, co měla.

„Aničko, pozor, vždyť se umažete.“

Pustila ho a trochu zaraženě smetala z kostýmku šedé stopy popela.

„Co vám to udělali,“ opakovala. „Proč vás poslali právě sem?“

„Nikdo mě sem neposlal. Hledal jsem jiná zaměstnání, ale nikde mě nevzali. Jako bych měl Kainovo znamení. Pro lidi jako já je jenom práce, kterou nikdo nechce dělat.“

Po týdnech vzdoru, kdy své ponížení snášel téměř bez pocitů, jako by náměsíčně krácel nad propastí zoufalství a ponížení, najednou zvadnul jejím pohledem, tak plným soucitu. Málem se taky rozvzlykal, ale udržel se. Vstal, obrátil se zády k ní.

„Teď musím ještě vybrat zbytek popela,“ řekl chraptivě. „A naložit tam uhlí. Jestli si chcete se mnou trochu povídat, přijďte tak za dvě hodiny – budu mít přestávku a předtím čas se umýt, trochu převléknout.“

Poslušně odešla a on si byl skoro úplně jist, že znovu nepřijde – že až se vzpamatuje z šoku, dojde jí, že on je teďka někým jiným, než byl ten, kterého na fakultě obdivovala. Špinavý topič, jeden z nejnižších.

* * *

Ozval se telefon a on tím náhlým zvukem strnul. Potom sluchátko opatrně zvednul.

„Táto, jakpak se máš?“

„Věro... tak už ses z toho Brna vrátila?“

„Jsem tu už týden, ale měla jsem moc práce. Hanka zas jede do Anglie, tentokrát s celou rodinou, tak jsem se chtěla ještě vidět s Markétkou.“

Na chvíli strnul nad tou posloupností. Edita, Věra, Hanka, Markéta: životy jako schůdky, každý ve svém zvláštním světě, plném vztahů, toužení a problémů.

„Staví se ještě před odjezdem?“

„Já nevím, vždyť znáš Hanku. Pořád má času dost a pak najednou trojčí na poslední chvíli. Nemyslíš, že je to dost divné, ona bude pracovat a ten její Vráťa si na celou dobu bere neplacenou dovolenou? Půl roku volna, chápeš? Že prý bude doma s Markétkou. Chlap snad má pracovat a osmiletá holka chodit do školy.“

Zamračil se. Ty jejich věčné problémy, které na něho vždycky vychrlili, když si na něho konečně vzpomněli!

„A ty ses na Moravě měla dobře?“

„Tentokrát nic moc. Měla jsem zas to krvácení.“

„Proboha jaké? Nic jsi o tom neříkala.“

„Taková ženská věc. Slávek mě žene na vyšetření, tentokrát asi půjdu.“

Vráťa, Slávek, oba druzí muži, které dohromady neznal. Ti první, vyměnění, byli kdesi v prostoru, zase s jinými rodinami a jejich problémy.

„Určitě jdi. Když se ty věci chytí včas...“

„Viděl jsi mámu?“

Bylo to, jako by ho někdo udeřil. Měl chuť položit telefon. Potom se ovládnul.

„Ona mě nechce vidět, Věrko, vždyť to víš.“

„To jen tak dělá. Vždyť na tobě visí.“

Copak si doopravdy nevšimla, že jenom žili vedle sebe? Asi to prostě vědět nechtěla.

„Naposled se po celou dobu bavila s nějakým jiným pacientem a já tam seděl, jako bych byl vzduch. Zkusil jsem na ni párkrát promluvit, vůbec mě nevnímala.“

„Je nemocná.“

Já taky, málem vykřikl, ale potlačil to.

„Ty jsi tam za ní byla?“ řekl místo toho.

„Už je to chvíli. Vždyť jsem byla na té Moravě.“

Jen čtrnáct dní, řekl zas němě. Vzájemně se pobádali, ať jde druhý pacientku navštívit, nikomu se ale nechtělo. Být popřen ve své totožnosti nebo dokonce i jsoucnosti, to je dost těžké zranění. Rozum to chápe, ale city nejsou rozumné.

„Já se už rozloučím. Ani jsi neřekl, jak se teď pořád máš.“

„Ale to víš...“

„Tak pa a zajdi za mámou.“

Položil sluchátko se směsí pocitů, ve které převládala lítost nad vztekem. Když ji opravdu nezajímá, proč mu volá? Lepší by byla dokonalá samota. Jenomže věděl, že to není pravda.

II

Ten člověk, k němuž se Astra v parku tak lísala, mu byl poněkud povědomý. Když o tom cestou domů přemýšlel, měl náhle nepříjemný pocit. Ta tvář, která mu z minulosti vyvstala... Chvíli pátral po jménu. Něco od H... Hant'a, Hamáček, Hanák... Hanuš! Jak jenom tohle jméno mohl zapomenout! Byl to opravdu on, tak zestárlý a zanedbaný? Neviděl mu dobře do tváře, byl sehnutý a pak se rychle rozloučil. Ukázal mu vlastně jenom záda, stářím nebo zvykem ohnutá. Třeba to byl přece jen někdo jiný.

„Astro, k noze!“

Přechod byl vždycky nebezpečný, pro psy ještě víc než pro lidi. Připnul si Astru na vodítko, pečlivě se rozhlédl, zda se neřítí některý z těch bezohledných řidičů – zvláště ti mladí byli jako šílení – a potom přešel, jak rychle to jenom šlo. Hodně se přitom zadýchal. To srdce, pane Kavan, pokyvoval doktor Havlík hlavou, na to už prášky dlouho nevystačí, budeme s tím muset něco udělat. Proboha, co? Snad ne nějakou operaci? Neptal se, doktor sám nic neřekl. Byl pro něho jen Kavan, bez všech titulů, jako by ho špatné srdce nějak snížilo...

Konečně byli zase na chodníku. Astra ho trochu táhla, jak ji zaujaly nové pachy v ulici. Uvažoval, zda ji pustit, pak to zavrhnul. Ten člověk z parku se mu znovu vybavil. Byl to Hanuš, teď už si byl skoro jist. Zdvihla se v něm vlna odporu. Jak ho ten člověk kdysi ponížil! Musel se na okamžik zastavit, aby popadl dech. Astra zatahala za vodítko, pak se udiveně ohlédla. Copak ty víš, pomyslel si, nebyla jsi ještě ani na světě.

Hanuš byl tehdy včele komise, ten hlavní Spravedlivý, jak jim říkali. Copak si nikdo nepamatoval, jaký to byl kdysi velký komunista?

„Pan docent Kavan,“ řekl, aniž by na něho pohlédl. „Máme tu anonymní stížnost na vás, ve věci... řekněme vaší minulosti. Na anonymy ovšem nebereme zřetel, ale v tomhle případě... Chcete nám o tom něco povědět?“

„Nevím, co chcete slyšet.“

Hlas se mu nepříjemně chvěl.

„Jde o vaši údajnou spolupráci s STB.“

Nic na to neřekl. Měl jim snad vysvětlovat, jak to bylo? Nikdo by mu stejně nevěřil. Chvíli bylo v místnosti ticho, všichni se dívali do země. Pak Hanuš krátce vzhlédl.

„Možná, že je to omyl, nějaká trapná záměna. Stačí lustrační osvědčení... Máte je?“
Jenom zavrtěl hlavou. Hanuš se zase zahloubal do spisů před sebou.

„Žádal jste o ně?“ zeptal se, aniž zdvihl oči.

„Nežádal.“

„Tak to prosím vás udělejte.“

Jak ho v té chvíli nenáviděl! Byl přece v seznámech, každý to věděl, cítil ty kradmé pohledy a chlad. Někteří, ještě včera plní srdečnosti, ho dokonce i zdravit přestali. Hanuš se tvářil, že o ničem neví – jistě jen, aby ho o to víc ponižil.

Měl se snad bránit, vysvětlovat past, kterou ti agenti na něho nalíčili? Nebylo komu – každý se jen odvracel, nikdo ho otevřeně neobvinil. Měli patrně sami trochu špatné svědomí a byli rádi, že se našel někdo jiný, koho bylo možno odsoudit... Nakonec sám z fakulty odešel, bylo to lepší, než aby ho vyhodili. Naštěstí právě vznikala soukromá Keplerova universita, tam ho vzali s otevřenou náručí. Nikdo se na minulost neptal, stačilo jim, že byl předtím na fakultě docentem. Dokonce dostal vyšší plat! Zasmál se tomu s dodatečnou hořkostí. Peníze místo cti... Bylo to všechno dávno, skoro dvacet let. Jenže některé rány nikdy nepřebolí.

Astra čekala u domu. Zatímco odemykal, pročmuchala všechno kolem vchodu. Copak tam asi cítila? Vzkazy ostatních psů, stopy nájemníků. Kavan měl dlouho dojem – od doby, co Cibulka zveřejnil ty seznamy – že se za ním táhne slabý, ale neodbytný pach, který snad každý musel postřehnout. Nikdo v domě se ale neodvracel, starší sousedé ho zdravili, ti mladší občas, podle nálady.

Výtah, který v poslední době zlobil, dnes naštěstí fungoval. Počkal, až se Astra stulí v rohu kabiny, jak ji to naučil už jako štěně, pak stiskl tlačítko. Byla to jenom chvilka, než dojeli do patra, přesto mu myslí proběhlo několik obrazů – matný výjev docela jiné komise, která to všechno vlastně způsobila. Seděl v ní taky tehdy Hanuš, dokonce snad jako předseda? Výtah s trhnutím zastavil a on ten obraz ztratil. Odemkl byt, počkal, až Astra vejde dovnitř, potom nasál vůně z kuchyně. Jitka už zřejmě měla oběd hotový a předzvěst jídla, jedna rozkoš, která ještě zbyla, měkce přikryla ty hořké vzpomínky.

* * *

„Copak se stalo?“ zeptala se Jitka při obědě. „Jsi nějak zamklý.“

„Potkal jsem někoho.“

„Známého?“

„Tak trochu. Připomněl mi staré doby.“

Jen mlčky přikývla. Pro staré doby neměla moc pochopení, alespoň pro ty bolestné – a taková byla minulost většinou. Pak zdvihla oči od talíře.

„Neměl bys Astru kazit,“ řekla lhostejně. „Vždyť měla svoje granule.“

„Je to jen kousek, jako vždycky. Ona ví, že víc nedostane, vid' ty mlsná potvoro.“

Podrbal ji za ušima a pak ukázal prstem k pelechu. Fena na něho vyčítavě pohlédla, potom se odšourala do kouta a stočila se na dece. Kavan se za ní chvíli díval, pak se zas sklonil k talíři. Věděli oba, Astra jako on, že kousek z jeho oběda či večeře nebyl jen prostě pamlsek – byl to spíš výraz jejich vztahu. Neměli děti, Jitka je mít nemohla a adopce se bál zas on, kdo ví, co by později z takového nalezence vyrostlo. Tak tedy žili jenom pro sebe, sblížení samotou a ústrky, které jim život občas přinášel. Jitce to zřejmě příliš nevadilo, ale on měl v sobě tichý hlad po lásce bez podmínek, bez zábran – snad proto, že Jitka něžností nikdy příliš neplývala. Byla v svých citech sice spolehlivá, ale ne moc štedrá – chovala se vždycky zdrženlivě, s onou věcností, jakou se projevovali už kdysi její rodiče.

Kavan o svojí touze skoro nevěděl, dokud od známých nedostali malé štěňátko, v kterém by člověk ani netušil příštího velikého psa. Jitka se tehdy bránila, hrozila se nepořádku, které zvíře do její úpravné domácnosti přinese. On ale pocítil takový nával něhy,

keré nedokázal odolat. Slíbil, že se bude o psa starat, příslušně ho vycvičí a bude ho i pravidelně venčit, vždyt' byl tehdy čerstvě v důchodu a trochu nevěděl, co s časem počít. Nakonec Jitčin odpor překonal. Astra dost rychle rostla a brzo z ní byla rozumná fena, tvor jemu blízký, vlastně nejbližší...

S povzdechem vstal.

„Chceš pomoct s nádobím?“

„Co tě to napadlo? Tohle je přece ženská práce.“

Vždycky to říkala, vlastně jí pomoc nabízel jen pro formu. Co byla mužská práce, vlastně nevěděl – snad opravovat kohoutky a elektrická zařízení, to však nikdy neuměl. S pocitem lehké viny se natáhl vedle na pohovku. Měl koneckonců špatné srdce, měl dost odpočívát, i když současně i srdce trénovat. Havlík mu neřekl, jak uskutečnit obojí.

* * *

Měl kdysi už jednoho psa, v těch krásných dobách, když byl ještě mladík plný velkorysých plánů. Rusohnědý dlouhosrstý ohař, připomínal plamen, když se kolem něho hnal. Běhali spolu Stromovkou, Ben ho vždy hravě předběhl a pak se vracel, když na něho pískl. Když začal chodit s Verunkou, Ben asi trochu žárlil, ale brzy se s ní také spřátelil. Jen asi nedovedl pochopit, proč jeho pán najednou posedává na lavičkách nebo pod stromem, jako by zmožen únavou. Vlastně to byla pravda, láska k Verunce jako by z něho vysála všechny síly, snad kromě jediné, která ho k dívce pudila. Ta se svým milým úsměvem odháněla jeho nenechavé ruce – chtěla si pořád povídat, jako by ze slov vytvořila hráz před puzením, které snad pokoušelo také ji.

„Co budeš dělat, až budeš úplně dospělý?“ zeptala se jednou.

„Napřed musím dostudovat.“

„A pak?“

„No, budu doufám filosof.“

„To myslíš, že tě uživí?“

„Když ne, táta má peněz dost,“ mávl rukou. „Ty stačí ještě na dvě generace.“

„A co, když o ně nějak přijde?“

„Táta? Kdepak, na toho si nikdo nepřijde.“

No, přišli si, jednoho dne doslova pro něho, jenomže o té příští katastrofě tehdy neměl ani tušení. Byl přece mír, už konec strachům z náletů a nočních návštěv mužů v černém, které znamenaly neštěstí a často smrt. Ano, komunisti měli stále větší vliv, jenom Kavan o tom tehdy skoro nevěděl – četl si v tichu vily Platonovy dialogy, od nichž mu stále víc utíkala mysl k Verunce. Měla tak krásné plavé vlasy, jemnou pleť a drobná ňadra, o nichž snil. Zvláštní, jak si teď těžko vybavoval její tvář. Co se s ní vlastně stalo? Někam odjela... nebo snad odjel on. To bylo ale později, na to teď na pokračí spánku nechtěl vzpomínat.

* * *

Spal zase příliš dlouho a jako vždy, když se pak probudil, bylo mu bídňě. Musím vstát, říkal si, vzít Astru zase ven. Ale nedokázal ještě překonat to znehybnění. Jeho mysl, přiopilá spánkem, sem tam líně tančila, chvíli se zanořila do jakýchsi snových představ, pak zas vyplavala do jarního odpoledne. O čem to jenom předtím přemýšlel? Ach ano, o své rané lásce. Verunka. To jméno tehdy pro něho mělo zlatistou záři. Chtěl s ní být pořád, dotýkat se jí nebo si s ní alespoň povídat. Byly to tehdy krásné prázdniny. Pak začal chodit na fakultu a ona znovu do školy, do dívčího gymnázia, jak si vzpomínal. Už se moc nevidali.

Otce ta jeho volba školy zasáhla, radil mu práva nebo techniku, prostě něco praktického, aby získal vhodnou průpravu, až po něm podnik jednou převezme.

„Filosofie, to jsou jen krásná slova,“ říkal nespokojeně.

„Ne, otče, to je mnohem víc.“

Byl by rád řekl, že je to jakýsi pohled z výšky na všechno, co obyčejní lidé pokládali za jisté, ale netroufal si. Otec se snadno urazil, zejména když měl dojem, že se na něho chce někdo vytahovat. Pocházel z chudých poměrů, jen vlastním úsilím a chytrostí se vypracoval. Podnik a bohatství mu rostly pod rukama. Byl právem hrdý, ale v hloubi asi pořád trochu nejistý, zda lidé na něm jeho původ nějak nepoznají a nebudou se mu za zády smát.

„Víc? Já mám podnik, který dělá užitečné věci, co může být víc? Fabrika, k tomu pěkný svazek cenných papírů. Ty to máš všechno zdědit. Na to by ses měl už připravovat.“

„Ale otče, to snad nehoří.“

„No, jen si nemysli. To může přijít, než se naděješ.“

Zdálo se mu to absurdní, otec byl plný života, energií zrovna překypoval. Nad varováním lékaře, že nemá srdce v pořádku, jen asi podrážděně mávnul rukou. Nikdo z rodiny to nevěděl, to vyšlo najevo, až když už bylo pozdě...

Zavřel oči a chvíli přemýšlel o tom, jak člověk příští život vyhlíží jen na základě toho, co se kolem něho právě děje, nebo jaké se v něm odvíjejí sny – a přitom netuší, co čeká za nejbližším rohem. Život tehdy po Osvobození mu připadal tak přehledný a jistý, až mu to zajištění trochu vadilo. Chtěl něco víc, nějak se vytrhnout z toho pohodlného života, povznést se někam, kde není nic jisté. Jak to brzo, ale zcela jinak přijde, vůbec netušíl.

Kavan s povzdechem sundal nohy s pohovky. Byl čas na odpolední procházku.

„Prospal ses dobře?“ zdvihla k němu Jitka oči od nějakého časopisu.

„Proč proboha sedíš v kuchyni?“

„Nechtěla jsem tě rušit.“

„To je přece nesmysl. Stejně bych asi neměl odpoledne spát, cítím se potom jako při vstávání z hrobu.“

„Havlík ti radil...“

„Ten říká vždycky něco jiného.“

Byl trochu podrážděný. Jitka vypadala v brýlích starší, zvláště když se dívala tak jako teď, přes horní okraj obrouček. Měl by jí to asi říct, ale nemohl se k tomu odhodlat. Astra už vyskočila, čenich u dveří.

„No dobře,“ řekl jí. „Jenom se obuju a obléknu.“

Prý když se zvíře vykastruje, je pak mnohem klidnější. Astra však byla pořád plná života, i když podle psích měřítek už byla dávno zralá dáma. Položil jí ruku na hlavu, aby ji uklidnil. Cítil to živočišné teplo v ní. Copak se asi v takové psí hlavě děje? Představa pohybu, vzpomínky na pachy, které to dopoledne posbírala? Nikdy se to nedozví, ostatně stejně jako myšlenky, jimiž se právě teď obírá Jitka. Je doopravdy se vším smířená, jak se mu jeví? Nebo má skryté úzkosti, tak jako on? Řekne jenom, co chce, pokud se nerozčilí – a to se skoro neděje. Zaváhal nad kabátem – bylo jaro nebo nebylo? Nakonec si jej přece jen vzal. Byl ve věku, kdy se už neriskuje.

* * *

Pozoroval Astru, jak dovádí s jiným psem. Černá a bílá, v tanci nespoutané energie. Prostě si hrají, to honění nemá jiný cíl. Lidé si taky hrají, často nebezpečně, na tom je založená celá kultura, pokud má pravdu Huizinga. Kultura, jeho obor, tenkrát na fakultě ještě neznámý. Nikoho ani nenapadlo, že je možné něco takového jako teorie kultury. Filosofie, to bylo jediné a velké téma.

„Z tebe filosof nikdy nebude,“ říkal mu David, jeho kamarád a současně i hravý nepřítel. „Ty nemáš rozlet, jsi moc ustrašený. Filosof, ten musí mít pohled orla, pěkně z výšky, nelítostně ostrý. Ty jsi tak leda holub, co poslušně vrká někde u země.“

„A ty? Tak možná straka, která vyřvává a krade přitom všechno, co se třpytí.“

Takhle se zraňovali, napůl žertem, napůl vážně. Byla to ale jenom hra, alespoň se to Kavanovi zdálo – až do dne, kdy se ukázalo, že mu David závidí. Pozval ho domů, bylo deštivo a oni spolu probírali řečtinu. Uměli toho málo a přitom se snažili luštit předsokratiky. Anaxagoras, Herakleitos, jak ta jména dodnes znějí záhadně... Paní Havlová jim prostřela svačinu.

„Vy máte služebné?“ zeptal se David překvapeně, když odešla z pokoje.

„To je jen naše hospodyně. Ta je už u nás dlouho, skoro patří k rodině.“

„Říkala ti pane Jiří.“

„No a co? Jiří snad jsem.“

David se rozhlédl, jako by pokoj viděl poprvé.

„Obrazy, koberce, lenošky s kůží. Vy si teda žijete. A k tomu ještě služebnictvo.“

„Je tu už jenom Anča, co tu uklízí. Ta tady ani nebydlí, chodí sem přes den. A pak ještě pan Pavlata, ten se nám stará o zahradu a občas v domě něco opraví.“

„Úplná armáda. Co dělá tvoje matka?“

Položil chleba s máslem, jeden z mála, které David nezhltnul.

„Ta věčně chodí po nějakých dobročinných výborech.“

David se suše zasmál.

„Zábava bohatých.“

„Někdo se musí starat o chudé.“

„Chudý jsem já! Nikdo se o mě nestará. Víš, kdy jsem naposled já viděl máslo? Jak to, že vy ho máte? Je přece na lístky.“

Kavan pokrčil rameny. Nikdy se nestaral, odkud přichází jídlo, oblečení, slušné kapesné... David se tvářil pobouřeně poté, co se dobře najedl. Od té doby to mezi nimi skřípalo, včerejší kamarád ho skoro pořád urážel, už to nebyla jenom hra. Je možné, že to on ho udal výboru? Stal se přece přes noc marxistou... Ne, to bylo tak o dva roky později. Předtím přišlo opožděné znárodnění, které otce zcela zdrtilo.

„Prostě mi podnik ukradli,“ křičel, až byl ve tváři celý rudý.

„Říkali přece jenom těžký průmysl a podniky nad pět set zaměstnanců,“ namítl jeho syn. „Bylo to tehdy v novinách.“

„No lhali, jsou to přece zloději. Kradou, kde můžou. Měl jsem fabriku, najednou ji nemám. A cenné papíry? S těmi si můžu vytříit, víte co.“

„Prosím tě, Karle, uklidni se,“ domlouvala vyděšená matka. „Vždyť tě z toho raní mrtvice.“

Tak jako vždycky snaha ukonejšit jeho vztek jenom přilila olej do ohně.

„Uklidnit se! Celý národ jen přihlíží, jak se tu bezohledně loupí.“

„Říkají tomu znárodnění. Teď to prý bude patřit všem.“

„Taková blbost! Všem znamená nikomu. Tomu tak věřím, každá věc musí někomu patřit. Asi se fabrika líbila některému z komunistů.“

„Co bude s tebou?“

„Smím prý být ředitelem,“ rozkřičel se otec znovu. „Prosím, ve svém vlastním podniku, který jsem vybudoval z ničeho, doslova svýma rukama! Myslíte, že tímhle to skončí? Přijdou horší věci, jenom počkejte. A mě nakonec stejně vyženou.“

No, nemýlil se... Kavan vzdychl, potom písknul na Astru. Zatímco se neochotně k němu vracela, myslel na to, jak většina minulosti, kdysi tolik živoucí, zapadla kamsi mezi temné stíny jeho paměti. Měl z ní jen z času vytržené letné obrázky, které před jeho vnitřním zrakem občas samovolně vyvstávaly, rychle ale průhledněly a zas mizely, jako by dnešní události, banální a často ozvláštněné jenom jeho tělesnými pocity, měly daleko větší váhu. No, třeba je to pravda, minulost je jenom chiméra. V přítomnosti sice skromně, ale přece jenom žil.

* * *

„Tady říkají, že snad budou odškodňovat lidi, kterým minulý režim ublížil,“ řekla večer Jitka.

Měla před sebou rozložené stránky novin. Četla je jenom ona, on je odmítal.

„Neměl by ses taky přihlásit?“

„Ty ses snad zbláznila.“

„Copak ty nejsi obět?“

„Takových jako já jsou tisíce. Pro ně jsem...“ mávl jenom rukou.

Nikdy jí o té věci s STB nic neřekl. Myslel si, že to nejspíš ví a jenom udržuje mlčenlivou dohodu, že o té věci se nebude nikdy mluvit. Byla ovšem i možnost, že nic nevěděla – pročetla sice denně noviny, ale jenom povrchně a hned zas zapoměla, co v nich viděla. Byla v tom trochu jako jeho matka, i když ve všem ostatním byla úplně jiná.

„Budeme se dneska dívat? Je film s Belmondem.“

„Ty si to klidně pusť. Já si asi budu číst.“

Pohlédla na něho dost vyčítavě. Měla ráda, když byli u televize spolu – mohla děj nahlas komentovat, občas se i přeptávat, když jí nějaké slovo uniklo. On právě tohle tiše nenáviděl: pokud se díval, měl rád nerušený děj, i když byl třeba prostinký, jak filmy bývají. Potom si uvědomil, že už toho Jitka mnoho nemá, co ji mohlo potěšit. Jako ostatně on, jenomže on měl Astru, knížky, myšlenky.

„Nebo se budu dívat,“ řekl smířlivě. „Číst si můžu i přes den. Ale nejpozději v deset musím s Astrou ještě ven.“

„To už ten film určitě skončí.“

„No, nevím, budou reklamy.“

Šel do pokoje, zapnul přijímač. Film už měl začít, ale nezačínal. Samozřejmě zase reklamy. Kavan se tiše zlobil, nejen pro ty prostoduché lži, vnucující kýčovou představu života, ale hlavně pro tu svévoli, s kterou stanice slíbí dobu začátku a pak ji prostě nedodrží. Věděl, že je tím pobouřením směšný, takhle se přece chovali už od začátku, byl to prostě způsob hry, jak divákovi vnutit něco, o co nestojí. Nebo snad stojí? Byli prý i takoví, co měli rádi nereálně naleštěný obraz života, občasnou krásu, ukradenou umění, ta snadná řešení... Konečně začal film, taky zas jiná iluze, už hodně vyčpělá, v které se bude vžívat do silného muže bez strachu a skrupulí, kterým on nikdy nebyl a už jistě nebude.

* * *

Film samozřejmě neskončil, Astra však byla neklidná, musel s ní prostě ven. Měla v té své černé chlupaté hlavě přesné hodinky, které před těmi sedmi lety nastavil a které teď už nešly přeřít, i kdyby chtěl. Sjel s fenou dolů na ulici, pak přešli opatrně přechod jako vždy a vešli do temného parku. Jednou mě tady někdo přepadne, pomyslel si, ale třeba taky ne. Člověk už skoro pořád očekává, co viděl tolikrát v televizi – ani ne jako zprávy, ale jako vymyšlené příběhy. Odepnul vodítko a pustil Astru, aby se ten den naposled proběhla. Být psem mělo tu výhodu, že opakování většinou nenudí. Mohl jí hodit třeba stokrát míček, vždycky pro něj běžela.

Chvilíčku přemýšlel, zda je v tom člověk jiný. Kolikrát aportoval třeba Martě? Až sebou trochu trhnul, když se objevila právě tahle vzpomínka. To bylo kdy? Patrně někdy v druhém ročníku, v tom „prvním druhém“, jak to v duchu nazýval. Co na ní tehdy měl? Její obraz se vynořil a zas mu uklouzl – zrzavé vyžle, skoro jako kluk. Jenomže měla něco... teď to nechápal, jako ostatně asi ani tehdy. Možná, že ho k ní vedla jenom osamělost, když se rozešel s Davidem. Taky mu chyběl drsný cynismus, s kterým s Davidem o ženách vždy

hovořili. Byl asi připraven se zamilovat. Jenom, kde byla Verunka? Tu přece tolik miloval – to ale bylo dávno, rok či dva, úplná věčnost tehdy v mládí.

Chodil s Martou? Chvilími se mu tak zdálo. Jenomže vždycky, když se chystal, že ji aspoň políbí, nějak to vycítila a hned někam spěchala. Kolikrát se v té době rozhodl, že prostě ukončí nejasný vztah, jenomže ona vždycky přišla, plná němých příslibů...

„Marto, takhle to nejde dál!“

„Co nejde? Já ti nerozumím.“

Tak nějak vypadaly jejich rozhovory.

„Nejsme už přece děti. Ty jsi žena, já jsem muž...“

„To přece vím.“

„Není to přirozené, vodit se jen za ruce, a ještě jenom, když nás nikdo nevidí.“

„A co bys tedy chtěl?“

„Copak to musím vyslovit? Lidi, kteří se milují...“

„Já ale nevím, jestli je to tak.“

„Ty o mně pochybuješ?“

„Pochybuju o všem, taky o sobě. Já možná nejsem ještě připravená.“

Mohla to říct zrovna takhle? Třeba mu do vzpomínky vklouzla fráze z filmů, na které se s Jitkou dívali. Ale co na tom záleží? Poddal se znovu směsi vzpomínek a fantazie.

„Co tím chceš říct?“

„Já tě mám ráda, ale opravdová láska, to chce odvalu. Představa, že bych se ti zcela oddala a ty bys mě pak prostě nechal...“

„Co je to za nesmysl? Já tě přece miluju!“

„Dneska ses v posluchárně na mě ani nepodíval.“

„To ty ses nedívala. Bylas úplně ponořená do špitání s Davidem.“

„Prosím tě, já a David? Vždyť je to tvůj kamarád.“

„Býval. Už jsem ti říkal, že s ním nemluví.“

Přesně vystihla, jak je na Davida citlivý, a nejspíš proto se s ním skoro pořád bavila. Chtěla vyvolat jeho žárlivost? To se jí dařilo, jeho hněv přecházel až v odpor. Už ji nechtěl nikdy vidět, říkal si. Jenomže pak zas přišla, nevinná a jak se zdálo dychtivá... Propadl jí o to víc, oč víc ji předtím nenáviděl.

Byl těmi šarádami s Martou tehdy zcela pohlcen, až zanedbával studium a skoro nevnímal, co velkého se kolem něho na fakultě nebo v zemi děje – rychlé prorůstání vlivu komunistů ve všech sférách života, jasné přípravy ke konečnému uchopení moci až po tu frašku Února, kdy stejně jako před deseti lety skoro všichni, k nimž národ naivně vzhlížel, ostudně selhali, jako ostatně jiní znovu po dalších dvaceti letech. To přece bylo mnohem důležitější, nakonec také pro něho. Jenomže, co je důležité v životě, to člověk skoro nikdy v dané chvíli neví – leda s velikým odstupem a pak je vždycky možné, že se mýlí: vidí to už jinýma očima, zaujat tím, co zrovna prožívá.

Astra se k němu vrátila. Skoro ji ve tmě neviděl, jak byla celá černá až na bělma očí.

„Tak co, půjdeme zase domů?“

Skoro by věřil, že mu přikývla. Tohle byl teďka jeho život – ten neselhávající vztah. Že je to jenom se zvířetem? Nebyl si jist, že ono „jenom“ je tu namístě.

III

Ráno se Hanuš vzbudil s pocitem, že vlastně dávno bdí, jenom se nedokázal přinutit k nějaké aktivitě. Ústa měl vyschlá, jako by je někdo vystlal jemným papírem. Patrně přece jenom spal a asi chrápal, což u druhých nenáviděl. Měl při tom sny? Jeden mu myslí prokmitl a schoval se, než jej dokázal plně uchopit. Věděl jen, že se plavil na nevelkém člunu úzkou říčkou nebo potokem, v kterém se musel prodírat dlouhými neživými kořeny. Všude nad

vodou panovalo příšeří, světlo se sotva prodíralo mezi korunami stromů, z nichž dolů k vodě visely nějaké trásně nebo šlahouny. Pak náhle s člunem narazil a věděl, tohle že je konec. Vzhlédl a viděl mezi listím krásnou tvář, zlatavě ozářenou světlem. Byla to Smrt? Nikdy ji přece nezosobňoval. Pomalu spustil nohy s postele a došoural se do koupelny. Pohled do zrcadla ho jako vždycky zarazil. Tyhle trosky že byla jeho tvář? S odporem se odvrátil.

Později v kuchyni nad hrnkem kávy trochu pookřál. Kávu měl zakázanou kvůli tlaku, žaludku a ledvinám, na druhé straně povolenou zase z jiných důvodů. Čert aby vzal všechny ty zákazy a příkazy. Měl se snad šetřit, aby se dokázal dožít Alzheimerera? Pomyslel na Editu a náhlý žal jako hluboká temná propast ho na chvíli zcela pohltil. Taková léta se mu vzdalovala až se nakonec skryla v té nedostupné hluchotě své duše, kam už za ní nemohl. Opravdu nevěděla, že je její muž, nebo se tak jen tvářila, aby ho potrestala za to, že ji svěřil cizím rukám? Doktoři, s nimiž o tom mluvil, soudili, že možná aspoň matně chápe jeho totožnost, že ale nedokáže překonat nějakou zábranu, kterou jí v mozku vytvořila její choroba. Chodit ji navštěvovat má určitě smysl, musí se ale obrnit vůči té cizotě, s kterou se k němu chovala. Snadno se řeklo, obrnit se – samota, kterou při návštěvách u ní prožíval, byla daleko horší, než ta obvyklá. Ne, dneska za ní nepůjde, z těch návštěv býval hrozně unaven, jako by ho vysávalo prázdno v jejích očích.

Nejlepší zbraň proti vší pustotě je přemýšlet – snažit se pevně uchopit aspoň to málo, co jeho slábnoucí mysl ještě zmůže. Jenomže když se snažil zachytit některé z témat, o kterých v téhle době přemítal, všechna mu buďto ihned zase uklouzla nebo se jevila úplně prázdná. V návalu paniky se rozhlédl. Co zbude, když už ani myšlenky... Sevřel pevněji hrnek v ruce. Tohle je hmatatelná věc, blízká a přitom vlastně vzdálená svou svébytností.

* * *

Věc. Určitá, konkrétní věc, například kámen na cestě. Nemůže říci tenhle kámen, protože všude tu je asphalt a jediné, co se tu povaluje, jsou jen odhozené noviny a kelímky a další svinstvo, které dnešní mládež... Ne, nebude se rozčilovat, bude myslet na něco úplně neutrálního. Tak třeba hrnek z kameniny. Byla to jedna z drobností, které mu tehdy Anna v igelitce přinesla. Pro ni měl asi zvláštní význam – stokrát, možná tisíckrát mu v něm přinesla kávu, byl tedy cosi jako pouto, něco jenom mezi ním a jí... Už zase Anna? Proč se mu právě ona pořád vracela? Bylo to přece dávno. Jenomže to, co jednou utkví v čase, už tam pořád je, jenom postupně bledne, průhlední...

No dobře, věc je tedy to, s čím zacházíme, co třeba téměř ani nevnímáme, tak je vrostlé do našeho života, nebo to ověňčíme symbolickým významem. To ale vlastně není sama věc... Vzhlédl, vyrušen divným pachem. Ach ano, byl tu zase na lavičce onen podivín, nosil si z popelnic či odkud staré noviny a časopisy, které z odřeného kufru vytahoval, chvatně si je prohlížel a strkal zase do jiného pytle. Vypadal, jako by úporně pátral po nějaké zprávě, která měla osudový význam. Hanuš na chvíli zauvažoval, co to tak asi mohlo být. Nejspíš to ani tenhle chlapík nevěděl, podobně jako jiní lidé, kteří cosi hledali v svém životě...

Co hledal taky on, proč si to nepřiznat. Byl filosof, měl na to papír, jak říkával jeho otec, takže by měl mít jasno v tom, co jiné trápilo – anebo asi netrápilo, aspoň většinou. Vzdělání, které kdysi hromadil a teď už zase z větší míry zapomněl, v něm spíše povzbudilo hlad po odpovědích na otázky, které lidé odedávna kladli, ale nepřineslo jejich řešení. Už mnohokrát si v této době pomyslel, že celé myšlenkové systémy se hroutily před naivními otázkami, které mohlo položit i dítě. V té krátké době, která ještě zbývala, musí přemýšlet tak prostě, jak jenom dokáže, bez šikovně řazených slov, která mu věci jenom zakrývají.

Hrnek. Taková okrouhlá a bytná věc. Když jej Hanuš tenkrát v igelitce našel, jen se smutně usmál – nad ním, nad Annou a nad sebou. Byla to prostě věc, tak jako pero, papír, stoly, židle, psací stroj, a potom ovšem knihy ve své hmotné podobě, to všechno tvořilo

nejnižší patro toho, co se na katedře dělo. Anna jistě tušila, že je to jenom základ, v zásadě zaměnitelný, přemýšlet přece člověk mohl také jinde, třeba v kotelně... Bylo to ale její hájemství, kterému rozuměla a jemuž tedy přikládala důležitost. Nějak to více chápal mezi popelem a uhlím, v té říší neúprosné věčnosti – a když pak k večeru přece jen znovu přišla, byl k ní zdůrazněně laskavý.

Milovali se hned první den? Prostě si nedokázal vzpomenout – bylo to asi někdy později, když si už trochu zvykla na to hrozné prostředí a kdy i on mu zvolna podléhal jako způsobu života. Ostatně právě hrnek, který přinesla, byl vlastně základ zařízení, které do přístěnku potom nanosil: poličku s nádobím a vařičem, na němž si dělal kávu nebo čaj, skříňku na potraviny, jinou na knihy – to všechno koupil za pár korun v Bazaru, nic lepšího se nehodilo a on by taky na to neměl. Prostě se zabydlel, i když jen jednou částí sebe, protože jiná se s tím nikdy nesmířila...

Anna tam za ním chodila, kradla pro něho knihy z katedrové knihovny, které jí časem zase vracel víceméně nečtené. Ne, vůbec nevzdal povolání filosofa, jenom párat se v záhybech Hegela, jemuž věnoval tolik let, aby měl pokoj od Marxe, to už ho nebavilo. Kromě toho při té četbě pořád usínal – byl tehdy věčně unavený, jako teď, jenomže z jiných důvodů: zmáhal ho nedostatek spánku, svůj díl patrně měla těžká práce, především však deprese. Co bude dělat, křičelo to v něm, bude už topičem do konce života? Edita se odtáhla a on se od ní také vzdaloval, celý rozbolavělý trpkostí a osaměním. Co tehdy Věrka dělala? Nějak si nevzpomínal – bylo jí kolik, dvanáct, třináct let? Měl dojem, že je s matkou spolčená, a on byl strašně sám, ponižovaný Kalíkem, špínou a bezvýhodností své situace. Mohl mu někdo vyčítat, že sáhl po něčem, co se mu nabízelo? Anna byla tak pokorná, vděčná za jeho laskání, za krátké chvíle něhy na těch houních v rohu. Jak jí to vůbec mohl nabídnout, tu rmutnou intimitu jako někde v chlévě? Ona ho asi milovala, původně možná spíše jeho představu, zářící na fakultě, potom prostě jeho jako člověka. Chtěla se povznést ze své prosté existence a on ji místo toho stáhl do té černé díry, v níž byl topičem.

* * *

Zas potkal toho psa.

„Astro,“ zavolal zkusmo polohlasem.

Pes k němu přiběhl a přistrčil mu hlavu k laskání. Pohládl tuhé kučery, tak jako kdysi u Anny, a pocítil nezvyklou něhu z toho doteku.

„Už zase otravuje, že,“ ozvalo se blízko něho.

„Ale ne, vždyť já jsem ji sám zavolal.“

Plešatec s vousem došel k nim.

„Vy si mě nepamatujete?“ řekl trochu zvláštním hlasem.

„Měl bych vás znát?“ zeptal se s mírnou nevolí.

„Míval jsem vlasy, tedy trochu víc.“

„A vousy?“

Neznámý si pohládl svůj přesně přistřížený plnovous.

„To záleží na době. Dal jsem si narůst bradu, když mi vlasy už docela slezly. Žena mi říkala, že mi to sluší víc.“

Pohládl na něho, poprvé doopravdy. Zdálo se mu, že na chvíli mu před očima kmitla známá podoba. Pak to zas uklouzlo.

„Nějak si nevzpomínám,“ řekl nerudně. „Odkud vás mám znát?“

„No přece z fakulty.“

Projel jím nepříjemný pocit. Když se před lety na fakultu vrátil, nikdo ho tam moc nevítal. Vedoucí katedry si zřejmě myslel, že ho přišel vystrnadit, a ti ostatní, jež kdysi znal,

před ním klopili rozpačité oči. Byla tam taky řádka mladších lidí, pro které byl asi podivínský důchodce. No, bylo mu v té době dvašedesát a léta v kotelně ho jistě poznamenala.

„Vy jste byl taky na katedře filosofie?“

„To jenom zpočátku. Potom jsem dělal teorii kultury.“

„Tak jak bych vás měl znát? Já po fakultě příliš neběhal.“

„Seděl jste v jedné komisi, dokonce jste jí předsedal.“

Trvalo chvíli, než si vzpomněl. Do oné komise ho nacpali, aby ho nějak zaměstnali a tím se ho alespoň načas zbavili. Měla se týkat rehabilitací, jak se tehdy říkalo, ale kromě něho byli skoro všichni ukřivdění buďto mrtví nebo někde v cizině. Proto ta komise, které se říkalo Šest spravedlivých, dostala jiný úkol, na nějž nerad vzpomínal.

„Vy jste byl nějak postižený režimem?“ zeptal se neochotně.

„To jsem docela jistě byl, ale komise tu věc viděla jinak.“

Pohlédl znovu ostře do jeho vousaté tváře a náhle se mu něco vybavilo.

„Kavan,“ řekl nazdařbůh.

„Ano, tak se jmenuji.“

„Vy jste byl nějak zapletený... Někdo vás nařkl nebo co.“

„Mé jméno bylo v Cibulkových seznamech.“

„A vy jste asi tvrdil, že to bylo neprávem. Já už si tyhle věci nepamatuju a nechce se mi na ně vzpomínat.“

„To chápu, ale já to sotva mohu zapomenout. Odešel jsem tenkrát z fakulty.“

„A byl jste potom bez práce?“

„Naštěstí zrovna vznikly nové školy, soukromé. Jedna z nich po mně ráda sáhla.“

„Tak vidíte... Už asi půjdu, nevydržím dlouho stát. Z hlediska dneška jsou to stejně věci podružné.“

Kývl na Kavana a vydal se po svojí cestě k lesíku.

„Ale co vina?“ řekl Kavan za ním.

„S tou se každý musí nějak vyrovnat,“ houkl za sebe.

Šel rychle, jak to jenom dokázal, aby ho Kavan ještě nechytil. Když viděl, že je v lese sám, vydechl úlevou.

* * *

Nalezl ve vzdáleném koutě lesa svoji lavičku – jedinou, kterou tady kolem zatím nikdo neponičil, nepopsal barevnými klikyháky, nepošpinil odpadky – a s úlevou se posadil. Vina? Proč o ní Kavan mluvil právě s ním? Nebo s ním mluvit chtěl, kdyby ho nezarazil. On se přece nikdy nezabýval etikou, morální filosofií. To jediné, co nyní chtěl, bylo chápat to nejprostší a přitom nejtěžší: jedinečné bytí věci. Zkusil to Heidegger a zdálo se, že je už blízko, ale nakonec se ztratil ve svých jazykových hrách...

Vezměme tenhle klacík na cestě, snažme se oprostit od všeho zobecnění, zapomeňme, že je dřevěný a odlomil se ze stromu. Zkusme zpřetrhat všechny vazby, které kolem něho mysl vytváří, pojmout jej v jeho soběstačné prostotě...

Hanuš se zahloubal a náhle zjistil, že na klacík zapomněl a zabývá se pojmem viny. Je to věc osobního svědomí, nebo ji určí lidská komunita, nebo snad existuje rozměr bytí, v němž je vina absolutní? Jaspers otázku viny řešil se svým národem, kdekdo jeho úvahy citoval, nikdo je ale asi nebral doopravdy vážně...

„Prosím vás, dá se tudy dojít k tramvaji?“

Dvě ženy, jedna viditelně starší, stály nedaleko od něj na cestě. Okamžik přemýšlel a čelil panice, že neví, kde sám je. Potom se vzpamatoval.

„Nejlepší bude, když půjdete zpátky, jak jste přišly. Je tam park a na jeho druhé straně staví tramvaje.“

„Vidíš, já jsem to říkala,“ obrátila se mladší ke své společnici. „A tudy, když půjdeme dál, se nikam nedojde?“

„Je tam jen zalesněný svah a dole silnice.“

„Nevíte, jak se to tu jmenuje?“

„To asi nemá žádné jméno,“ řekl nerudně.

Potom se trochu styděl za svou odmítavost, když mu mladší přehnaně děkovala za jeho laskavost. Chtěly si povídat, nebo alespoň mladší chtěla, starší po celou dobu mlčela a dívala se nějak prázdně do dálky. A on, který tak trpí samotou, zas odmítl trochu lidského tepla. Bude si teď už rozumět jen se psy?

O čem to předtím přemýšlel? Ano... vinen může být jenom ten, kdo měl svobodu jednat jinak. To taky značí, že byl za své činy odpovědný. Co tohle vlastně znamená? Odpovídá člověk vždycky někomu. Musí být tedy někdo, s kým má nějaký závazný vztah, kdo něco od něho v tom vztahu očekává a možná k němu promlouvá? Je to snad společnost nebo dokonce Bůh? Hanuš v žádného Boha nikdy nevěřil, ani tehdy, když odvrhl nejenom Marxe, ale taky Hegela, kdy se od něho všichni odvrátili a on byl náhle ve svém ponížení zcela sám.

Těžce se zvedl a vydal se ztuhlými kroky zpátky po cestě. Nebyl přece docela osamělý. Proč pořád zapomíná, že tu byla Anna, která tak dojemně při něm stála, dokud ji od sebe nezahnal? Dá se říct, že je před ní nějak vinen – nebo spíš byl, protože chudinka už nežije? Bylo to přece jen pro její dobro, nemohl se rozvést, vzít si ji. Věrce v té době bylo čtrnáct, patnáct, zdánlivě robustní, ve skutečnosti ale zvlášť citlivý věk. Trpěla v oné době lehkou anorexií, nechtěla jíst – s dojetím vzpomínal na její vychrtlost, byla jak polámané ptáče, bez všech znaků ženskosti.

„Věrko, proč nejíš?“ ptával se jí v těch řídkých případech, kdy se sešli všichni tři u stolu k večeři.

„Nemám hlad.“

„To není možné, v tomhle věku.“

Když jemu bylo patnáct, byl by jedl třeba hřebíky. To ovšem bylo v době nouze, kdy jistě nikdo neodmítal jídlo. Matka se tehdy sice starala, jezdila na kole do bližších vesnic, kde za lístky na tabák občas vyměnila nějaké to vejce nebo pytlík mouky. Přesto měl pořád dojem, že je jídla málo a vrhal se na každé jídlo, které uvařila nebo upekla...

„Ty přece musíš jíst, vždyť jsi ještě ve vývoji.“

„Teď mluvíš jako máma.“

Pohlédl na Editu, která mlčela a hleděla kamsi přes jeho hlavu.

„Tak aspoň vidíš, že to není žádný výmysl. Když nebudeš jíst, nikdy nedospěješ.“

„Já nechci být dospělá.“

„Co je to za nesmysl?“

„Dospělí jsou nudní. A mají jenom samé problémy.“

„To jsou dětinské řeči. A kromě toho, když nebudeš jíst, tak onemocníš. A třeba umřeš, když to budeš přehánět.“

„A co? Mě život stejně nebaví. Všechno je nudné, pořád stejné...“

Nebylo třeba psychologa, aby věděl, že to má co dělat s odcizením v rodině. Když si to uvědomil, rozhodl se vrátit k Editě, vydobýt si znovu blízkost, která mezi nimi bývala. A také ona, jak se zdálo, měla dobrou vůli...

Zastavil se blízko šípkového keře s něžně růžovými květy v husté zeleni a říkal si, že také ty mu málem unikly. Náhle si vzpomněl, jak byla Věrka docela malá – kolik jí to bylo, tři nebo snad čtyři? Bylo to asi jejich nejšťastnější období. Nosil ji tehdy na ramenou, to měla ráda, i když se přitom i trochu bála.

„Ty jsi koník,“ říkala mu. „Nebo ještě radši slon.“

Poslušně zatroubil a ona výskla radostí.

„Budu ti říkat, kam máš jít. Ted' vlevo...“

„Tam je trávník.“

„Sloni nemluví.“

„Já přece nejsem obyčejný slon. Jsem kouzelný a umím lidskou řeč.“

„Tak dobře, ale stejně. Já ti přikryju jedno oko a ty půjdeš tam, kam uvidíš.“

Bylo to trochu symbolické, takhle přece zacházela Strana s celým národem. Myslel si to už tehdy? Možná to nechtěl vědět, nebyl ještě připravený k žádné oběti. Byl zrovna na vzestupu, svěřili mu celou katedru. Měl ženu, o niž předtím dlouho usiloval, měl dcerku, kterou miloval. Byl ochotný si nechat zakrýt třeba obě oči, jen aby si tenhle život nezkazil.

* * *

V hospodě, do níž občas chodil na oběd, aby nemusel vařit a párat se pak s nádobím, ho uvítala povědomá vůně. Co to jen bylo? Ano, jídelní lístek to potvrdil: plněné papriky. Plody pozdního léta mohl mít teď člověk třeba v prosinci. Jako dítě tohle jídlo miloval a taky vše, co k tomu patřilo. Těšil se na výpravy s matkou k Bulharovi, který měl zahradu hned dole za mostem, přes slabý strach ze samotného Bulhara, dočerna opáleného velkého muže s hustým černým knírem. Zatímco matka čekala, až jí zahradník plody naváží, a dlouze rozprávěla, když mu platila, vstupoval potají mezi vysoké lodyhy, v kterých se ztrácel jako v lese. Ve stínu rozložitých listů tam visely veliké dužnaté plody. Připadaly mu nějak tajemné v tom zelenavém světle, některé oranžové, jiné sytě červené... Pocítil silnou chuť si ty papriky dát, ale věděl, že bohužel nemůže. Ačkoliv žlučník dávno neměl, vždycky po nich hrozně trpěl. Rozloučit se s životem kvůli paprikám? I tak měl život absurdní. Dal si halušky s tvarohem, které vlastně neměl rád, ale aspoň je jakžtakž snášel. Stáří není čas rozkoší, spíš úzká cesta mezi menším nebo větším utrpením.

Dětství, jak si je náhle letmo vybavil, bývalo plné drobných vin, ke kterým docházelo jaksi samovolně, aniž člověk chtěl – rozbil se hrníček, po kterém neobratnou rukou sáhl, rozlil se inkoust z kalamáře. Otec ho příliš netrestal, spíš domlouval nebo se jenom mračil, ale o to byla vina palčivější; nicméně brzo nějak zmizela. Všechno se zdálo nějak napravitelné, stačilo, když se otec nebo matka nezlobili – to teprve daleko později, už v dospělosti pochopil, že všechno ve světě se děje nevratně a nic se nedá doopravdy napravit, ať se už člověk jak chce snaží.

„Dá se to pivo pít?“

Žena ve středních letech si přisedla k jeho stolku, aniž by se dovolila. Rozhlédl se, všude bylo plno. Ostatně bylo tady hlučno, třeba její slova neslyšel.

„Snad, nevím... asi dá.“

„To nezní moc přesvědčivě.“

„Tohle je desítka. Jistě tu mají lepší.“

Ke stolu přišla servírka, žena si rychle, energicky objednala. Potom se k němu znovu obrátila. Měla širokou, ale pevnou tvář s drobnými vráskami, docela světlé oči za brýlemi neobvykle pozorné.

„Já vás odněkud znám. Nebýval jste na fakultě?“

„To už je řadu let,“ řekl zachmuřeně.

„Tak dávno zase ne. Profesor Hanuš, že.“

„Jen docent. K profesuře nikdy nedošlo.“

„A proč? Promiňte, že se vyptávám. Látalová, z germanistiky,“ podala mu pevnou ruku přes svou porci svíčkové.

Pocítil silný odpor, zas ty věci rozebírat. Pokrčil rameny.

„Neměl jsem skoro žádné publikace.“

Měl říct, že se snažil o vlastní filosofii místo laciných kompendií prací jiných, na rozdíl od něho úspěšných? Cokoliv řekne na svou obhajobu, bude útok na ty ostatní.

„Chcete říct, že jste se odmítl účastnit výroby tištěného papíru. Všechny nás teďka otravují s počty článků, jako by to bylo měřítko... Vy jste byl jeden z Šesti spravedlivých, že? Dokonce hlavní z nich.“

„To už je hodně dávno,“ odtušil.

Proboha, to je den! Už druhý člověk mu tu trapnou záležitost připomíná.

„Já si to pamatuju. Byla jsem tehdy aspirantka, plná ideálů. Měli jste být daleko přísnější. Na fakultě bylo tehdy třeba řádně provětrat.“

Provětrat fakultu, co mu to připomínalo? Ach ano, to bylo v daleké minulosti, tehdy se ten výraz hodně používal. To ale byla jiná doba, on byl ještě student, který o životě mnoho nevěděl... Z jakýchsi důvodů mu byla ta vzpomínka nepříjemná, tak ji rychle zapudil.

„My jsme měli napravovat křivdy,“ řekl zachmuřeně, „ne být soudci, tedy původně. To nám až dodatečně přišli.“

„Copak není věcí filosofa, odhalovat nepravost?“

Krátce se zamyslel. Ten rozhovor mu nebyl příjemný.

„Myslím, že jeho úkol je především věci pochopit.“

„Ne změnit svět?“

„To říkal Marx a trochu taky Hegel. A víte, jak to dopadlo. Snažit se přijít na kloub aspoň něčemu, to je tak velká práce, že člověku sotva stačí síly na cokoliv jiného.“

Utřela si ústa ubrouskem. Snědla svou porci rychle, ani si nestačil všimnout.

„Říká se o vás, že jste vymyslel nějakou vlastní filosofii. A že ji nikdo nedokázal pochopit. Proto jste odešel?“

Pokrčil znovu rameny.

„Byl jsem prostě už starý, dávno zralý na důchod.“

Poněkud ztuhle se jí uklonil a vstal. Účet zaplatil u pultu.

* * *

Nebyl úplně upřímný, když té Látalové odpovídal. Skutečně byla doba, kdy měl dojem, že má jasno: že umí překročit ten příkop mezi všední zkušeností a moderní vědou, před nímž couvla skoro veškerá soudobá filosofie, ale navíc sevřít všechny stránky prožívání do jediného pohledu. Nenapsal o tom knihu, to by trvalo moc dlouho – měl jenom poznámky, jakési teze, které zcela stačily. Vyvzdoroval si seminář, na který zprvu přišlo mnoho lidí. Pak si studenti stěžovali, že nemají skripta, z kterých by se mohli látku učit – a také, že neslyší žádná v té době už slavná jména: Levinas, Foucault, Derrida a další, které se slušelo znát.

„Já na vás chci, abyste se mnou přemýšleli,“ říkal jim vícekrát. „K čemu vám bude, opakovat formulky.“

„Ale co potom při zkoušce...“

„Pokud chcete být filosofové, musíte se učit ptát. Myšlení začíná vždy otázkou – proč věci vůbec jsou, proč se jako skutečné jeví, co míníme, když mluvíme o jejich podstatě.“

„Ale to je ontologie, tu jsme měli v druhém ročníku.“

„A vy jste si zapsali odpovědi, které slavní lidé nabídli. Já na vás chci, abyste zkusili ty věci probrat znovu, po svém. Musíte pořád znovu začínat, s úplně jasnou hlavou.“

To se jim nelíbilo, chtěli získat vědění tak rovnou, jako na talíři. Brzo se mu začali vytrácet a ti, co zůstali, nebyli příliš vnímaví. Zkusil to po tři roky za sebou, pak už seminář neobnovil. Protože jako každý musel učit, přijal únavný kurs Hegela a jeho souputníků. Nechodilo mu moc studentů, ani se tomu nedivil, vždyť sám přednášel jenom z povinnosti. Nakonec v sedmdesáti šel do penze. Nebyl to slavný návrat na fakultu a ani odchod nebyl s nějakými poctami – byli patrně rádi, že se ho konečně zbavili. Co bylo horší, jeho velká

myšlenková stavba se mu stále více jevila jen jako možnost, ne-li hra. Narazil na tajemství konkrétního, které do té doby pomíjel.

* * *

Vzpomněl si cestou domů znovu na ty papriky. Jak jen je v dětství miloval! Matka je dělala plněné masem, v rajske omáče. Co k tomu jedli, doopravdy špagety? Už si tak jistě nevzpomínal, jenom věděl, že když se vařily na sporáku, plnily vůní celý byt. Když přišli s Janou ze školy, nemohli se dočkat oběda. Muselo se ovšem čekat na otce, který až z Vysočan, kde pracoval v kanceláři, chodíval pěšky skoro za každého počasí. Bylo to asi z šetrnosti – pocházel z velmi skromných poměrů, z malé chaloupky na kraji Jičína, kterou si Hanuš ještě pamatoval, strávili tam s Janou u babičky mnohé prázdniny.

„Tak copak máme dneska k obědu?“ ptával se otec, jako by to nepoznal, a utíral si s čela pot.

„Papriky!“

Jak bylo jídlo v dětství důležité! Některé člověk miloval, jiné zase neměl rád až k odporu či nenávisti. Jana například nesnášela ryby, hnusil se jí jejich pach. Jednou dokonce skoro omdlela, když ji matka donutila kousek sníst. Hanuš měl zase tajný odpor k houbám, ty sice v Praze často neměli, dělala je však babička. Často jich s Janou v blízkých lesích nasbírali plný košík, to měl rád – ten tichý hon na malé hlavy hříbků, napůl skryté pod mechem. Pyšně pak s Janou nesli z lesa košík hub a těšili se na pochvalu z vrásčitých úst babičky. Když ale babička před něho postavila talíř smaženice, vždycky se celý vnitřně stáhl.

„Proč nejíš?“ divila se babička.

„Já nemám houby rád.“

„Prosím tě. Jen si přičichni, jak voní.“

„Připadají mi slizké.“

„Ale jdi, ty brepto. Vždyť nám je nadělil Pánbůh zadarmo. Jak by na nich mohlo být něco špatného!“

Nu, Pánbůh zřejmě naděloval leccos. Hanuš na něj ani jako dítě nevěřil, i když s babičkou chodil na mši do kostela. Cítil se přitom nějak nepatřičně, odpuzovala ho ta těžká vůně kadidla a tajemnost rituálů, jež se děly před oltářem. Vždycky si oddechnul, když po mši vyšli z kostela. Babička o tom asi věděla, přesto je s Janou vždycky brala s sebou. Asi si myslela, že aspoň krátký pobyt v chrámu Páně, jak kostelu říkala, sešle alespoň trochu boží milosti na její vnoučata. Že to nevyšlo, jistě nebyla její vina.

IV

Tak vidíte, řekl mu Hanuš v parku. Dvě slůvka, ale kolik toho znamenala. Vidět měl co? Tak leda aroganci Hanuše, který je zahleděný jenom do sebe a cizí život smete prostě se stolu jako nějakou nepodstatnou záležitost. No jistě, nic se přece nestalo, přešel jen z jedné školy na druhou, získal dokonce lepší plat a nakonec i katedru – tak proč by si měl stěžovat. Studenti byli sice horší, většinou se na fakultu nedostali a proto přišli k nim, pokud měli peníze. Spíš líná, trochu drzá cháska, člověk je přitom sotva mohl vykázat – škola by brzo skončila svou existenci. Ale jinak? Zase učil, zkoušel, byl vážený docent jako dřív. Vážený? Stále jen tiše čekal, zda najednou někdo nepřijde – některý z těch mladých drzounů nebo snaživý kolega – a neukáže prstem: to je přece on, doktor Jiří Kavan, krycí jméno Filosof, důvěrník STB. Časem se z toho stala obsese, jen stěží odolával pokušení ptát se lidí, zda

z nich někdo viděl Cibulkovy seznamy, zda si náhodou nemyslí, že Filosof je on. A předem nenáviděl ty, kteří by ho mohli obvinít...

Nic takového se mu nestalo, skončil svou kariéru důstojně, i když poněkud dřív, než by byl musel. Když časem pochopil, že jeho strach je zbytečný, lidé jsou dávno lhostejní a řídká odhalení sloužila jen jako nástroj mocenského boje mezi politiky, nezískal proto klid. Jeho strach nahradila nenávist k těm, kteří mu to utrpení způsobili původně...

„Pan Kavan?“ ozvala se sestra v čekárně.

Hned nereagoval, byl tak ponořený do svých úvah.

„Tak je tady pan Kavan? Proč se neozvete? Nemám tady jenom vás.“

Šel za ní dovnitř, náhle napjatý. Báł se všech vyšetření, přese všechno ujišťování byla vždy aspoň nepříjemná nebo nějak ponižující. Poslušně se svlékl do půl těla, natáhl se na lůžko.

„Berete nějaké léky na srdce?“ zeptal se doktor.

Měl silný přízvuk, taky cizokrajný vzhled. Přinejmenším Jihoslovan nebo Řek.

„Tak berete? Natočte se trochu vpravo, teď zadržte dech.“

Jak mu měl vyjmenovat léky, které pracně vydoloval z vyděšené paměti, když nesměl vydechnout? Lékař mu jezdil sondou sem a tam po holé kůži. Skutečně to nebolelo, jenom trochu studilo.

„Vy jste měl infarkt? Cože, nevíte? Tady to vypadá... Otočte se trošku vlevo, ještě trošku. Teď zas nedýchejte.“

Takhle s ním otáčel, zatímco Kavan vyděšeně přemýšlel nebo spíš v duchu ztuhle zíral na ten pojem. Infarkt, to bylo nebezpečně blízko smrti. Mohl jej mít a nic zvláštního necítit? Je možné vyklouznout ze svojí jedinečné existence a přitom o tom ani nevědět? Bylo by to pohodlné, asi milosrdné, přesto cítil pobouření, skoro zradu na sobě.

„Srdce má osm sektorů. Jeden vám podle echa nereaguje. To vypadá na infarkt. Říkáte, že nic nevíte? Žádné bolesti na hrudi nebo dušnost, že byste nemohl jít?“

„Trochu se zadýchávám. Ale jinak... vždyť jsem došel sem.“

Lékař lhostejně pokynul. Už seděl u počítače a ťukal do klávesnice.

„Můžete se obléknout,“ řekla sestra. „Počkejte si venku na nález.“

Stále ještě trochu omráčený si zapínal košili. Konečně, co se divím, domlouval si. Za necelé tři roky osmdesát, s tím už člověk musí počítat. Jenomže tak v něm mluvil rozum. Jeho city se krčily vyděšeně někde hluboko.

* * *

Vždycky, když s Astrou vyšel za tmy, jenom stěží překonával strach. Nešlo jen o to, že ho v parku mohl někdo přepadnout – teď se tu usídlili bezdomovci, od kterých člověk nevěděl, co může očekávat. Tma vyvolávala hlubší úzkostné pocity, snad atavistické, určitě ale posílené vzpomínkou. Marně se pokoušel ji potlačit, prostě ho na okamžik ovládla, ať chtěl či ne.

Chodili v noci, nejen gestapáci, ale taky noví pochopové, co je nahradili za pouhé tři roky. Patrně chtěli zastihnout své oběti bezbranné a vyděšené náhlým probuzením. Nebo se snad styděli? Ne, ti, co přišli brzo po Únoru pro otce, jistě neznali stud – jeden si situaci viditelně vychutnával, druhý stál lhostejně, dokud se otec neoblékl. Proč ho uprostřed noci odvedli? Ti, kteří přicházejí ve tmě, nevysvětlují... Konečně bylo víceméně jedno, jaké obvinění si někdo v akčním výboru vymyslel: oni teď měli čerstvou moc a tak ji bez rozpaků používali. Otec se provinil jen tím, že vlastnil továrnu a byl v ní potom ředitelem, když mu ji sebrali jediným škrtem pera. Někomu zřejmě vadil, nebyl asi moc příjemný šéf. To stačilo, aby ho jedné noci prostě odvedli a potom po měsíci internace poslali s dalšími na Kladno, na manuální práci.

Kavan si vzdychl, potom písknul na Astru. Otce neodsoudil žádný soud, přesto byl nucen těžce pracovat jako nějaký vězeň, dokud to jeho srdce vydrželo. Podobně vilu zabavili bez soudu – prostě jednoho dne přijelo velké auto, pár dělníků vyneslo nejnutenější nábytek, osobní věci, které matka stačila v tom zmatku posbírat, naházeli na něj a všechno převezli do maličkého bytu v Dejvicích. Kavan byl tehdy až do odpoledne na fakultě – když se ten večer vrátil domů, našel vilu zamčenou a když se do ní dobýval, málem ho zastřelil nějaký mladík s pistolí, který tam držel stráž. Od něho se dozvěděl, kde od toho dne bydlí. Byl z té zprávy tak omráčený, že skoro nevnímal, když kráčel do Dejvic – musel se lidí několikrát ptát, kde je ulice Na Hutích, pak delší dobu jenom mlčky stál, když viděl zmatek v malém bytě a poslouchal plačtivé nářky matky, která seděla na židli vprostřed toho, neschopná se vzchopit k nějakému úklidu...

Astra se vrátila a přerušila jeho vzpomínky. Na přechodu je málem smetl řidič v nablýskaném BMW, který se najednou vyřítíl ze zatáčky a hnal se dál tou nesmyslnou rychlostí, aniž by jim věnoval byť jen pohled. Podobnou povznesenou lhostejnost, která už byla něčím strašnějším, než jenom arogance, zažili v oněch dnech. Připomínalo to vpád nějakých barbarů: všechno, co do té doby bylo pro něj samozřejmé – slušnost, úcta k jednotlivci, k jeho životu, nedotknutelnost soukromí a majetku – najednou neplatilo, bylo prostě pryč, jako by je odnesl nějaký dravý temný proud. Kavan si znovu vzpomněl s ironií na ty debaty o koherenci kultury, které se dlouho vedly v jeho oboru. Tehdy to pro ně nemohlo být horší, kdyby zemi obsadili Tataři. Nikoho nezajímalo, jak budou od té doby žít, bez peněz, bez oděvů, které matka nestačila z vily zachránit.

„Stýská se vám po vašich kožiších, které jste vydřeli z ubohých dělníků?“ usmál se křivě soudruh v akčním výboru, když ho k němu po dlouhém prošení konečně pustili.

„Ne, chceme jen to, co má každý. Kabáty, boty, spodní prádlo. Jak to teď máme sehnat? Všechno je přece na lístky.“

„Já jsem za krize taky boty neměl. Nějak si poradíte.“

Odešel tehdy s nepořízenou...

Prudký tah za volant ho vytrhl z vzpomínek.

„Astro, k noze!“

Astra tentokrát nereagovala. Chtěla se jako vždycky přátelit, jenomže zvíře, které vedl podivný muž z vedlejšího domu, byl zlý vlčák, který už několik psů pokousal. Byla v něm temná divokost, tak jako v lidech, na něž Kavan právě vzpomínal.

„Vždyť je to fena, na ty nejde,“ zavrčel jeho pán.

„Radši ho držte u sebe.“

Přítáhl Astru k sobě a počkal, až ti druzí přejdou. Cítil pod dlaní jemné chvění, když ji k sobě přitisknul. Patrně pocítila taky nějak onu agresivní divokost, pach džungle, který z obou, psa i pána, vyvěral.

„No, už je dobře,“ těšil ji. „Vždyť se nám nic nestalo.“

Tentokrát zlo bylo našťěstí na řetězu. Tenkrát... Už na to nechtěl vzpomínat.

* * *

Jenomže vzpomněl si, když se potom ukládal na noc. Jako by v něm někdo pustil krutý film, scény z té doby se na něho náhle hrnuly. Matka, ta jemná, křehká žena, která se až doposud zabývala skoro jenom charitou, byla najednou donucená nejen prát a vařit, ale prodávat i šperky, které tehdy z vily nějak zachránila. Střídali se u nich podezřelí lidé, kteří s hranou neochotou kupovali zlato, perly. Cenu snižovalo, že to bylo nezákonné, na drahé kovy měl stát monopol. Měl každý všechno zlato odevzdat? Nikdo to ovšem neudělal, jistě ani vůdci režimu.

Neviděl rád ty divné lidi, jednou tlusté, jindy vychrtlé, vždycky však nějak slizké.

„Berou tě na hůl,“ říkal matce. „A nakonec tě někdo udá.“

„A co mám dělat? Vždyť musíme něco jíst.“

Ano, v té době poznal dokonce i hlad. Sehnal nějaké kondice, ale to stačilo tak sotva na málo výživné sousto v kantýně a večer jedno pivo v hospodě, nad kterým dlouho vysedával s několika kolegy. Oddaloval návrat do těsného bytu, který nabízel jen pocit neštěstí. Tak jako od té doby tolikrát, pocítil dotek viny, že matku v té době zanedbával – nechal ji topit se v těch nekonečných starostech, v kterých už skoro nezbývalo místo na myšlenky na otce. Ten žil jen pětadvacet kilometrů od nich, ale jako by to bylo v jiném světě: nevěděli zprvu ani, zda je živ.

Byly to doby temné, ale on byl mladý, chtěl svůj kousek místa na slunci. Snažil se na rodinu nemyslet a žít tím, co se dělo na fakultě. Ale i to bylo těžké – také tam se poměry najednou měnily. Chodil nebo spíš jenom kamarádil s Martou, která mu pořád unikala a pořád se zas vracela.

„Ty nejsi ve výboru?“ zeptala se jednou.

„Prosím tě, v jakém výboru?“

„No, vznikají studentské výbory, David je v jednom z nich. Chtějí předělat celou fakultu, kádrují dokonce i profesory.“

Už neposlouchal, zahlcený trpkostí, že se Marta zase baví s Davidem. Měl se však o to dění asi více zajímat. Jednoho dne, když seděl na přednášce, náhle přiběhl Franta, jeden jeho nenápadný spolužák, a udýchaně šeptem vychrlil, že se má hned dostavit na fakultní výbor Svazu mládeže.

„Fakultní výbor? Kde to sídlí?“

„Ve druhém patře, v malé posluchárně.“

Chvíli přemýšlel, zda tam jít. Co mu bylo do nějakého výboru? On spolky nenáviděl, vždycky se tam někdo vytahoval a nutil ty ostatní poslouchat. Nakonec ale šel. Obrázek výboru mu ještě nyní krátce vyvstal v paměti: s údivem za stolem viděl pár spolužáků, ovšem mezi nimi Davida. Toho, kdo tomu předsedal, ale neznal – byl asi z nejvyššího ročníku. Starší lidé tam byli asi tři, spíš v pozadí a také neznámí.

„Jste Jiří Kavan?“ zeptal se důležitě předseda.

To, že mu vykal, bylo divné. Nevěstilo to jistě nic dobrého.

„Vy máte buržoasní původ, že. Otec továrník...“

„Jakýpak továrník, vždyť bylo znárodnění. Byl ředitelem podniku.“

„A teď?“

„Teď dělá na Kladně.“

„Jistě ne dobrovolně. Vy po něm zřejmě máte taky buržoasní názory.“

Chvíli na něho civěl, prostě nerozuměl.

„Z čeho tak soudíte?“ zeptal se pak.

„Nijak jste se nám nezapojil. Marxismus vám patrně nic neříká.“

„K tomu jsme ještě na přednáškách nedošli.“

„To vy jste nedošel! Máme tu kroužky, školení. Vás jsem tam nikdy neviděl.“

„Mně o tom nikdo neřekl.“

„Měl jste se zajímat. Ale proč byste to dělal, s takovým původem. Jste prostě buržoasní živel. Takové lidi na fakultě nemůžeme potřebovat. Dám o tom hlasovat.“

„O čem tu chcete hlasovat?“ vyhrkl vyplašeně. „Mám výborné studijní výsledky, většinu zkoušek za jedna. Tohle snad rozhoduje nebo ne?“

Předseda jenom mávl rukou.

„To, z čeho máte jedničky, většinou patří na smetiště dějin. My předěláme celou fakultu. Vy byste při tom jenom překážel. Já navrhuji vyloučení. Kdo je pro?“

V jakémsi ochromení hleděl, jak se ruce zdvíhají, některé hned, jako ta Davidova, jiné trochu váhavě, nakonec ale všechny. Když odtud odcházel, říkal si, že na tom patrně nezáleží,

byla to jenom klukovská hra. Kdo bude brát ohledy na názory samozvané smečky studentů? Jenomže za pár dní mu přišel z děkanátu dopis, že je ze studia vyloučen.

Mezi přítomností, v které hleděl do tmy nad sebou, a onou chvílí ležel skoro celý jeho život. Přesto se mu znovu rozbušilo srdce při té vzpomínce. Bože, jak je všechny nenáviděl, nejraději by je postřílel! Jenomže neměl zbraň a taky odvalu. Nezbyvalo, než se nějak smířit se svým údělem – tehdy jako teď. Zavřel oči a pokoušel se na nic nemyslet.

Jenže to nešlo. Stále znovu si tu scénu před výborem vyvolával. Proč neřekl... s povzdechem potlačil ten monolog, který pak celá léta v duchu vylepšoval, ale nikdy nikde nevyslovil. Taky ty tváře se mu nějak vytratily, i když si je chtěl vrýt do paměti, aby to těm lidem jednou připomněl. Kdo byl ten předseda, nebyl to Hanuš? Po letech se mu to tak zdálo, ale nikdy si tím nebyl zcela jist.

* * *

Návštěvy neměl rád, Jitka však na nich trvala. Patrně nechtěla být pořád jenom doma nebo na nákupech. S Astrou chodil skoro jenom sám, Jitka to brzo vzdala – prý kvůli kyčli, která ji teď často bolela. Byl to ten pravý důvod? Špatně asi snášela mlčení, do něhož po pár slovech upadal, zaměstnán svými myšlenkami. Také ji prý nudil pořád stejný park. Kde jinde se však Astra mohla proběhnout?

„Půjdeme k Alešovi na oběd,“ oznámila.

„Cože, zas k nim? Jarmila nás moc ráda nevidí.“

„Naopak, to ona nás pozvala. Už jsem to domluvila.“

„Mohla ses zeptat, jestli chci.“

„A ty bys nechtěl, vždyť tě znám.“

Ovšem, zase ten její Aleš. No prosím, je to její bratr, o deset let mladší, ale žádný klučina. Chce k němu stále chovat jakési mateřské city, když už je mu skoro šedesát?

„Bude tam jejich Erika a Jana. Ty by se s tebou rády poradily kvůli studiu.“

Bezděky stáhl obličej. Erika byla vždycky hysterka. Aleš ji rozmazloval, předháněli se v tom s Jarmilou. Kavan ji nesnášel, tu její věčnou ublíženost, teatrální scény, kterými s rodinou mávala. Jaký div, že se potom, když už byla velká, dvakrát rozvedla... Příbuzní! On žádné neměl, aspoň žádné blízké – po vzdálených nepátral. Netoužil po lidech, byli většinou hluchí, taky věčně zvědaví a nenechaví. Vždycky člověk mohl čekat, že se někdo začne párat v minulosti, začne se ho ptát...

Ta Jana nejspíš bude taky neurotická. Erika ji měla v prvním manželství, které skončilo málem tragicky. Je teď už zřejmě ve věku, aby šla na vysokou školu. Nejspíš váhá, na který obor se přihlásit. Jak to má vědět, nezná její zájmy a sám je přece léta mimo hru. Už předem trpěl při představě téhle návštěvy. Bude tam příliš mnoho lidí, Astra bude neklidná...

Ale nic naplat, jeli tam: napřed metrem, potom ještě tramvají. Stál s Astrou blízko východu, s rukou na její hlavě: chvěla se rozčilením z náhubku a z množství lidí, na něž nebyla moc zvyklá. Polohlasem jí domlouval a přitom hleděl do vagonu. Trvalo dlouho, než si Jitka mohla sednout – nikdo z mladých ji nepustil, skoro všichni hleděli do mobilu nebo s odvráceným zrakem poslouchali ze sluchátek písničky. Byla snad tohle kultura, k níž také patřil? Probíral v duchu všechny teorie, na které si vzpomenu – společné ideje a mýty, sdílená technologie a materiální základna, kultura jako jazyk představ o sobě, o společné i jedinečné existenci... Nenašel mnoho společného. Ano, prozatím měli ještě skoro stejnou řeč, což ovšem nutně neznamená, že se mohli domluvit...

Když přišel tenkrát po tom vyhazovu na Kladno, měl pocit trochu podobný. Proč právě Kladno, bědovala matka – nebyla v Praze spousta továren? Jenomže Kladno bylo jedno z míst, v kterém se mohl vyhnout vojně – a on se vojny bál. Navíc měl plán, který mu jeden známý poradil: stát se dělníkem právě tam, v těch hutích mimo Prahu, obklopených rudou září

– a potom, až se na něj zapomene, přihlásit se znovu ke studiu. Dělnický kádr, to by mohlo vyjít... No, vyšlo, ale co si pro to napřed vytrpěl!

„Jiří, už vystupujeme.“

Jako by to nevěděl! Zadržel Astru na ostrůvku, zatímco nějaký blbec musel ovšem projet. Potom rychle přeběhli ulici. Na chodníku se zastavil, aby popadnul dech. Astra, celá vyjevená ze zážitků cesty, ho tahala za vodítko.

„No dobře, vždyť už jdu.“

„Mluvíš se mnou nebo se psem?“ zeptala se Jitka.

„S nikým. Snažím se jenom přežít, máme ještě tenhle kopec před sebou.“

Otřel si orosené čelo a pak zvolna vykročil.

* * *

„Jeden známý říkal, že i šimpanz vystuduje teorii kultury.“

„Vy máte známé v zoologické zahradě?“

Uhnul před jekem Eričina vysokého smíchu.

„Já jsem jen myslela...“

„Já vím, co jsi tím chtěla říct,“ řekl otráveně. „Co je snadné pro jednoho... Záleží na tom, co člověka zajímá. A co chce potom taky dělat.“

„Jana něco dělat?“ zavřískla. „Leda se bavit nekonečně mobilem nebo poslouchat písničky. Nejspíš se potom vdá. Nebo já nevím... Pracovat, na to ona není. Ale je elegantní mít vysokou školu, nebo ne?“

Pohlédl na Janu, která napůl ležela na židli, oči obrácené do stropu. Ve tváři měla prázdný výraz, jako by se jí rozhovor netýkal.

„Měla by si vybrat něco praktického,“ řekl Aleš. „Věčně ji někdo živit nebude.“

„Nechceš, Jiří, ještě kousek koláče?“ vpadla Jarmila.

Zavrtěl hlavou. Přemýšlel, jak odsud uniknout.

„Já už budu muset s Astrou ven.“

Cítil s tím zvířetem, jak trpělivě čeká v předsíni, uvnitř plné neklidu.

„Pejsek snad ještě chvíli počká,“ řekla Erika. „My jsme tě chtěli požádat, jestli by ses na fakultě nezeptal. Víš, kolik lidí berou, jaká je tam naděje.“

Trhl sebou. Zase ta zatracená fakulta.

„Vždyť já tam dávno už nikoho neznám. Osm let v důchodu, předtím skoro stejně dlouho na té Keplerovce...“

„Ale byl jsi tam pan docent, vážená osoba. Někdo si jistě vzpomene.“

Pocítil silný odpor. Nechtěl na to ani pomyslet.

„Pokud vím, vždycky brali hodně lidí. Čísla budou na internetu.“

„Jana tam nic nenašla.“

Pohlédl znovu na dívku. Měla pořád ten prázdný výraz, jenom když uslyšela svoje jméno, cukla trochu rty. Nebýt toho, že předtím pozoroval mladé lidi v tramvaji, málem by myslel, že je nějak postižená.

„Tak ať se trochu snaží, vždycky to tam dávají. Já už musím, nezlobte se.“

„Vždyť jsi nám ani neporadil, jestli je to pro ni vhodný obor.“

Potlačil impuls říct, že ne. Představa, že by se tam chlubila, že má prastrýce jeho jména... Pak nad tím v duchu mávl rukou. Pro tyhle mladé je to všechno historie. Pokud je vůbec něco zajímavá, budou to jiné věci, než které ho trápily.

„Byla dobrá v češtině, v dějepisu?“

„Měla jedničky, vid' Jano. Já nevím, jak to dokázala, když věčně nic nedělá.“

„Tak ať to zkusí, nejspíš se tam dostane. Já teď už doopravdy musím jít.“

„A co já?“

Pohlédl na Jitku, úplně na ni zapomněl.

„Vrátíš se asi sama, ne? My to vezmeme s Astrou kousek pěšky. Pro tebe s tou kyčlí by to bylo asi moc.“

Věděl, že mu to bude zazlívát, ale věřil, že ne příliš. Přesto radši na ni nekoukal, když se chvatně loučil s ostatními.

* * *

Když šli po Vyšehradě, sotva pletl nohama. Nebyl to dobrý nápad, vyhnout se vši městské dopravě, na to už dávno neměl síly. S povzdechem klesl na nejbližší volnou lavičku. Slunce už zvolna zapadalo v poslední záplavě zlaté záře, podbarvené růžovými ornamenty lehkých mráčků na obzoru. Pohlédl na Astru, co asi říká tomu nebeskému úkazu, ta ale našla v křoví u lavičky něco zajímavějšího. No ovšem, její svět se skládal hlavně z pachů. Byl by rád věděl, jestli existuje grandiosní pach, který by psa podobně povznesl, nějak ho uvedl do vytržení. Ne, asi ne. Psi patrně nemají žádnou kulturu, alespoň ti, které si člověk přisvojil.

Jak opatrně hleděl do slunce, vzpomněl si náhle na podobnou záři, kterou kdysi viděl ve slévárně na Kladně. Nastoupil tenkrát poprvé a po nějakých formalitách v správní budově ho poslali tam, kde měl nastoupit. Nějakou dobu bloudil mezi nevládnými budovami, které vypadaly jako příkrčené pod tlustou vrstvou černého prachu. Celá huť vydala hrozivě a on si říkal s úzkostí, zda to byl dobrý nápad, přihlásit se právě sem. Potom mu někdo ukázal, kde se nachází slévárna a on po krátkém zaváhání vstoupil špinavými vraty. Šel v přítmí mezi řadami železných odlitků a pak, když otevřel dvířka v dalších velkých vratech, náhle ho oslepila jasná záře. Bylo to, jako by se tam na druhé straně haly vylévalo roztavené slunce v sprškách žhnoucích jisker. Bylo to nádherné a přitom děsivé, zůstal na chvíli stát a skoro nedýchal.

Potom se zeptal nejbližšího muže v tlustém plášti a divnou kápí na hlavě, kde je mistr. Musel dost křičet, než ho uslyšel – nad hlavami jim právě s velkým hlomozem přejížděl jeřáb. Pak pokračoval směrem, kterým ten muž mlčky ukázal.

Mistr, když si zrakem změřil jeho postavu, se jenom usmál.

„Ty chceš dělat slévače?“

„Myslíte, že na to nejsem dost silný?“

V té chvíli by si skoro přál, aby ho mistr odmítnul.

„No, uvidíme. Zatím nám sem budeš tahat pivo.“

Tenkrát se v práci běžně pilo pivo sedmistupňové, které prý tělo v horku lépe snáší nežli čistou vodu. Byly to litry, které každý slévač během směny spořádal, a odpoledne byli všichni lehce nachmelení. Na to si celkem rychle zvykl, sám na tom nebyl o nic lépe. Co ho však ještě po týdnech v slévárně fascinovalo, byla ta záře taveného železa, které teklo z tyglíku do jakéhosi trychtýře a odtud se pak rozlévalo zářícími stružkami do připravených forem.

„Do toho se nedívej,“ řekl mu mistr, „nebo brzo oslepneš. A dej si pozor na tu taveninu. Ono se to nezdá, ale čeho se jen dotkne, to je fuč.“

Aby to předvedl, vytáhl z kapsy cigaretu a hodil ji do jedné stružky. Ani nedopadla, prostě okamžitě zmizela. Kavan se na to místo udiveně díval, pak se hrůzou otrásl.

„Copak jsi dělal předtím?“ zeptal se ho mistr.

„Chodil jsem na vysokou školu.“

„To je ti u nás k ničemu. Tady potřebuješ svaly. A výdrž, to snad ještě víc.“

Měl pravdu, cítil to hned první den, když táhl kolikátou basu piv a přitom skoro neviděl, jak mu do očí stékal pot.

Časem mu dali asbestový oblek, kalhoty a boty, taky kápí s tmavým sklem, aby jim mohl pomáhat. Napřed si myslel, že to ani neunese na těle, pak si i na to skoro zvykl, nikdy

ale úplně. Na konci směny býval hrozně unavený, sžíraný žízň, kterou nešlo uhasit. Tak chodil s ostatními do hospody a večer padal zhlouplý opilostí do lůžka.

Bydlel na ubytovně s těmi mladšími, co neměli na Kladně rodiny. V sobotu po směně chytil autobus do Prahy.

„Musíš tam být celý týden?“ bědovala matka. „Vždyť to není autobusem ani hodina.“

„Směna začíná v šest. Víš, v kolik bych to musel vstávat?“

„Já jsem tu pořád sama... Zjistil jsi aspoň něco o tátovi?“

„Našel jsem tábor. Nikoho tam nepustí a taky nejsou povolené návštěvy.“

Fakt byl, že se moc nesnažil. Byl po směně tak ubitý, že sotva došel na svůj barák nebo do hospody. Nebyl to ale hlavní důvod. S otcem nikdy moc neharmonoval a teď mu navíc jaksi zazlival, že ho kvůli němu vyhodili z fakulty a musel v hutích dřít. Věděl, že je to absurdní, otec přece nic neudělal a ze školy ho vyhnali ti hnusní komunisti. Jenomže oni nyní ovládali svět, v němž žil – a nebylo to jenom na pár měsíců, jak si myslela matka nebo její známí, to on cítil. Nechtěl už celý život zůstat jako někdo méněcenný, se znamením nedobrého původu. Tak otce v jistém smyslu tiše zapřel, dalo by se říct.

Nenáviděl komunisty, ale stejně se k nim asi po půl roce dal, když mu to mistr navrhl. Bylo to snazší, než by čekal.

„Kde pracuje tvůj otec?“ ptal se soudruh, který buňku vedl.

„Dělá tady na Kladně.“

Nebyla to lež, jen zamlčel, že tady není dobrovolně.

„A matka?“

„Ta prodává v obchodě.“

Dali mu přečíst brožurku, ve které byly směšně jednoduché věty – dělníci a vykořisťovatelé, nesmiřitelný třídní boj. A ovšem ódy na Stalina nebo Gottwalda. Snadno to před soudruhy odříkal a dostal rudou knížku, jak se tehdy říkalo. Byla to zrada? Nikdy se necítil být příslušníkem nějakého tábora, ať toho nebo onoho. Ostatně ani jeho otec, tím si byl docela jist – jakýpak vykořisťovatel, vždyť začínal docela chudý a celý život dřel, patrně víc, než jeho zaměstnanci. On sám nebral ty řeči o třídním boji moc vážně – komunisté prostě měli moc, ovládali teď už všechno. Každý, s kým chodil na směnu, byl ve straně, to věděl od mistra. Měl být zas někde mimo, jako snadný terč pro někoho, komu by se nelíbil? Ostatně všichni v jeho buňce byli prostí lidé, kteří neškodili nikomu, jen dřeli poctivě a na schůzích, na něž je čas od času mistr nahnal, povětšinou mlčeli. Přesto cítil jakousi slabou vinu za to, že se k těm komunistům dal. Aby ji aspoň trochu odčinil, udělal ještě jeden pokus setkat se s otcem v jeho táboře.

Poměry se patrně poněkud změnily, ve vrátnici už nebyl zachmuřený strážce s puškou, ale starý člověk v uniformě vrátného.

„Kavan?“ protáhnul váhavě. „Něco mi to říká. Aha, teď už vím, ten leží v nemocnici.“

„Měl nějaký úraz?“

„Ne, má prý něco se srdcem.“

Došel do nemocnice za pár dnů, předtím byl prostě příliš unavený.

„Pan Kavan? Ten už tady není,“ řekla sestra na příjmu.

„Propustili ho?“

„Jste jeho příbuzný? Aha, syn.“

Chvilí hledala v papírech.

„Je mi líto, ale pan Kavan předevčírem zemřel. Měl těžký infarkt, nebylo mu pomoci.“

Už si moc nepamatoval ten obřad v krematoriu. Bylo to na Kladně, převážet tělo bylo příliš složité. Věděl, že matka plakala a on byl taky smutný, i když současně pocítil jistou úlevu. Trochu se hanbil za ten pocit, neuměl jej ale potlačit. Otec už nebyl, nemohl ho tedy dále ohrožovat. Až bude někde zase vyplňovat třídní původ, prostě napíše, že jeho otec byl dělníkem na Kladně.

Astra ho vyrušila ze vzpomínek, když mu položila čenich do klína.

„No ano, už zas půjdeme.“

Kolik času mu tady myslí prolétlo, tak rok či dva? Přitom to byla jenom chvilka.

* * *

Když ten večer usínal (v tichu, kterým ho Jitka potrestala za údajnou zradu), bezděky na to Kladno znovu vzpomínal. Bylo to jako peklo, na které si zvolna zvykal. Nevěděl, jak dlouho tam bude muset dřít, aby se na fakultě zapomnělo, že byl ze studia v minulosti vyloučen. Den za dnem míjel v šedé únavě a potom v mírné opilosti, s níž se večer kácel do lůžka. Bylo to, jako by se zvolna kamsi propadal. Už ani nechtěl jezdit na neděli do Prahy a poslouchat matčino věčné bědování. Nemyslel ani na studium, stejně asi zapomněl už vše, co se na fakultě naučil. Jak to, že se z té bídy přece jenom vyhrabal?

Musel si přiznat, že za hodně vděčí Mance. Vídal ji často, byla v ubytovně něco jako správcová – žena patrně ještě celkem mladá, ale zanedbaná jako každý, koho tehdy znal. Statné tělo jí napínalo montérky, vyrudlý šátek poutal její nepoddajné vlasy – tak ji vídal den co den. Mužští se jí trochu báli, i když byli větší aspoň o hlavu. Uměla zanádat jako chlap a přivést k poslušnosti opilce, když příliš vyváděli po návratu z hospody. Na Kavana se dívala takovým zvláštním pohledem, když ji míjel v její kóji, skoro by řekl mateřským. Bylo mu z toho trochu divně, vždy se snažil tiše proklouznout.

„Prosím tě, jak to chodíš,“ zastavila ho jednou, když se vracel ze směny.

Zarazil se a podíval se zrakem, trochu rozostřeným únavou, na svoje oblečení. No ano, chybělo pár knoflíků a rukávy se třepily, ale to tu bylo přece normální.

„Přijď večer za mnou, trochu ti to opravím.“

Nešel to odpoledne do hospody, zůstal ležet na posteli a díval se do stropu. Čekal to, co pak přišlo? Doslova jistě ne, ale už fakt, že má k té ženě večer jít, ho naplňoval neklidem. Bylo mu tehdy kolik – dvaadvacet? Měl by být v tomhle věku zkušený – jenomže nebyl, díky svojí plachosti a taky nedostatku příležitosti. Ty tři roky, co na Kladně už byl, se stýkal vlastně jenom s muži – buď na směně či v hospodě. Byl na tom, jako by byl na vojně, které se vyhnul prací v hutích. Všechno ženské ho vzrušovalo, ale neuměl se ženám přiblížit.

Když k ní večer přišel, měla Manka tmavé vlasy rozpuštěné a byla zahalená ve vybledlém županu. Zarazil se nad její proměnou – vypadala mnohem více žensky.

„Co stojíš?“ řekla. „Pojď dovnitř a zavři dveře. A svlékni si tu bundu, taky kalhoty.“

Udělal krok a zůstal nerozhodně stát.

„No, snad se nestydíš, takový velký kluk! Copak chceš, abych ti to šila na těle?“

Svlékl se do spodního prádla a podával jí kalhoty. Ona se pro ně natáhla, přitom se pootevřel její župan. Uviděl její velká nahá ňadra a kus trupu až po břicho. Pohlédla na něho a potom položila ruku na místo, kde jeho náhlé vzrušení z trenýrek vytvořilo malý stan.

„Ale, ty jsi takhle potřebný? Tak tedy pojď, něco s tím uděláme.“

Měl bohužel jen střípek vzpomínky, jak dolehl na její nahé tělo na lůžku a stal se mužem pod jejím zkušeným vedením. Nebyla v tom ani stopa lásky, cítil ale vděčnost za ten zážitek a tak ji hladil po jejích velikých ňadrech.

„Ty jsi mi ale mazal,“ řekla měkce a přejela mu dlaní po vlasech. „Tak už pojď, musím ti aspoň přišít knoflíky.“

Chodil pak za ní často „přišívát“, jak tomu oba říkali. Trochu se hanbil za to, že spí se ženou, která je aspoň o patnáct let starší a která se mu vlastně nelíbí, ale představa jejího těla ho vždy tolik vzrušila, že prostě neodolal. Nemyslel vlastně na nic jiného a také do hospody teď už skoro nechodil, protože neměla ráda pach piva a taky v opilosti byl dost chabý milenec.

Tedy se neopíjel, ale v jiném smyslu jako by se ještě více někam propadal. Ubíjející dřina ve slévárně, hodiny na lůžku, při kterých podřimoval nebo hleděl do stropu, pak večer sex, který z něj vysál zbytek sil – to byl teď jeho život, zatímco z času doma nebo na fakultě zbývala jen matná vzpomínka, jako by to byl skoro jen sen, co ráno vyprchá.

Jednoho dne však jeho poměr náhle skončil.

„Bylo to pěkné,“ řekla, „ale teď už dost.“

„Proboha, proč?“

„Muž se mi vrátí.“

„Cože, ty máš muže?“

„No jistě, co sis myslel?“

„A kde celou tu dobu byl?“

Dala si trochu načas, než mu odpověděla.

„Seděl v base.“

„On je politický?“

„Ale kde, co tě to napadá.“

„Tak proč?“

Nějak si nedovedl představit, že jsou ještě jiné věci, za něž lidi teďka zavírají.

„No, kradl v podniku a nechal se chytit. A potom ještě málem zabil chlapa v hospodě, který ho asi udal, aspoň si to myslel. Ten tě tu nesmí najít, to by byla mela. On je totiž od rány. Nejlepší, kdybys odsud vůbec zmizel. To víš, lidi jsou nenechaví, můžou povídat.“

Úplně ztuhnul bezradností.

„Kam bych šel?“

„Něco se najde.“

Našlo se, jenomže to bylo ještě o něco horší, než ta ubytovna, v které dosud žil. To ho podnítilo, aby se konečně vzchopil k onomu „útoku na Prahu“, jak tomu v duchu říkal. Soudruzi ze stranické buňky měli napřed málo pochopení, když jim řekl, že chce studovat.

„Studovat?“ mračil se mistr. „Sotva ses tu zapracoval a chceš zas utíkat?“

„Práce mu asi nevoní,“ přisadil si Kadlec, který ho nikdy neměl rád. „Rád by měl zase čisté ručičky. Já věděl, že tu dlouho nevydrží.“

„Já chci studovat marxismus,“ vyhrkl.

Řekl to víceméně bez rozmyslu, jako magickou formulí, proti níž sotva bude někdo něco namítat. Však taky všichni zmlkli. Potom ho mistr poslal výš na ředitelství, k soudruhu Rohovci, který tam měl tajemně důležité postavení. Ten pochopení měl.

Kolik v té době napovídal lži! Kdyby to nedělal, byl by patrně celý život hutníkem. Lhal stejně každý, od dělníka až po hlavu státu.

V

„Vy máte všeho moc anebo málo.“

Lékařka zavrtěla hlavou nad tím, co jí ukázala obrazovka.

„Ten cukr, proboha. A cholesterol, glyceridy...“

„Asi už dobře nefunguju,“ řekl Hanuš s úsměvem. „A jako staré auto nejdu opravit. Jsem prostě přestárlý.“

„Prosím vás, dneska lidi žijí do sta let.“

„Některí. A jiní jen do čtyřiceti. Pohleďte, paní doktorko, já dělám všechno, co jste chtěla, nebo ještě spíše nedělám, co jste mi zakázala, až na malé výjimky. Co se prostě smířit s tím, že jsem o něco sladší? Ostatně mnoho lidí si to jistě nemyslí.“

Byla mu sympatická – žena rychlá jako vítr, inteligentní a vlídná dokonce i na něho, ačkoliv skýtal jistě pohled nevábny a jako pacient se zdál být odolný ke všem pokusům o nějaké vyléčení.

„Diabetes není radno podceňovat. Ničí všechno, nač si vzpomenete – cévy, srdce, ledviny a taky zrak. Zkusím vám napsat lék, který věc sice přímo neřeší...“

„To bude osmý,“ vyhrknul. „Není těch léků pro mne škoda?“

„Škoda je ukrást si život zanedbanou nemocí.“

Odešel od ní s obvyklým svazečkem receptů a pak, po chvíli čekání, z lékárny o pár stovek lehčí, zato s velkým sáčkem, plným různobarevných krabiček. Mohl by se živit jenom pilulkami, jenomže pak by aspoň polovina léků byla k ničemu.

Jenomže byly k něčemu? Bral je, pokud si vzpomněl, ale žádný kladný efekt necítil. Někde četl názor jednoho proslulého lékaře, že většina léků, které lidé poslušně berou v naději, že jim od jejich strážní pomohou a prodlouží jim život, je buďto neúčinná nebo vysloveně škodlivá. Ve středověku jedli ti bohatší rozdrčené drahokamy nebo pili lektvary z netopýřů nebo pavučin, později jedli zase rtuť a jiné jedy. Nechat se léčit, to chtělo železné zdraví – ostatně asi jako teď. Jenom teď místo šamanů a různých šarlatánů je tu věda. Jak ale vlastně účinná, to nevěděl. Zdraví je prý nejvýnosnější obchodní artikl, farmaceutické firmy ročně vydělají miliardy. Je to jen obchod s nadějí? Když si četl chemický název léku, který mu v dojemné snaze předepsala doktorka, měl pocit, jako by to bylo tajné zaříkadlo nějakého šamana. Ostatně, proč chtít pořád prodlužovat život? Člověk by měl přirozeně umřít bez pomoci lékařů.

Měl by asi zajít za Editou, už tam nebyl kolik dní. Návštěva lékařky ho ale nějak vyčerpala. Vysypal léky do příslušné zásuvky a natáhl se na pohovku. Obvyklou tíseň z prázdná bytu zatlačila únava. Ospale myslel znovu na to, zda má smysl nekonečně prodlužovat život a co život vůbec je, případně jak se pozná, že má něco smysl. Za chvíli nato spal.

* * *

Myšlenka na Editu ale jako by zůstala viset ve vzduchu – zas na ni provinile myslel, když otevřel oči. Vzpomněl si, jak ta její nemoc nenápadně začala. Bylo to kolik let, tak tři či čtyři? Čas běžel nějak jinak, když už byli oba v důchodu: jako by se nenápadně kamsi ztrácel nebo vsakoval... Napřed to bylo skoro jako hra – nemohla si občas vzpomenout na nejběžnější slova a on hádal, zprvu schválně špatně, co chce říct.

„Zase jsi neopláchnul ten...“

„Co myslíš, kohoutek?“

„Ale nehloupni. To, čím si čistíš ty...“

„Oči nebo uši?“

„Nebud' zlý. Ty dobře víš!“

Myslel si tehdy, že je to jenom taková porucha, kterou zná skoro každý jako projev stáří: napřed se vzpírají neběžná vlastní jména, která si v hovoru najednou nedokáže vybavit, ačkoliv jistě ví, že se mu někde v mysli schovávají – má je už skoro v ústech, svrbí ho snad na jazyku, ale jako očarován nějakým zlým kouzlem je nedokáže vyslovit. Člověk je ví a zároveň neví, jsou jako za tenkou blanou, která je tím tužší, čím více se snaží skrz ni proniknout. A potom, někdy, kdy už není jméno vůbec zapotřebí, náhle probleskne. Je to snad tak, že dráhy v mozku jsou čím dál tím v horším stavu, tak jako v zemi silnice, takže jméno putuje po objížďkách velkou oklikou? Je někdy těžké ubránit se dojmu, jako by se v hlavě usadil nějaký škodolibý skřítek, který žádané schválně pošle na špatnou adresu a místo něho nabízí všeliká nepotřebná slova nebo jejich útržky.

No dobře, jména člověk tolik nepoužívá, je možné, že ve skladu na dně paměti postupně prostě zapadala nepotřebným harampádím a dá pak spoustu práce onu veteš prohrabat. Ale jak tak člověk stárne, přijdou na řadu i substantiva. Snad nakonec nejsou tak podstatná, jak se těm slovům říká? Mají pak pravdu myslitelé, podle kterých věci, bytosti či

instituce jsou jen uzly dějů nebo vztahů, proto je tak těžké si je v stáří vybavit? Měl by si tedy myslet, že ta posedlost, s kterou se v posledních letech zabýval nejprostšími věcmi, jejich soběstačností a podstatou, je zcela chybný směr? Hlouposti, přece nebude stavět svůj výklad světa na těch skopičinách, které vyvádějí sklerotické neurony! Nešlo konečně o něho, on snad prozatím neměl Alzheimerera. Vrátil se zase v mysli k Editě...

Že něco velmi není v pořádku, si uvědomil jednou, když šla nakoupit. Dlouho se nevracela, ačkoliv byl obchod, který měla ráda – nevelká samoobsluha, ve které neměli moc zboží, ale dobře se tam vyznala – jenom přes ulici. Trošku se zlobil, co tam pořád dělá, jistě zas dlouho porovnává ceny, jak měla teď často ve zvyku. No prosím, měli malé důchody, ale zatím žádnou bídu, aby počítali každou korunu...

Nakonec s úzkostí, pro kterou neměl vlastně důvod, začal ji z okna vyhlížet. Co uviděl, ho vyděsilo. Na malém plácku, který dělil obchod od ulice, uviděl Editu. Chodila pořád dokola, občas se zastavila, rozhlédla se bezradně, pak se zase dala jiným směrem. Chvilí si říkal, že to jistě není ona, že ho klame jeho slabý zrak. Jenomže toho, koho člověk dobře zná, pozná i podle křivky ramene či podle několika kroků. Ve skutečnosti si byl jist a věděl to, co vědět nechtěl: že Edita tam bloudí, na dohled od svého domova. Otevřel okno.

„Edito!“

Zřejmě ho neslyšela a právě ve chvíli, kdy na ni volal, se najednou otočila a vykročila směrem k parkovišti, které bylo za tou samoobsluhou. Potlačil nesmyslný impuls vylézt oknem ven – panický nápad, který ho pak dlouho strašil. Místo toho začal hledat klíče a když je našel, vyrazil z bytu tak, jak v té chvíli byl. Výtah jel hrozně pomalu a když konečně vyběhl z domovních dveří na ulici, ztrácela se mezi auty na velikém parkovišti. Rozběhl se přes ulici bez ohledu na provoz. Na chodníku ztratil trepku, potom chvíli popadal dech, než zas mohl běžet dál. Na rohu další ulice ji dostihnul. Z posledních sil ji chytil za loket.

„Edito, kam to jdeš?“

Pohlédla na něho trochu cizíma očima.

„Já chci jít domů.“

„Ale to je přece tamhle,“ ukázal. „Copak nepoznáš náš dům?“

„Já nevím...“ řekla nejistě.

V té chvíli se zvedl protivný vítr. Zachvěl se, vyběhl jenom v košili. Obepjal si obě paže rukama a schoulil se v tom chladu.

„Pojď, půjdeme, než tady zmrzneme.“

Ucítil její dotyk na paži.

„Nemůžeš mě vést?“ zeptala se.

Znělo to skoro dětsky, vyděšeně.

„Dobře. A dej mi tašku, já ji ponesu.“

„Tašku?“

Museli zpátky do obchodu. Odřená kabelka, na jejímž používání nesmyslně trvala, stála na zemi u pokladny, nikoho zřejmě nezlákala. Zdvihl ji, potom vzal ženu znovu za ruku a vedl přes ulici. Vítr ještě zesílil, takže se celý roztrásl, zimou a ještě víc nervovým vypětím.

Když konečně odemykal dveře domu, pustila jeho ruku a ukázala dolů, na nohy.

„Ty máš...“

„Ano, mám bačkory. Vždyť jsem tak spěchal.“

Zdálo se, že to zcela nechápe.

Když vešli do bytu, chvíli se rozhlížela, jako by tam byla poprvé. Pak tiše vklouzla do ložnice. Chvilí hledal svetr, aby se poněkud zahřál, potom šel za ní. Ležela oblečená v posteli, kolena pod příkrývkou přitažená k bradě. Sedl si k ní.

„Petře, já se tak bojím,“ hlesla.

„Čeho?“

„Všeho. Ničemu nerozumím, všechno se mi nějak rozpadá.“

Zůstala ležet do večera. Potom najednou vstala a chystala se připravovat večeři. Přiběhl, když ji slyšel v kuchyni.

„Ty neležíš?“

„Ne, proč?“

Zdála se normální, ten večer, stejně jako příští dny. Nechal se ukolébat proti všemu rozumu, že to byl jenom malý záchvat, jaký v starším věku někdy každý má. Třeba taková maličká mozková příhoda... Chtěl tomu věřit, protože se bál. Byl schopen přijmout skoro každou nemoc, u sebe i u ní, pokud se týkala jen těla. Ale možnost, že se zcela zmate mysl, to ho děsilo. Bylo to proto, že si nejvíc cenil ducha? Nebo snad někde v hloubi přece jenom věřil, doufal, že je něco jako nesmrtelná duše, které se úpadek těla nedotkne? Byl po celý svůj život oddán rozumu – to ale nevylučovalo, že se i v něm nějaké staré mýty krčí ve stínu.

Jak si později říkal, dalo se jen očekávat, že ty výpadky se zase vrátí. Zmatenost, nerozumný strach nebo to strašné mlčení, kdy z ní nedostal ani slovo, tu byly zas a stále častěji. Začalo dlouhé vyšetřování na velikých, tajemných strojích, nějaké chabé pokusy o léčení, nakonec krutý ortel...

Hanuš si povzdechl. Jednoho dne už nepřivedl Editu zpět domů. Byl sám.

* * *

Říkal si, že parkem tentokrát nepůjde, mohl by potkat Kavana. Nebylo sice nic, co mu ten člověk mohl zazlívát, ale byl mu nějak nepříjemný. Zřejmě se kdysi zapletl se Státní bezpečností. Hanuš nepatřil nikdy k těm, kteří takové lidi s velkým křikem odsoudili, cítil k nim ale mírnou ošklivost a rozhodně neměl nejmenší chuť poslouchat jejich zpovědi. Každý se musí se svou minulostí vyrovnávat sám.

Jak o tom přemýšlel, zabočil mechanicky přece jenom do parku a zjistil to, když prošel skoro jeho třetinu. Zaváhal, zda se nemá vrátit, ale potom zaťal zuby a vykročil tak pevně, jak to jenom šlo. Tohle byl v blízkosti jediný kus alespoň trochu přirozené zeleně a vedla tudy cesta k jeho lesíku, který si přece nedá vzít.

Dnes bylo v parku volněji. Nikdy úplně nepochopil, čím to bylo – někdy byl mezi stromy skoro sám a někdy byl až problém tudy projít. Šel jako vždycky s hlavou sklopenou a přemýšlel. Veliká myšlenková stavba, kterou nikdy nezachytil v knižní podobě, ale jemu dávala jakýsi smysl jeho života, se mu teď hroutila. Ne, že by v ní našel logické chyby nebo že by se mu zdála náhle nesmyslná. Všechno v ní ale bylo zcela abstraktní. Stačilo trochu pootočit pohled a svět se celý přestavěl – najednou tady neměl nedohledné sítě těsně propojených pojmů, ale množství věcí, rostlin, bytostí, tvrdých a neprostupných ve svém jedinečném bytí. Tak třeba tenhle strom, na nějž tady už na konci parku hleděl: snažil se zapomenout, že se tomu říká strom nebo dokonce javor, jeden z třídy, jejíž jméno kdysi znal... Přistoupil ke kmeni, dotknul se prsty jeho kůry, hladké s malými nerovnostmi a zvláště chladné přes to dnešní teplé počasí. Cítil tu soběstačnou plnost, tichou věčnost, která vzdorovala uchopení myšlenkou...

Náhle ucítil dotek v boku a když se podíval, uviděl velkého černého psa, který na něho hleděl s jakýmsi nejasným očekáváním.

„Astro?“ řekl tázavě.

Byla to ovšem ona, jediný pes téhle rasy, který tady v parku pobíhal. Pohladil psa a potom vzhlédl bezmocně na jeho pána, který právě došel k nim.

„Nějak k vám přilnula,“ řekl Kavan s úsměvem. „To je dost nezvyklé. Ona se mazlí skoro s každým, ale aby někoho tak otevřeně vyhledávala... Astro, sedni a neotravuj.“

„Ale to je dobré, vždyť nic nedělá.“

„Naposled, když jsme se tu potkali, jste mi nakonec neodpověděl.“

„Myslíte o té vině? No, pokud snad nějakou cítíte, v tom já vám sotva pomůžu. Tu musí každý nést, jak dovede.“

Kavan se pousmál s takovým zvláštním výrazem.

„Nemyslím svou, ale tu vaši.“

„Prosím vás, co to říkáte! Jakoupak já bych měl mít vinu?“

„Copak si doopravdy nevzpomínáte? Vy jste byl přece v čele komise, která mě vyhodila z fakulty.“

Hanuš se zamračil. Neměl chuť vytahovat tuhle starou záležitost.

„To jste dost překroutil. My jsme jen žádali vaše lustrační osvědčení. Pokud jste s těmi fízly nespolupracoval...“

„Ale já jsem to dělal, donutili mě. Psal jsem jim pravidelná hlášení. Byly to samé hovadiny, nic závažného jsem na kolegy stejně nevěděl. Taky mi to jejich agent pořád vytýkal, ale stejně pořád dotíral. Asi měl někdo za mne body navíc.“

Hanuš překvapeně vyslechl to doznání.

„Pak tedy nechápu, jakou já mám mít vinu. Zatímco jste byl na fakultě a tam estébákům donášel, já jsem se živil jako topič. Víte vy vůbec, co to je?“

„Vím. Já jsem prožil něco podobného, jenže mnohem dřív. To byly role přehozené, jako v dobré komedii.“

„Nevím, o čem to mluvíte.“

„Vy si opravdu nevzpomínáte, jaký jste byl zapálený komunista v roce devětačtyřicet či padesát? To jste byl přece taky v čele komise, jenomže jiné, že. Tehdy jsem pro vás byl moc buržoasní, protože můj otec vlastnil továrnu – tedy už ji neměl, vzali mu ji, ale jednou buržoust, vždycky nepřítel.“

Hanuš na něho chvíli mlčky zíral.

„Říkáte v padesátém? To mi bylo dvaadvacet a byl jsem student, nanejvýš ve čtvrtém ročníku.“

„No vždyť. Komunisti rádi používali mladé lidi na špinavou práci. Nazývali to ovšem očištěnou. Nevím, kdo byl všechno v tom výtečném výboru, vzpomínám si jenom na ten pocit křivdy, že mě vyhazují spolužáci, kteří se mnou ještě včera pili pivo v hospodě.“

„Říkáte komunisti. Copak vy jste nebyl ve straně?“

„V té době ne. Později samozřejmě, jak jinak se člověk mohl bránit.“

„Taky jste přece nějak vystudoval, uchytil se na fakultě...“

„To nebylo tak hned. Když já jsem promoval, byl jste vy docentem.“

Hanuš neklidně přešlápnul.

„Na tuhle dobu si moc nepamatuji.“

„Paměť je mrška,“ řekl Kavan. „Ráda zakryje to, o čem člověk nechce vědět.“

„Nemyslím, že to je můj případ. Je to jen hodně dávno. Paměť si nedá poroučet.“

„Trošku přece jen dá, když se člověk opravdu snaží.“

„No, budu o tom přemýšlet... Víte, já nedokážu dlouho stát. Tak musím zase jít.“

Kývl spíš psu než Kavanovi a vykročil zas po cestě.

* * *

Když dorazil konečně na lavičku, měl dodatečně vztek. Co si ten plešoun vlastně myslí? Taková drzost, obviňovat jeho, jemuž režim vzal nejlepší léta života, zatímco on sám dřepěl na fakultě a ještě na kolegy donášel!

Pak se postupně trochu uklidnil. Bylo to vlastně zvláštní, že si na nic z oné doby nevzpomínal. Rok devětačtyřicet... Snažil se přehlédnout tu dálku skoro šedesáti let, ale nějak se to nedařilo. Bylo mu tehdy jednadvacet, byl už dospělý, jak si tenkrát jistě myslel. Jaký v té době vlastně byl? Snažil se zachytit alespoň cípek vzpomínky. Žil doma nebo na koleji? Co

dělal tehdy otec, matka, sestra Jana? Určitě s nimi nebydlel, nejspíš se ani příliš nevidali – tam, kde by v čase měly utkvět jejich podoby, byly jen matné obrysy. Snad vykupal pocit mírného studu za tu všednost domácího života. Otec byl drobný úředník, takový měkký, trochu ustrašený člověk, a matka byla pohlcená malou domácností – nic skvělého, na co by hrdě vzpomínal...

Ano, Jana byla nějak nemocná. Pořád chřadla, lékaři jí nedovedli pomoci. Prý měla málo krvinek – těch červených, naopak bílých zase moc. Lékař rodičům radil, že by měla jíst dost červeného masa, nejráději přímo krev. Kde by to vzali, maso bylo přece na lístky, jak si teď vzpomínal. Slýchal na tohle téma nekonečné stesky, chodil tam asi přece jenom občas na oběd. Matka si maso odpírala, aby bylo více pro Janu, ta je zase nechtěla jíst.

„Podívej, je celá průhledná,“ říkal otec svým slabým hlasem.

„Je to fracek, který se chce zahubit. A nás taky,“ rozčilovala se matka.

Ta měla vždycky plno energie, snad pro svůj jižní temperament, jak to otec říkával. Pocházela snad ze Srbska, nebo spíš její rodiče, kteří do Čech kdysi přišli za prací. Asi se v malém bytě dusila, pořád chtěla pracovat, otec jí bránil. Hanuš byl asi po ní, nesnášel ty věčné drobné pŕtky, malé starosti. Ano, určitě bydlel na koleji, možná na zapřenou. Chtěl vzrušení a rozlet, velké myšlenky...

Najednou, zcela nečekaně, se mu z mlhy času vynořila Ráchel. Jak jenom na ni mohl zapomenout! Vždyť ta ho zasvětila do všeho – do fyzické lásky, do nového myšlení, které s sebou neslo říznou bojovnost a zároveň veselou neodpovědnost, s níž člověk prostě žil, obrácený k budoucnosti a lhostejný ke všemu, co zanechával za sebou.

Jak se s ní vlastně seznámil? Kmitl mu myslí obraz, jak seděl se dvěma kamarády v menze nad jídlem, které bylo asi spíše nechutné, ale naplnilo věčně prázdný žaludek. Díval se jako vždycky kolem sebe, zda neuvidí hezkou holku, s kterou by si mohl aspoň představovat menší román. Náhle zachytil pohled jedné dívky – vlastně ženy, byla proti jiným kolem sebe nějak vyspělá. Zřejmě se na něho už chvíli dívala, měl alespoň takový pocit. Nebyla přesně jeho typ, s tou úzkou tváří mezi tmavými, dozadu prostě staženými vlasy a trošku velkým, ostrým nosem. Ale její velké, světlé oči, jimiž ho docela nepokrytě sledovala, ho docela vzrušily.

Schválně se loudal s jídlem, až ti kamarádi otráveně odešli – a přitom po ní pokukoval. Vždycky se setkal s jejím pohledem. V žilách mu proudilo jako by lehké mravenčení v očekávání, co se teď bude dít. Najednou vstala a pevnými kroky zamířila k jeho stolu.

„Já jsem Ráchel,“ podala mu ruku.

Byl překvapený jejím stiskem – jako by si ruku podal s mužem.

„Petr,“ hlesl.

„Líbíš se mi. Dlouho tady studuješ?“

„Jsem v čtvrtém ročníku,“ řekl a trochu neobratně vstal.

„Vypadáš trochu starší. Vidím, že už jsi dojedl, tak půjdeme?“

Že jí připadal trochu starší, to mu lichotilo – byl ještě ve věku, kdy člověk chtěl být dospělejší, mužnější. Kdy začal toužit tom, vypadat o něco mladší? V čtyřiceti, padesáti? Už teď nevěděl.

Vyšli tenkrát před menzu, byl jasný, trochu chladný den.

„Co budeme dělat?“ zeptala se.

„Já nevím, snad se trošku projdeme.“

„Procházet se, to je tak měšťácké,“ ušklíbla se.

Ale přidala se, když nejspíš vykročil. Šli spolu podél Vltavy, napřed jen vedle sebe, pak se do něj zavěsila. O čem po celou dobu mluvili? Tohle mu paměť odňala, věděl jen, že se často ptala a on odpovídal, trochu s váháním. Pak náhle zmlkla, zastavila se a obrátila k němu svoji snědou tvář. Zahledl se jí do očí a potom, víceméně z rozpaků, ji zkusmo

políbil. Z toho, jak mu ústy vyšla vstříc, měkce a přitom jako hltavě, se mu tak trochu zatočila hlava. Ještě s nikým se tak nelíbal.

„Pojď, ukážu ti, kde já bydlím,“ řekla náhle, sama trochu bez dechu.

Dovedla ho k velké moderní budově s mnohými patry.

„Žiju tady zatím s rodiči,“ prohodila, když otvírala domovní dveře. „Ale teďka nikdo doma není. Otec odjel na nějakou dobu zpátky do Moskvy a matka bývá do večera na Ústředním výboru.“

Rozhlížel se po vestibulu. Bylo tady všechno jiné, než v těch domech, které znal – daleko rozlehlejší, skoro luxusní.

„Bydlíte tady dlouho?“

„Tak rok a půl, snad dva,“ řekla lhostejně. „Byli jsme předtím přece v Moskvě.“

Přece? Nic o ní nevěděl, předtím se jenom ona tázala.

Výtah, to byl pro něho zážitek, stejně jako velký byt, do něhož ho přivedla. Rozhlížel se po velké knihovně, nacpané svazky, jejichž hřbety byly často potištěné azbukou, po portrétech Lenina a Stalina...

„Kdo tady předtím bydlel?“

„Já nevím, nejspíš Němci, předtím asi buržousti. Nikdy jsem se neptala. Je to stranický byt, přidělil nám ho Ústřední výbor.“

To ho trochu zchladilo, připadal si jak v nějaké kanceláři. Jenže ona zatím k němu přistoupila, ovinula ruce kolem jeho krku a nastavila ústa k polibku. Pak za několik minut za ní šel úzkostně vzrušený do jejího o něco menšího pokoje. Zavřela dveře a začala se svlékat. Zůstal stát, ohromený její věcností.

„Tak co stojíš? Ty snad nechceš?“

Začal si nejistými prsty rozepínat košili...

Stalo se to přesně tak? Kdo to dnes mohl říct? Měl z oněch chvil jenom pár letmých obrazů, zbytek si domýšlel.

Byla o pár let starší – o kolik, to se nikdy nedozvěděl, ani se jí na to nezeptal: jemu se zdála mladá, přitažlivá zvláštním, vzrušujícím způsobem. Imponovalo mu na ní, že je tak zkušená, vzdělaná v marxismu, jímž tehdy vymýtali všechnu myšlenkovou veteš minulosti, že má jakési styky na nejvyšších místech díky rodině. Ráchel ho tehdy nenápadně vedla ve všem: díky ní vstoupil do strany a stal se brzy mluvčím revolučních studentů.

„Ty máš před sebou velkou budoucnost,“ říkala občas poté, co se milovali. „Jen si to nezkaž měšťáckými předsudky.“

Předsudky nazývala každé zaváhání, když školu začali s brigádou dalších mladých lidí čistit od všeho, co bylo spjato s minulostí: od profesorů, kteří se nezdáli být dost pokrokoví, a nejspíš taky od studentů, zatížených buržoasním původem.

„Marxismus, to je jako ostrý nůž,“ říkala. „Musíš ho jenom umět používat.“

Ona se uměla tím nožem ohánět, až se mu tajil dech: někdo, kdo vypadal na první pohled skoro jako přítel, byl objektivně zrádce Velké myšlenky, kterého bylo třeba odhalit a zneškodnit. Studovala vůbec? Kdo v té době vůbec studoval! Pokud se nesesedlo na schůzích, jelo se na nějakou stavbu mládeže nebo pomáhat v zemědělství. Ve vlcích nebo na polích se četly útlé příručky, případně spisy Lenina a Stalina, všechno tak jednoduché, přehledné. A ovšem primitivně pokroucené, jak zjistil o něco později, když začal skutečně studovat Marxe...

Kampak se Ráchel vlastně poděla? Náhle ho ostře zasáhlo, co bylo celý život vlastně pořád s ním, ale odsouval to mimo dohled. Jednoho dne, to byl v posledním ročníku, právě po milování, které se mu obzvlášť líbilo, najednou řekla, že se musí rozejít.

„Rozejít, proč? Ty někam jedeš?“

„Možná, ale to nehraje roli.“

„Tak proč se máme rozcházet?“

„Já potřebuju muže.“

„No tak se vezmeme.“

„Ty jsi mi naivka! Snad nemyslíš, že mi jde o měšťáckou svatbu!“

„Tak o co jde? Ty už mě nemiluješ?“

„Prosím tě, láska! Na citečky nemám čas. Já potřebuju chlapa, rozumíš.“

„A to já nejsem?“

„Ty jsi ještě chlapec. Docela sladký, uznávám. Jenomže mně už jdou na nervy něžnosti. Podívej, nebudeme dělat scénu, ne? Prostě se rozejdeme. Docela jsme si spolu užili, teď půjdeme každý vlastní cestou.“

A šla. Po čase slyšel, že má něco s tajemníkem Ústředního výboru – a s ním se taky brzo zřítily v jednom z těch procesů, v němž dostat deset let bylo docela štěstí. Ztratila se někde ve věznicích, už pak o ní nikdy neslyšel...

Šok z brutálního rozchodu ho napřed zcela ochromil, pak – v jakémisi návalu vzdoru – ho přiměl doopravdy studovat, nejprve Marxe, potom Hegela. To bylo ale později. Někdy v té době, kdy miloval Ráchel, nejspíš byl v čele nějakého výboru – a podněcován řečmi o marxismu jako ostrém noži mohl lidi jako Kavan navrhnout k vyloučení z fakulty. Připouštěl to, i když si na žádný takový případ nevzpomínal. Byl to jenom vliv Ráchel, co ho k tomu přivedlo? Nebo měl v sobě agresi, naměstnanou za ta léta doma, kdy byl pořád hodný hoch?

Hanuš se pohnul, nakonec se zvedl – nějak tu na lavičce prochládl.

* * *

Později zpátky v bytě si zase připomněl domov, aniž vlastně chtěl. Náhle mu hlavou proběhla úplná sprška obrázků, většinou z dětství. Třeba ty schody dolů do sklepa s kovaným zábradlím, na němž se ve složitém ornamentu šklebily pitvorné tváře skřítků, úzkost z těch temných prostor dole, kde se mu vždy zdálo, že z vzdálených koutů, kam už nedosáhlo světlo, někdo těžkým krokem přichází – později, když byl větší, přišel na to, že ty zvuky přicházejí shora, z chodníku...

Když přišli Němci, to mu bylo kolik? Skoro jedenáct a Janě tehdy pět. Vybavilo se mu, jak sedí u večeře – rodiče pobledlí a zamlklí, nad stolem zakřiknuté ticho.

„Co se stalo?“ odvážil se zeptat.

„Přišli Němci,“ odpověděl otec skoro neslyšně.

Představil si řádky Němců, jak jdou s batohem a holí po nějaké pláni nad Prahou, jak jim to vyprávěla učitelka o velikém stěhování národů.

„Hodně Němců?“

„Německé vojsko. Obsadili nás. Teďka to bude tady jako v Německu.“

Spíš tušil, nežli chápal, že to bude zlé...

Pak jiný obraz z války, kdy měli střídavé vyučování, protože Němci řadu školních budov zabrali. Vracel se v zimě domů za šera, někdy i za tmy. Jednou se zapovídal na ulici s kamarády a přišel pozdě k večeři. Vybavily se mu tváře, bledé strachem, které k němu všichni otočili nad stolem. Pak vzlyk, který matka najednou vydala, když vyskočila a vrhla se na něho, napůl ho objímala a napůl jím třásla.

„Kde jsi prosím tě byl? Víš, kolik je?“

Nevěděl, neměl hodinky.

„Copak ty nechápeš, jaká je doba?“ řekl otec tiše.

Chápal i nechápal. Bylo to při heydrichiádě? Ta byla asi předtím, to se i on bál. Vybavily se mu ty rudé plakáty se jmény lidí, které pro výstrahu popravili v Kobylisích, vlastně nedaleko od čtvrti, kde bydleli.

„Zabíjejí nevinné. Proboha, jak to všechno skončí!“

„Chtějí prý zastřelit každého desátého, pokud nedopadnou atentátníky,“ říkal otec skoro neslyšně.

Asi si představoval, že on při své příslovečné smůle bude jeden z oněch desátých.

Pak – to bylo asi později – začali Židy honit do transportů. Starý Edelstein, kterému patřil jejich dům, byl Žid a musel nosit žlutou šesticípou hvězdu. Otec s ním dříve mluvil, s úctou, která náležela domácím – teďka mu jenom neznatelně pokývnul, když se s ním potkal. Doma pak matce povídal, jak se bojí, aby u nich Edelstein někdy v noci nezaklepal s žádostí, aby ho před transportem ukryli.

„Jak bych ho mohl odmítnout,“ opakoval naříkavě. „Kdybych ho přijal, půjde nám všem o život. A když ho odmítnu, budu se muset až do smrti stydět.“

Edelstein nikdy nezaklepal. Umřel na mrtvici ve chvíli, když si pro něho přišli.

Ale ani potom se otec nepřestal bát. Bylo vždy něco, co jeho strach povzbudilo. Jednou v domě zatýkalo gestapo, pak zas začaly nálety. Pár bomb spadlo na Vysočany...

Ten věčný strach se mu tak protivil. Vzpomněl si na chvíli, když konečně vypuklo povstání. Měli už maturovat, ale události zkoušky zdržely. Cítil se dospělý, chtěl do ulic, přidat se k povstalcům. Matka se mu pověsila na krk, že ho nepustí, otec mu rozechvělým hlasem domlouval. Nakonec povolil a seděl potom s nimi u rádia, zuby stisknuté studem, že se docela rád nechal přemluvit.

Ne, nebylo to tak, že by se jim docela odrodil, jenom se trochu styděl za tu malost jejich života. Přespával na koleji, teď už ani nevěděl, zda legálně, domů však chodil jednou, dvakrát týdně.

„Co studium, jak ti to jde?“ ptal se ho otec s tím úzkostným výrazem, který ho vždycky trochu dráždil.

„Ale to víš, budu přece brzo končit.“

„A potom? Myslíš, že se dnes uživíš filosofií?“

„Zůstanu asi na fakultě. Vlastně už mám nabídku.“

Otec na něho vrhnul plachý pohled.

„Víš jistě, že vás nezruší? Každý dnes mluví jen o budování.“

„Prosím tě, zrušit nás?“ zasmál se. „Vždyť my jsme teďka hlavní.“

„S filosofií?“

„S marxismem! Bez toho se dnes neutáhne ani šroub.“

Teď, když na to vzpomínal, znělo to jako vtíp – jenomže tehdy to myslel úplně vážně. Tak jim to aspoň říkali ti, kteří směli zůstat na fakultě. Úplně ve všem rozhodoval třídní princip – a s jistotou jej v každé situaci rozpoznat, k tomu je přece školili. Pravda, nebyl si zcela jist, jak to vlastně bylo s jeho rodinou. Otec jakožto malý úředník nebyl doslova proletář, jemuž patřila budoucnost dle všeho, co je učili. Nebyl ale ani buržoa, takový výměr by byl směšný – stačilo se po tom chudém malém bytě rozhlédnout. Tak čím dle Rácheliny marxistické břitvy byl? Marx nic mezitím neuznával – pro něho inteligence, která se nepřidala k proletářské revoluci, byla jenom slouhou vykořisťovatelů, něčím přímo odporným. Otec zajisté sloužil ve své kanceláři – před válkou majitelům továrny, pak Němcům, ale komu teď? Potřebuje společnost dnes úředníky? Tím si nebyl jist.

„Bojím se, že mě pošlou do výroby,“ řekl otec tiše, jako by mu četl myšlenky.

„Co bys tam dělal?“

„Nevím, žádné řemeslo neumím, stejně jako kolegové z kanceláře. Mluví se ale o tom. Pokud to skutečně nastane, budu já první na řadě.“

„Prosím tě, ty jsi vždycky slyšel trávu růst.“

Otec se viditelně zarazil a trochu zrudnul. Takhle s ním jeho syn doposud nikdy nemluvil. Hanuš zkřivil tvář při té vzpomínce. Byl tehdy velmi sebevědomý. Dneska, když byl daleko starší, než byl vůbec někdy jeho otec, cítil za to lehký stud. Úplně sám sebe z té doby nechápal. Byl tehdy někdo jiný? Přece si na to vzpomínal: bylo to pořád totéž Já, které si

nesl celý život – nebo nebylo? Rodilo se snad každé ráno znovu a pak se rychle zmocňovalo všeho, co se uchovalo v paměti? I kdyby to tak bylo, sotva si lze něco přivlastnit a přitom odmítnout nést za to odpovědnost.

„Problém je, že jsem nevstoupil do jejich strany,“ řekl tehdy otec.

„Oni tě k tomu vyzvali?“

„Rozdali přihlášky všem v kanceláři.“

„A ty jsi odmítl?“

„Ne, jenom jsem ji nepodal.“

„A proč?“

„Já přece nejsem žádný komunista. Vstupovat k nim jenom kvůli kariéře, to by správné nebylo.“

Matně si vzpomněl, jak v něm tehdy hrklo. On ve straně už delší dobu byl, doma o tom však nemluvil. Vstoupil tam kvůli kariéře? Na nic takového jistě nemyslel. Měl přece přesvědčení! Jenže o čem to byl tenkrát přesvědčen? Věřil opravdu v diktaturu proletariátu? Když na to teď po dlouhých letech vzpomínal, měl zvláštní pocit, že ta slova, která tehdy často opakoval, vlastně nevnímal.

VI

Seděl s Astrou v čekárně veterináře. Bylo to něco nového, až dosud to byl jenom on, kdo měl své věčné potíže, a ovšem taky Jitka – i když ta si touhle dobou stěžovala spíš ze zvyku. Astra pro něho byla téměř symbol zdraví, života. Teď najednou s ní bylo něco v nepořádku – byla dost schlíplá a jak si všiml, nemohla se vyprázdnit už třetí den. Proboha, čím to mohlo být? Vyděšeně couvl před myšlenkou, která ho hned napadla. Život přece nemůže být takhle krutý! Kromě Jitky, Astra byla jediný blízký tvor, jehož ještě měl. Hladil ji po hlavě, jak vedle něho seděla, a vnímal její jemné chvění. Byla nervózní, kdo by se taky divil.

„Copak je pejskovi?“ zeptala se žena vedle něho.

Měla na klíně klíčku, asi s kočkou. Možná taky proto byla Astra neklidná.

„Má potíže s vyměšováním,“ zamručel.

„A já, to bude asi malér. Když jsou zvířata ucpaná, to bývá něco vážného. To moje Micka taky jednou...“

Přestal poslouchat. Bylo to jako ve všech čekárnách, i v těch, ve kterých sedal kvůli sobě. Lidé jako by chtěli zmenšit svoje trápení tím, že je chrlili na ostatní. Nesnášel tyhle přitlumené, ale slyšitelné hlasy pacientů, obzvláště těch, kteří si dodávali důležitost líčením svých zkušeností s lékaři a rozdáváním rad těm ostatním. Bože, jak nenáviděl čekárny, které patrně patřily k veškeré medicíně – tu vynucenou nečinnost často po celé hodiny, ten vydýchaný vzduch a napětí, co zase bude v ordinaci...

„Další!“

Když viděl, že je na něm řada, vyskočil a vedl Astru dovnitř. Trochu se vzpouzela, asi jí nevoněl pach dezinfekce nebo nějak vycítila, že je tady prostor zvířecího utrpení, v němž jde často o život.

„Podívejme, tuhle rasu jsem tu ještě neměl,“ řekl vesele veterinář.

Byl to celkem mladý člověk s ruměnými tvářemi, dosti robustní a velký. Přes svůj věk v něm okamžitě vzbudil jistou důvěru. Snad to bylo jeho dobromyslnou vlídností, kterou nevidal u běžných lékařů. Doktor dal Astře očichat své velké ruce, pak ji pohladil.

„Tak co ji trápí?“ zeptal se.

Řekl mu to, veterinář vážně přikývl, potom se zeptal, jaké pamlsky jí Kavan dával.

„Skoro nic. Dostává svoje granule a nejdříve kousek od oběda nebo večeře, ale to je spíš jen symbol soudržnosti.“

„A nesežrala venku něco?“

„O tom bych snad musel vědět.“

„No nevím, když psi někde po venku pobíhají, mají všelijaké nápady. Měl jsem tady psa, který sežral igelitový pytlík a jeho pán o tom nic nevěděl. Musel jsem ho operovat... No, snad to nebude tak vážné. Pomůžete mi s ním na stůl?“

Astra se napřed trochu bránila, potom se dala přemluvit. Kavan těžce dýchal po té námaze a přitom přihlížel, jak ji doktor soustředěně prohmatává břicho.

„Já tam nic necítím, jen mírné nadmutí a tady zatuhnutí. Kolikpak jí je?“

„Něco přes sedm let.“

„Na to vypadá pěkně. No to víte, už to není žádná mladice, velcí psi stárnou rychleji. Ale taky není žádná stařena. Ještě si tady pobude pár let. Dám vám pro ni projímadlo, mělo by zabrat tak za čtyři hodiny. Radši s tím počítejte, ať to nevyklopí na koberec... Pokud to nepomůže nebo budou přetrvávat potíže, tak přijďte zas.“

Dostal pilulky, k tomu další poučení, potom venku sestře zaplatil. Přes tři sta korun za prohmatání břicha a pár pilulek! Zdraví zvířat bylo nákladnější. To ale nebylo to, co Kavana tížilo, když se psem vycházel. Astra tedy není už žádná mladice, její čas se počítá na pouhá léta? Doktor to řekl bezstarostně – bude tu pár let. To s ním oťráslo. Sám občas pociťoval úzkost z konečnosti svého bytí, zvláště když ho srdce hodně zlobilo. Ale představa, že by Astra mohla někdy umřít, ho až dosud nenapadla. Ne, to se jen tak říká, domlouval si, pár let může znamenat pět či sedm, kdopak ví. Jenomže každé číslo, které v duchu vyslovil, bylo malé. S úsilím se nadechl. Nesmí na to prostě myslet, na Astřin a ani na svůj příští skon. Neurčitost data konce je jediná možnost, jak se dá alespoň trochu klidně žít.

* * *

Se soucitem pozoroval, jak Astra přisedá k trávníku, chvíli se snaží, pak zas poodběhne. Cítil tu svízele s ní, rád by jí nějak pomohl, ale její tělo mělo svoji vůli – nebyly žádné příkazy, které by ovlivnily její útroby. S úzkostí sledoval, jak znovu přisedla, tentokrát na zřetelně delší dobu, pak slyšel téměř lidský vzdech mohutné úlevy. Rychle k ní doběhl a opravdu, tentokrát se to podařilo. Když sbíral do pytlíku její trus, uviděl velkou kuličku – snad tvrdý míček – kterou se jí podařilo vypudit.

„Prosím tě, ty jsi takhle hloupý pes? Proč jsi to spolkla, co?“

Astra se na něho dívala očima, v kterých nic nevyčetl. Přece jen možnost domluvit se se psem byla omezená, i když se mu někdy zdálo, že rozumí každé slovo. Kavan ji pohladil a potom nesl zabalenou trofej do koše, zatímco Astra pobíhala sem a tam. Po cestě myslel na to, jak je snadné každého živého tvora stáhnout na nejnižší úroveň, prostě jen tím, že se v něm něco porouchá. Měli snad pravdu marxisté, když tvrdili, že o všem rozhoduje hmotná základna a všechno ostatní je jen taková vratká nadstavba? Co se těch řečí naposlouchal, když se vrátil na fakultu! Napřed to příliš nevnímal, byl jenom rád, že se mu návrat podařil.

Proč se musel vracet právě na tu fakultu, když bylo tolik jiných? Kdyby si vybral třeba techniku, mohl si uspořít ten hnus, který ho po celý zbytek života pronásledoval. Jenomže tak to nešlo, že. Řekl, že chce studovat marxismus, aby se dostal z Kladna do Prahy, což nebylo v té době nijak lehké. To zapůsobilo a taky potom zavazovalo. Jenomže to byl jenom jeden důvod. Ten druhý, skrytý, byla touha vrátit se na místo, odkud byl potupně vyhozen: napravit aspoň jednu z křivd, kterých se komunisté na nich dopustili. Chtěl to a zase nechtěl, fakulta se časem v jeho představách stala něčím hrozivým a jindy zase málem rájem, který musí dobýt zpět. Možná, že by se nikdy nerozhodl, nebýt toho, že se v Kladně zavázal...

Když přišel tehdy vnitřně rozechvělý na studijní oddělení, uviděl tam samé nové lidi – i zde zřejmě proběhlo veliké čištění.

„Tak vy jste složil maturitu už před pěti lety?“ divila se žena, s kterou hovořil. „A co jste dělal mezitím?“

Podíval se na ni. Měla tvrdou, nějak nepříjemnou tvář. Měla snad podezření?

„Pracoval jsem jako slévač v hutích na Kladně. Pomáhal jsem budovat.“

„A co, že jste najednou přestal?“

„Vyslala mě sem stranická buňka. Chtějí mít vzdělaného marxistu.“

Krátce na něho vzhledla, něco se v její tváři pohnulo. Snad to moc nepřehnal? Ne, nezdálo se, dokonce se usmála. Se zájmem prohlížela dopis, který mu Rohovec s sebou dal.

„Dělnické kádry tady vítáme. Ale jak budeš, soudruhu, teď na studiích žít? Jsi zvyklý na hutnický plat a přiděly...“

„Hutě mi budou platit stipendium.“

To byla tedy ještě jedna starost, jak se jednou z jejich spárů vyvleče. Jenom to bylo ještě daleko. Teď mu šlo o to, aby uskutečnil, co si předsevzal.

Zapsali ho, aniž by skládal jakékoliv přijímací zkoušky, ovšemže do prvního ročníku. Když s vítězným pocitem přijel domů do Dejvic, trošku ho zchladila matčina reakce. Přijala zprávu s matným úsměvem, příliš se ale neradovala.

„Takže se budeš učit marxismus, učení těch, kteří nám ublížili?“

„Jistě to nebude jen to. Je to filosofická fakulta. Neboj se, já si umím vybírat.“

Vybral si? Brzo uviděl, že to není snadné. Všechno, co kdysi slyšel, jak si ještě matně vzpomínal, najednou znělo jinak. Veškeré dějiny myšlení byly obraz boje mezi dvěma principy – Platon a mnozí další byli idealisté a tedy odsouzení na smetiště dějin. Aristoteles byl snad něco napůl, tedy podezřelý. Ti, kterým bylo přiznáno materialistické vidění, byli pro změnu naivní... Byla to sprcha, až se ptal, proč se sem za cenu tolika strážní dral. Jenomže časem zjistil, že někteří profesori, které pamatoval ze svého prvního studia, sice ty fráze taky jako kánon omílali, ale stačili mezi nimi ještě leccos říct, člověk by skoro řekl propašovat trochu vědění. Naučil se tyhle vsuvky slyšet víc, než to, co zřejmě odváděli jako daň za to, že směli přednášet...

Astra zas k němu přiběhla.

„Tak co, už je to dobré?“

Zdvihla k němu tmavé oči a málem mohl přísahat, že přikývla.

* * *

Neřekl nikdy matce, že nejen při zkouškách bez zaváhání chrlí marxistické poučky, ale je i členem KSČ, strany, kterou nenáviděla tak silně, jak to jenom dovolila její mírná povaha – podobně jako nikdy Jitce nesvěřil nic o svých stycích s STB. Nebylo to tím, že byl takový tajnostkář, spíš se bál scén, které by mohl vyvolat, a nepřátelství nebo opovržení. Všechno to ošklivé, co dělal ve svém životě, bylo vždy ustoupením tlaku něčeho o mnoho mocnějšího, než byl sám, a snahou nějak přežít v daných podmínkách. Tak to viděl tehdy, když se věci děly, tak se na to díval také teď.

Z těch tajností však nebyl nijak nadšený – naopak, někdy ho dost tížily. Vždy toužil mít nějakou bytost, jíž by mohl všechno říct. Teďka měl Astru – ta ho milovala beze zbytku, ať byl milý nebo měl nerudnou náladu, a její láska by nebyla o nic menší, kdyby se dopustil nejstrašnějších zločinů. Jenomže ona ovšem nechápala nic z jeho někdejších konfliktů. A protože tu nebyl nikdo, s kým by mohl o těch věcech rozmlouvat, vedl sám se sebou v duchu imaginární rozhovory. Často si představil někoho známého, kdo by ho za něco z jeho života obvinil, pak se nařčení rozhořčeně bránil. Byl on snad vinen tím, že ho pro jeho původ vyhodili z fakulty a on pak musel těžce dřít, aby se dostal zpátky? Byl to snad on, kdo...

Někdy se rozohnil tak, že mu srdce bušilo. Nejráději by někoho nakopnul. Jak nenáviděl nejen komunisty, ale taky všechny svatoušky, co většinou v těch dobách ani nežili, ale měli na ně ovšem názor a byli vždycky hotovi člověka odsoudit! Jak by se oni byli chovali v těch dobách! Jenomže to jim ovšem říci nemohl, i kdyby si troufal. Neměl k tomu příležitost – oni měli noviny a televizi, vlastně celý svět, zatímco on byl jenom směšný důchodce, který měl navíc skvrny na své minulosti.

Byla kdysi jedna dívka, které by snad mohl všechno říct. Byla to... ano, Zdeňka Skaláková, to jméno mu chatrná paměť jen tak nevezme. Ještě teď si vzpomínal, jak se s ní v menze seznámil. Přiběhli oba na poslední chvíli, menza už byla skoro prázdná. Sedli si oba k jedinému stolu, který nebyl politý či plný použitého nádobí. Bylo to v červnu, v době zkoušek, kdy se výjimečně nekonaly žádné brigády. Měla na sobě bleďmodré lehké šaty, které k jejím světlým vlasům dobře ladily. Nebyla nějak výjimečně hezká, ale měla v sobě svěžest nebo čistotu či co. Kavan se musel usmát jedné vzpomínce.

„Ty pořád po mně pokukuješ,“ řekla dívka najednou. „A teď se ještě k tomu směješ. Připadám ti legrační?“

„To jistě ne. Ale někoho mi připomínáš.“

„To jsem už někdy slyšela. Chceš si mě namlouvat?“

„Ne... Nebyla to fráze, skutečně mi připomínáš někoho.“

„Byl ten někdo směšný?“

„Ne, jenom milý. Hezky voněl.“

„Nějaká tvoje dívka?“

„Ne, byl to obrázek na sáčku se šamponem. Matka mi před mytím dávala k němu přivonět.“

„Kdypak to bylo? Já jsem šampon neviděla kolik let.“

„Byl jsem ještě malý kluk. Vždycky jsem se na tu dívku na obrázku dlouho díval, když jsem seděl ve vaně. Měla bleďmodré šaty, zlaté vlasy jako ty. Myslel jsem, že je to ona, kdo tak voní.“

Dívka ho poslouchala, potom přikývla.

„Musím tě zklamat,“ řekla potom, „já se nevoním. I kdybych chtěla, není čím.“

„Ty taky nejsi obrázek. I když ti to sluší, jako tamté.“

Pozorně se na něho podívala velkýma modrýma očima.

„Tak přece jenom mě chceš sbalit?“

Trochu se zarazil. Ta dívka se mu celkem líbila, vůbec ho ale nenapadlo, že by ji chtěl získat. Vždycky, když toužil po nějaké ženě, byl spíš neobratný, úzkostný.

„Sbalit do čeho? Nemám tu žádný papír ani provaz.“

Zasmála se a vstala. Oba měli dojedeno.

„Tak ne, to se mi líbí.“

Šla k okénku, odevzdat talíř s příbory. U východu ji dohonal.

„Ty nemáš zájem o kluky?“ zeptal se trochu neobratně.

„Spíš nesnáším to věčné balení. Nemyslím do papíru,“ zasmála se. „No, já teď musím na přednášku.“

„Co studuješ?“

„Korejštinu.“

„Cože, to existuje?“

„A proč ne? Korejců je přes čtyřicet milionů.“

„Myslím tady na fakultě. K čemu ti to bude, vždyť tam mají válku.“

„Tak to jsi zaspal. Už rok je tam příměří. Tak já už musím jít.“

Dohodli se tehdy na schůzce? Nijak si nedokázal vzpomenout, věděl jen, že se potom celkem často scházeli. Nevěděl ani jistě, zda ten rozhovor proběhl přesně tak, jak si teď na něj vzpomněl – možná si ho jen vymýšlel: ten letmý obrázek, jak ji uviděl přes stůl v menze, zas

rychle vyblednul a zmizel. Někde to asi všechno bylo v paměti, jenomže otevřít ty uzavřené sklepy nějak neuměl.

* * *

Znovu si ale na ni vzpomněl, když se po obědě natáhnul. Chodili spolu občas do kina, častěji do parku. Byly prázdniny, oba už měli za sebou své brigády, bez nichž se zřejmě hospodářství státních statků neobešlo, teď měli aspoň čtyři týdny pro sebe. Pořád si jenom povídali – i když si skoro nevzpomínal o čem, věděl, že to bylo vždycky upřímné a snadné. Nikdy s nikým předtím ani potom takhle nemluvil.

„Tak ty jsi ve straně?“ jednou řekla. „Na to nějak nevypadáš.“

„Však taky...“

„Nechtěl bys tam být? Tak proč jsi tam vstoupil?“

„Nabídli mi to, já jsem se jenom nebránil.“

„Aha. Prostě jsi povolil, tak jako ve všem. Ty prostě nejsi chlap.“

Ne, tohle jistě neřekla, to si zas vymýšlí, tak jako ve svých nekonečných vnitřních sporech. Ale možná si to myslela, protože za celé tři měsíce se o nic kromě řečí nepokusil. Snad ho odrazovala její veselá, kamarádká upřímnost, ve které nebyla nejmenší stopa ženské koketnosti. Potom se přece jenom jednou odhodlal, alespoň slovy.

„Nechtěla bys se mnou chodit?“

„Vždyť spolu chodíme, až z toho bolí nohy. Tedy pokud neseďme jako teď.“

„Ty víš, co myslím. Jako kluk a holka.“

Pohlédla na něho, pak pod sebe.

„Tak přece na to došlo,“ řekla s náhlou vážností. „Já jsem už myslela, že s tebou je to bezpečné.“

„Copak ty nikdy nechceš žádný vztah? Nebo na to já nejsem ten pravý?“

„Ne, že nechci. Nemůžu.“

„A co ti brání?“

„Já brzo odjedu a nadlouho. Mám dostat stipendium do Fenjanu, jak se tady říká. Správná výslovnost je Pjong-Jang. Budu tam studovat na jejich universitě.“

„A jak dlouho tam budeš?“

„Zatím to má být na rok, ale možná se to protáhne.“

Citelně ho to zasáhlo. Konečně našel holku, kterou by byl chtěl – ne, že by byl tak do ní zamilován, ale cítil se s ní volně, dalo se s ní mluvit upřímně – a ona zmizí do takové dálky.

„Jsi si jistá, že to doopravdy chceš?“ zeptal se tenkrát. „Vždyť tam ani není doopravdy mír. Co když vypukne zas válka, mají přece jenom příměří?“

„Ne, válka nebude, nikdo to nechce. A já se tu korejsky doopravdy nenaučím. Na to musí jet člověk tam a žít tam s nimi, sdílet jejich běžné starosti.“

„A kdy to bude?“

„Přesně nevím. Už jsem měla jet, ale je to výměnný program a něco se v tom zadrhlo.“

Nevěděl, co na to říct. Tak jenom seděl a díval se pod sebe na písek, který mechanicky přehrnoval botou. Náhle se k němu naklonila a s lehkým šokem ucítil její rty na své tváři.

„Nebud' tak zklamaný. Já ještě přece nejedu a potom, můžeš na mě počkat, pokud budeš chtít. Víš, jak to bývalo v rytířských baladách – mladý rek svoji vyvolenou sotva spatřil a hned se vypravil do svaté války...“

„A princezna na něho čekala. Jenomže to jsou převrácené role.“

„Máme přece pokrok, dneska ženy zastanou i mužské práce.“

„Čekání není práce, to je trápení. Já strašně nerad čekám.“

„No tak nečekej. A teď se zvedni, dávají tu v kině sovětského Hamleta, je to prý kupodivu dobrý film.“

Snad se to stalo takhle, nebo si to dílem vymyslel. Jistě s ní na tom Hamletovi někdy byl, měl z toho matný dojem v paměti. Věděl taky, že pár měsíců se ten její odjezd pořád oddaloval a oni spolu nakonec začali chodit, dokonce se párkrát milovali buďto u nich doma nebo také u ní na koleji. Nakonec odjela. Byl ji vyprovodit na letiště jenom sám, její rodiče žili v Přerově a žádnou bližší kamarádku zřejmě neměla. Věděl jen, že se to tak stalo, ale žádnou živou vzpomínku z té chvíle neměl. A také věděl, že ji tehdy na Ruzyni viděl naposled. Poslala mu pár dopisů, postupně stále řidších, pak se odmlčela. Co se s ní vlastně stalo, netušil.

Proč se o ní víc nezajímal? No jistě, studoval, jezdil na četné brigády, skládal zkoušky, napsal diplomovou práci, jejíž námět si ani přesně nevzpomínal. Nedal se zmást tou klamnou oblevou, kterou způsobil Chruščov na XX. sjezdu, a napsal opatrný text s hojností citátů z Marxe a Lenina. Bylo to dostatečně dobré, aby dostal výbornou a navíc nabídku na aspiranturu, takže měl zase na tři čtyři roky zajištěnou budoucnost a naději, že na fakultě zůstane, pokud se nedopustí hloupé chyby.

Když na to nyní vzpomínal, měl pocit, jako by mu někdo další léta z paměti úplně vymazal. Kam se jen poděla... Vzdychl a pak se poddal spánku.

* * *

Žije se rychleji, řekl zas někdo v rozhlase. Takové klišé, ale zčásti asi přece jenom pravdivé: čas jako by se vytrácel, všude ho bylo málo. Pro Kavana to ovšem nebylo přemírou nových zážitků – jeho dny tiše, téměř stínovitě mýjely: ani se nenadál, už tu byl konec týdne nebo měsíce. Žil vlastně skoro jenom vzpomínkami, které občas vyvstávaly, pak zas mizely. Měl pocit, že jich nějak ubývá, navzdory všemu, co se říká o stáří. Napodoboval snad osud celé kultury? Ta zřejmě zapomínala postupně vše, z čeho původně povstala, ve jménu novinek či cizích vzorů. Spengler jí předpovídal úpadek po vzoru jiných kultur, ostatně nejen on. To bylo ovšem v době dekadence, na konci století, které ovládli měšťané – stačilo pár desítek let, aby jej nový rozlet zdánlivě usvědčil z omylu. Jenomže pak svět vybuchl jednou a druhou strašnou válkou, které rozmetaly skoro vše, co tu z kultury zůstalo. Nacismus, komunismus – pouhé nemoci, z kterých se civilizace zas uzdravila, nebo symptom zrychleného úpadku? Kavan měl pocit, že asi to druhé: nadále pokračuje mnohé z toho, co se zjevně zavrhl, jenom pod jiným hávem: masová kultura a rovnostářství, zbožnění hmotných atributů existence, deklamace hesel, bezobsažné žvanění...

Kavan si sáhl na hrud', v které jeho srdce bušilo. Ne, nemělo nejmenší smysl, aby se tak rozčiloval, tím stejně nic nespraví. Měl by si radši s Astrou hrát, účastnit se aspoň trochu té oslavy životnosti, kterou viděl v každém jejím pohybu. Jenže Astra si našla psího kamaráda, byl by hřích rušit jejich hru. Tak se znovu zasníl a najednou, aniž by o to seabeměně usiloval, ho navštívila vzpomínka na ona léta, která předtím zdánlivě zmizela z jeho paměti. Najednou viděl chodbu na fakultě a proti sobě kráčet Hanuše. Nějak v něm hrklo, pozdravil a Hanuš jenom beze slova kývnul. Nejspíš ho skoro ani nevnímal.

Byl tehdy aspirantem v oné divné době, kdy se ledy trochu lámaly a hned zas zřejmě znovu tuhly. Karas, kovaný marxista a komunista, byl nominálně šéfem katedry, ale byl nějak nemocný a na fakultu často nedocházel. Zato vycházela hvězda Hanuše, který se choval, jako by katedru řídil. Nu, byl už tehdy docentem a zřejmě dělal všechno pro to, aby se stal profesorem. Kavan ho neměl rád, snažil se jít mu z cesty. Hanuš byl zhruba v jeho věku, i když díky bradce vypadal o něco starší. Později si ji oholil, zatímco Kavan, když po letech začal plešatět, si ji naopak nechal narůst – podivná záměna, kterou si teprve teď uvědomil.

Ta Hanušova černá bradka měla asi připomínat Lenina, stejně jako jeho způsob mluvy, který byl vždy sebejistě stručný, lehce útočný. Trochu mu připomínal předsedu té komise, která ho kdysi vyhodila ze studia. Nebyl si jist, přesto však z něho cítil nebezpečí. Ne jenom

proto, že by se na něho mohl rozpomenout: Hanuš byl ctižádostivý a zřejmě pořád hledal cesty, jak ještě víc zazářit. Vrtal se v mladém Marxovi, prý ho dokonce někdo označil za revizionistu. To zavánělo procesy a kriminálem. Že se doba změnila? Kavan tomu moc nevěřil a další vývoj mu dal za pravdu.

O co mu tenkrát vlastně šlo? Vrátil se na fakultu trikem, který ho stál čtyři léta dřiny – chtěl tam zpět, protože se prostě nechtěl nechat odhodit někam do šedi prostřednosti. Měl sen o škole, která mu dá vyšší vědění, jakýsi orlí pohled shora na všechno to všední lidské pachtění, po němž celé své mládí toužil. Jenomže místo toho do něho cpali jen marxismus, kterému nevěřil, i když statečně memoroval jeho poučky. Nejenom memoroval: on je příčinlivě sháněl v nudných spisech klasiků, obratně tvořil mezi nimi spojitosti, obcházel rozpory, jež byly příliš absurdní, prostě vytvářel texty, jimž by žádný dogmatik nemohl něco vytknout. Neptal se po smyslu toho, co dělal : věděl, že se sám chytil do pasti, ve které musí zatím nějak přežít. Bylo to koneckonců lepší, než ta dřina na Kladně.

VII

Vždycky, když měl navštívit Editu, pocítil Hanuš cosi jako strach. Nebyla to úzkost o sebe ani snad obava, že se docela správně nezachová, že návštěvu nezvládne: byl to spíš pocit chladu nebytí, jehož se bál. Jistě, žili v určitém skromném smyslu ještě oba, Edita i on – ale ta nepřítomnost kontaktu, ať se jakkoliv snažil, ono prázdno, které mezi nimi panovalo, to ho děsilo. Člověk se bojí nejen nebytí, ale také pouhého bytí, i když to, co organické fungování překračuje, nedovede přesně vyjádřit.

Dřív zdržoval své kroky na schodišti kliniky, později – když lékaři prohlásili její stav za nevléčitelný – na těch smutných dlouhých chodbách léčebny. Tam ale poměry byly tak beznadějně, že pro ni rychle našli útulek, který alespoň napohled vypadal méně depresivně. Byl ovšem drahý – Editin důchod na něj nestačil, museli přispívat, Hanuš ze své penze, Věra z rodinného rozpočtu. Bylo to tvrdé, sotva vycházel, i když utrácel jen za nájem a za jídlo či léky, ale nebylo jiné řešení – starat se o ni doma nedokázal, neměl na to dost sil a taky zkušeností, jak si říkal vždy, když příliš dotíralo jeho svědomí.

Do útulku – jmenoval se Tichý večer – se muselo příměstským autobusem do vesničky, která vlastně nebyla skutečným venkovem, jak se teď město stále rozrůstalo. Cesta trvala asi dvacet minut, potom ještě deset dalších volnou chůzí k staré, ale čerstvě omítnuté velké vile. Bývalo to kdysi asi letní sídlo nějakého boháče, který se ztratil v čase a v tom vlnobití zvrátů minulého století. Teď vila patřila nějaké nadaci, údajně dobročinné, i když asi slušně výdělečné, podle toho poplatku.

Hanuš to příliš nezkoumal. Po celou cestu do vily se snažil vyhnout otázce, která ho vždycky před návštěvou přepadala. Provinil se nějak v minulosti vůči Editě? Slyšel sice od lékařů, že má jeho žena organickou nemoc, která postihuje mozek bez ohledu na nějaké prožitky, něco v něm ale odmítalo tuhle pravdou přijmout. Když se před lety objevily první příznaky, málem je nezpozoroval – a když už nebylo možné je nevidět, bylo už pozdě na nějaké léčení. Ironie byla, že se těsně předtím znovu sblížili. Předtím byla po většinu doby uzavřená, jemu vzdálená. Žili tak vedle sebe skoro třicet let, od doby, co se vlastní vinou zřítíl do pozice špinavého topiče. Edita mu tehdy vytykala hrdost nebo touhu po nějaké nesmyslné oběti. Bylo to doopravdy tak, byl by se zachránil, kdyby sám sebe zapřel a lezl zpátky k straně s prosíkem a omluvami? Hanuš moc dobře věděl, že to byly jenom chiméry. Komunisti byli tvrdí, když si vybrali nějakou oběť – tehdy stejně jako před lety, kdy ovšem padaly i hlavy...

Náhle ho napadlo, že on sám stejnou nesmlouvavost taky prosazoval, když čistili fakultu od zpátečníků, jak jim tehdy říkali. Tehdy to byl naopak s tlupou dalších zase on, kdo

s lehkým srdcem škrtem pera drtil lidské osudy. Ne, tak to nebylo... nebo přece jen bylo? Kavan ho z toho obvinil...

Hanuš se zastavil s pocitem, že nemůže dýchat. Srdce mu tlouklo nějak splašeně, po čele se mu řinul pot, ačkoliv nebylo zdaleka horko. Co se s ním dělo? Ano, měl slabé srdce, však bral na to prášky, denně celou hrst... cítil však, že ta jeho náhlá slabost je jen důsledek. Něco se stalo s jeho myslí: poprvé po letech připustil možnost, že to bezpráví, jehož se na něm režim dopustil, páchal s dalšími také on sám, jen o dvacet let dřív... Bylo mu na okamžik velmi špatně. Potom se nadechl a odsunul tu myšlenku. To přece nejde srovnávat a on má teď před sebou těžké chvíle, na které se musí zcela soustředit.

* * *

Hned u dveří ho uvítala paní Vejvodová. Byla to jedna ze čtyř žen, které se staraly o staré svěřence. Výrazy jako sestra nebo pacient se tady nepoužívaly, jako by volba slov mohla cokoliv změnit na údělu lidí, kteří tady dožívali.

„Paní Hanušová je dnes živější,“ řekla mu povzbudivě. „Ale to víte, nesmíte si dělat velké naděje.“

Šel za ní do společenské místnosti, kde v křeslech posedávalo několik starých lidí. Dva z nich, šedivý muž, který působil skoro průsvitně, a tlustá žena s výrazem stálého údivu, hráli u kulatého stolu dětskou hru s kostkami a figurkami na barevné podložce. Napřed se zdálo, že tu nikde není Edita. Pak ji spatřil – seděla až vzadu u okna, proti ní stařec s bílým knírem v nápadně červené tváři. Zřejmě si povídali, Hanuš proto zůstal na dva kroky od nich stát, aby dal Editě čas ho zaznamenat.

„Říkám vám, ten pes doopravdy rozuměl,“ sípal stařec divně přiškrceným hlasem.

„Jaký pes?“

„No ten, co jsem ho měl, jmenoval se... Alex,“ dodal nejistě.

„Alex...“

„Tomu stačilo něco jenom říct...“

„Paní Hanušová, máte tady návštěvu,“ vložila se Vejvodová.

Stařec s knírem podrážděně vzhlédl, pak ale podepírán Vejvodovou vstal a odšoural se k jinému křeslu. Tam pokračoval v monologu o svém psu. Nijak mu zřejmě nevadilo, že ho nikdo neposlouchá.

Hanuš váhavě udělal ty zbývající kroky k Editě a položil jí ruku na rameno.

„Ahoj,“ řekl nejistě. „Jakpak se máš?“

Pohlédla udiveně na něho. To byl určitý pokrok, minule ho zcela ignorovala.

„Ty ještě žiješ?“ zeptala se udiveně.

„No, trochu, snažím se,“ zasmál se.

„Já myslela...“

Na chvíli se mu zdálo, jako by se v sobě ztratila. Přeshlápl, pak se svezl do křesla naproti ní.

„Tak pověz, jak se cítíš,“ řekl s chabou nadějí.

„Já... tady asi nebydlím,“ řekla nejistě. „Chtěla bych domů.“

„A copak ti tu chybí? Vždyť se tady o tebe dobře starají.“

„Nemám tu svoje věci.“

„Ty máš jistě ve svém pokoji. Tady je společenská místnost, víš.“

Rozhlédla se překvapeně. Nebyl si docela jistý, zda mu rozuměla.

„Není tu máma,“ řekla tiše, úzkostně.

„Ale ta přece dávno nežije.“

Chvíli na něho zírala.

„Já myslela, když ty...“

„Kdo myslíš, že já jsem?“

Zas delší dobu hleděla. Měl nerozumně silnou touhu, aby ho konečně poznala – a zároveň se při tom citu jako zdálky pozoroval.

„No přece Petr,“ nevydržel to. „Tvůj manžel, vzpomínáš?“

Podívala se mlčky na něho. Měl zvláštní pocit, že ho její pohled jaksi obtéká, aniž ho doopravdy uchopil.

„Já přece nejsem vdaná,“ řekla potom nejistě.

„Prosím tě, co to říkáš. Vždyť jsme spolu už přes čtyřicet let.“

Sklopila oči a do prázdné tváře se jí vkradl umíněný výraz.

„Nejsem vdaná,“ opakovala. „Nikdy jsem nebyla.“

„To říkáš schválně,“ řekl trochu rozezleně. „Tak kdo já tedy jsem? Proč tě tu navštěvuji, proč ti každý měsíc přispívám na tenhle drahý... penzion?“

Zarazil se. Málem se rozkřičel, to bylo přece nesmyslné. Potom měl dojem, že zachytil v jejích očích škodolibý výraz. Je možné, že ho tímhle popíráním nějak trestala, že v noci její hroustící se mysl vyskočil zelený hádek zla, které tam dřímalo už léta? Byla ta odtazítost, s níž u ní desítky let zápasil, vlastně jen potlačená nenávist či odpor? Proč se s ním tedy dávno nerozvedla, když jí byl tak protivný? Nebo proč on dávno neudělal prostě ostrý řez? Byla tu Věra, jistě, ale ta přece nakonec dospěla, dokonce nějak prokličkovala kádrovými překážkami a dostala se na ekonomii, na kterou tenkrát nebyl žádný nával. Jistě by byla rozvod svých rodičů unesla. Proč tehdy rozchod ani nenavrhl?

Přešel si dlaní po čele, jako by stíral tyhle myšlenky. To vše je přece dávná minulost, na které nemůže nic změnit. Důležité je, že je Edita nemocná a jenom Bůh, pokud nějaký je, ví, co se v její hlavě děje.

Vzhlédl a odhodlal se ještě k jednomu chabému pokusu.

„Věra tě pozdravuje,“ řekl trochu kolísavým hlasem, jakým člověk mluví v prázdné místnosti. „Přijde tě brzo navštívit. Teďka má plno práce, nebo si to aspoň myslí. Vypravuje Hanku, která jede do Anglie s celou rodinou. Jedou tam na půl roku nebo na rok, tak prý chtěla ještě vidět Markétku...“

Měl jenom dojem, že se v Editiných očích cosi kmitlo při každém z těch jmen, která tu na ni vychrlil?

„Do Anglie?“ přeptala se matně.

„Ano, firma, u které teď Hanka dělá, ji tam posílá. Tak jede s celou rodinou. Ten její druhý muž prý bude doma s Markétkou. Zvláštní, když to není jeho dcera. Asi se dobře snášejí.“

Co asi z toho všeho Edita zachytila? Jemu samému se vždy udělala mírná závrať z oněch schůdků příbuzenstva – Věra, Hanka, Markétka a k tomu různí muži, jednou ten, potom zas jiný...

„Věra má zdravotní problémy,“ vzpomněl si. „Musí na vyšetření. Nějaká gynekologie, doufám nic vážného. Ale pokud si ji v nemocnici nechají, nějakou dobu sem za tebou nepřijde.“

„Věra nepřijde,“ opakovala.

„Řekl jsem možná...“

Má jí to celé zopakovat? Cítil únavu z toho dorážení na průhlednou stěnu. Žádná mezi nimi ale nebyla, jen tam, kam se slovy a gesty obracel, bylo asi děsivé prázdno...

* * *

Odjížděl odtud jako vždycky vyčerpan a s jakýmsi pocitem viny. Proč to? On přece nijak nezpůsobil její stav. Alzheimer, jak si několikrát přečetl, byla organická nemoc s nejasnými příčinami, které určitě nebyly psychické. Určitě? Kdo tohle mohl říct? Kdo mohl

stanovit cokoliv jistého o té záhadné zpětné vazbě mezi hmotným mozkiem a tou jeho emanací, kterou lidé nazývali duchem z nedostatku přesnějšího výrazu? Je přece možné vyvolat nejenom neurózu, ale také depresi a snad i psychózu výhradně duševními prostředky. Lidé si stresem mohli způsobit poruchu imunity, žaludeční vřed a mnohé další nemoci včetně tolik obávané rakoviny. Kdo tedy mohl vědět, zda se chybné proteiny v mozku nezačnou vytvářet z duševního pohnutí?

Jenomže, i kdyby tomu tak bylo, kde je psáno, že to on Editě způsobil? Nijak se na ní přece neprovinil. Potupné zaměstnání topiče si přece dobrovolně nevybral a pokud někdo tímhle zaměstnáním doopravdy trpěl, byl to on. Byla tu sice Anna, ale o té Edita nevěděla – nikdy tam za ním do kotelny nepřišla a on se k té poněkud smutné nevěře nikdy ani náznakem nepřiznal. Smutné? Nu ano, byl to sotva poetický románek, ty přidušené, stále stejné rozhovory v přístěnku, zakončené milováním v koutě na matraci, kterou časem získal v Bazaru. Nikdy Annu skutečně nemiloval, cítil k ní jenom drsnou něhu a zpočátku i vděčnost, když mu nosila ty knihy z katedry. Brzo ji ale požádal, aby to nedělala – věčná únava a otupělost, provázená depresí, v něm brzo udusila všechnen zájem; a když se časem vzpamatoval a začal zase přemýšlet, nebyl to Hegel, natož Marx, co by ho zajímalo. Anna tehdy plakala, že už mu nedokáže nijak posloužit, leda svým tělem – patrně dobře chápala, že k ní necítí to, co ona k němu. Ale nakonec to přijala se zřejmou úlevou: vztahy na katedře byly čím dál napjatější a kdyby někdo nějak odhalil, že odnáší tajně knihy, kterých byl v té době nedostatek, jistě by ji vyhodili.

Jak dlouho jejich poměr vlastně trval – čtyři, nanejvýš pět let? Pak přišla ona fáze, kdy se pokoušel zas sblížit s Editou, hlavně kvůli Věrce, která se v té době toulala a hloupla s anorexií. Přerušit proto vztahy s Annou snad nebylo nutné, ale on měl ještě jiné důvody: lekal ho závazek, který s lety jako by stále narůstal. Řekl jí jednou drsně, že je čas najít si jiného, někoho blíže svému věku, s lepším zaměstnáním.

„Třeba by si tě vzal. Nechceš být pořád sama, ne?“

„Ale já tě přece miluju,“ řekla vyděšeně a tmavé oči se jí zalily velkými slzami.

„Ale ty musíš myslet na svou budoucnost. Se mnou to nemá žádnou perspektivu.“

„Já nemám žádnou budoucnost.“

Chudinka, asi netušila, jaká je to pravda. Utekla tehdy s pláčem, trval na tom, že se musí rozejít. Už nikdy nepřišla, až toho trochu litoval. Za čas se dozvěděl od bývalého kolegy, který se mu nestačil na ulici vyhnout a chvíli s ním pak rozpačitě rozprávěl, že Anna nežije – skončila pod koly těžkého nákladáku, který prý najel do skupinky lidí na refýži. Nesmírně ho to zasáhlo, měl co dělat, aby se před kolegou ovládnul. Aspoň, že to nebyla sebevražda, říkal si později. Přesto pak dlouho cítil jistou vinu, jako by to nějak způsobil.

Autobus zastavil na kraji města, měl tu konečnou. Hanuš se těžce zvedl a pomalu vystoupil. Vina se zřejmě našla skoro všude, kam se po životě podíval.

* * *

V tramvaji sice našel místo k sezení, ale hned na příští zastávce vtrhly do vagonu dvě hlučné děti, které s výskáním obsadily místa před ním. Mladé matky se nad ně postavily, ale nevěnovaly jim nejmenší pozornost, jak byly ponořené do hovoru o jakémsi Tomášovi, který obě zřejmě velmi zajímal. Chlapeček před ním zkoušel s křikem na sedadle různé pozice, potom si klekl a upřel oči na něho. Přitom opakoval pořád stejně něco jako „Růžový bombo, večerní bombo...“. Hanuš, kterému dětský pohled nebyl příjemný, upřel své oči z okna. Byl by rád přemýšlel, ale mladá žena za ním začala vesele křičet do mobilu. Do toho přehnaně silný hlas z amplionu monotónně líčil objížděku, kterou tramvaj pro výluky vykonávala už aspoň rok. Na další stanici do vozu přistoupila vriskající tlupa výrostků, podle vaků, které všichni táhli, z nějakého tréninku. Do hluku, který stále sílil a měnil se až skoro v řev, zavyl

ohlušující signál sanitky, která se pokoušela probojovat zácpou podél tramvaje. Hanuš ucítil, jak mu na prsou vyrazil pot. Randál byl jako živel, který ho úplně zavalil a způsobil, že skoro nemohl svobodně dýchat. Přemýšlel o tom, zda má radši vystoupit a dojít zbytek cesty pěšky, ale byl na to příliš unaven. Schoulil se na sedadle a pokoušel se neslyšet. V jeho věku už mnozí měli naslouchátka, jemu ale osud nenadělil milosrdnou hluchotu.

Nakonec dorazil a dovlekl se od zastávky k domu. Dole na nástěnce byly další papíry, ale on zas neměl s sebou brýle. S chmurnými představami, co tam asi oznamují, vyjel ke svému bytu, odemkl a z posledních sil sundal sako, které bylo příliš teplé v tomhle počasí. S úlevou na pohovce zavřel oči. Konečně bylo ticho.

Pokusil se trochu přemýšlet navzdory únavě, která mu zavírala oči. Ten pocit stálé viny znal už z dětství, nejen pro své různé drobné prohřešky, kterých bylo ovšem vždycky dost. Maminka byla hodná, obětavá žena, ale přísná protestantka – na rozdíl od otce, který byl vlažný katolík. Podivná aliance, díky níž byl Hanuš bez vyznání. V matčině světě sebemenší vinu nevymazal žádný trest a také žádné lidské odpuštění, k němuž byl otec vždycky pohodlně připraven. Odpustit vinu mohl jenom Bůh a na něm tuto milost nešlo vymáhat – byla vždy nejistá a odsunutá víceméně do věčnosti. Ačkoliv máma sama vždycky brzo odpustila, nic se tím vlastně neřešilo – člověk žil s pořád větším rancem různých vin, pod nímž by asi brzo klesnul, kdyby si to bral. Hanuš se proti tomu brzy vzbouřil a v rané dospělosti, když šel na vysokou, umínil si, že se zcela zbaví toho pocitu, který ho celé dětství provázel. Jakápak vina, člověk žije, jak v daných podmínkách dovede...

Postupně usínal a kdesi na rozhraní spánku se mu zjevil povědomý velký černý pes, který se k němu tulil, on jej mírně odháněl a přitom jaksi současně jej laskal na chlupaté hlavě. Ve snu se mihla Anna, pak ji nahradila Jarmila. Na tu už taky léta nemyslel – ale než si stačil vzpomenout, co pro něho vlastně znamenala, tvrdě spal.

* * *

Když se probudil, myslel na Annu, jako by ho celou dobu v spánku provázela. Byla jediný člověk, který při něm v době jeho katastrofy stál, a byla asi jediná, která ho doopravdy milovala. Jak v ní mohl vzbudit takový cit? Chápal by obdiv, dokud ještě zářil na fakultě, zvláště v té době, kdy byl v mnoha očích hrdinou – a prosím, dejme tomu ještě potom, když se odmítl podvolit nátlaku a stál si na svém, i když tohle „svoje“ bylo s jeho minulostí v rozporu. Jenomže ona k němu lnula v době, kdy byl vlastně někým jiným.

Milovala ho snad jako mučedníka? Sám se takhle přece necítil, nebo jen zpočátku a to ještě spíš cítil vlastní osud jako formu očištění od všeho, co se na něho nalepilo v dobách, kdy byl sice stále vlažnějším, ale přece jenom marxistou a bohužel i komunistou. Vlastně byl jaksi bolestně rád, že spadl ke dnu společnosti, že už nemá žádná privilegia. Že ho brutálně vyhodili z fakulty, vzali mu jeho povolání? Jak by v té době lží a předstírání vůbec mohl na fakultě být? Jak by vůbec mohl dělat cokoliv, čím by pomáhal režimu? Živil se předtím hlavně slovy – a ta teď ztrácela veškerý obsah. Co tady dělal, mělo aspoň smysl: klinika bez topení sotva mohla fungovat a co se dělo v patrech nad ním, pomáhalo lidem bez ohledu na režim.

Jenomže to všechno mu dodávalo sílu jen pár měsíců. Potom už zbyla jenom věčná špína, těžká práce, jež ho ubíjela, a opilecky vynalézavé nadávky Kalíka. Jak si na tohle všechno přece jenom aspoň částí sebe zvykal, zvolna tím také upadal.

„Co na mě vidíš?“ ptal se Anny, když se po milování oblékli. „Jsem starý, věčně ušpiněný. A nejsem ani dobrý milenec.“

To byla pravda, občas selhal, vlivem únavy či deprese.

„Prosím tě, co to říkáš! Ty přece nejsi starý, ty jsi...“

„Je mi dvaadváacet,“ přerušil ji. „Takže už jsem za vrcholem a teď to se mnou v téhle černé díře půjde rychle s kopce.“

Viděl, jak se jí velké hnědé oči naplnily slzami.

„Takhle prosím tě nemluv,“ řekla a objala ho kolem krku. „Dvaadváacet, to není žádný věk. A třeba se to nějak zvrátí, najdeš jiné místo...“

„Vždyť víš, že mě jinde nevezmou. Tak leda, že bych dělal metaře nebo čističe kanálů.“

Jak se mu rozplakala na hrudi, cítil vlhko jejích slz. Měl z toho perverzní potěšení, za něž se potom styděl. Plakala vlastně za něho, on si to nikdy nedovolil, ani před ní ani potom v soukromí. Cítil se vnitřně jako přemíru napjatá pružina – jen ještě kousek a už praskne nebo se rovnou rozsype na mnoho kousků, které by už nedokázal znovu posbírat.

Takhle to bylo zhruba první rok, pokud si na to dobře vzpomínal. Potom si začal doopravdy zvykat, i když na dně duše měl stále temný kal, smíšený z odporu a beznaděje. Občas mu něco přece jenom udělalo radost: když slunce zářilo a on přes hradbu dvora uviděl první zelené lístky na dvou blízkých javorech, když našel v uhlí zlaté lístky pyritu, s kterým si kdysi v dětství hrál, když mu večer doma vyběhla vstříc Věrka, tehdy ještě zcela nevědomá toho, co se děje mezi ním a Editou. A samozřejmě trochu provinilá, rmutná radost z milování s Annou. Styděl se za tu špínu – ať už dělal cokoli, všechno v přístěnku vždycky pokrývala tenká vrstva popílku a mouru. Vnímal to vlastně jen, když Annino nahé tělo stahoval na houni v rohu, kterou vždycky předtím vytřepal – vyprat ji neměl kde.

„Je tu taková špína,“ říkal zahanbeně, když pak vedle sebe chvíli leželi. „Zasloužila by sis něco mnohem lepšího.“

„Já vnímám jenom tebe,“ říkala.

Byla to pravda? Měl vždy takový pocit, že ji nějak pošpinil, ať se před jejím příchodem v primitivní sprše koupal sebevíc. Bylo to proto, že ji doopravdy nemiloval, že na jejím mladistvém těle hlavně ukájel svůj pud a taky hledal zapomnění z toho, co ho postihlo? Vyprovázel ji vždycky potom na ulici kolem nočního vrátného, který se vždycky díval do papírů ve své kukani a dělal, že je nevidí. Ten jistě tušil, co se dole u kotelny odehrává, když ho Anna přišla navštívit – ale nechtěl o tom vědět: ze studu či prostě z lhostejnosti? Hanuš ho vždycky míjel s odvrácenou hlavou, aby se s jeho pohledem náhodou nesetkal.

Když na to nyní vzpomínal, říkal si, že s Annou měl vlastně za celý svůj život jediný opravdu blízký vztah – a ten se odehrával téměř beze slov, v prostředí drsné, ukoptené věčnosti.

VIII

Dva páry cizích bot! Astra je očmuchala se zájmem, jeho však rozladily. Těšil se na oběd a místo té teplé pohody měl najednou čelit cizím lidem! Když uslyšel za dveřmi ostrý smích, stáhl odpozem tvář – takhle se v celém světě smála jenom Erika. Měl chuť se rovnou otočit, ale Astra už stála u kuchyňských dveří a narážela do nich čenichem. Kavan si povzdechl a stiskl kliku.

„Máme tu návštěvu,“ oznámila mu Jitka zbytečně.

Podal ruku Ericce a Janě, potom odvedl rozjařenou Astru do kouta. Na rozdíl od něho, byla vždy připravená vítat nečekané příchozí. Jistě by se ráda mazlila, ale pořádek musí být.

„Tak já už budu dávat na stůl,“ řekla Jitka.

Všiml si, jak je nezvykle vzrušená. Pro ni návštěva nebyla nepříjemná obtíž, jak si uvědomil vždycky s novým překvapením.

„My jsme nepřišly vyjít,“ řekla Erika příliš silným hlasem. „Chtěly jsme se jenom na něco zeptat a taky tady strýčka poprosit.“

„Prosím tě, těch pár soust,“ mávla rukou Jitka. „Jídla máme zatím ještě dost.“

Nezvykle rychle rozkládala talíře a příbory, potom se obrátila ke sporáku, kde už jídlo vydávalo vábné vůně.

„Jestlipak ses zeptal na fakultě,“ zeptala se Erika. „Kvůli těm přijmačkám?“

„Berou šedesát uchazečů.“

Bylo to na internetu, mohly se tam samy podívat.

„A z kolika?“

„To přece nikdo neví dopředu.“

„Jak to?“

„Nemají křišťálovou kouli. Móda se mění,“ dodal rychle, než se stačila rozesmát. „Záleží na tom, co je zrovna v kurzu. Bývá to zhruba tři ku jedné.“

„Tolik? To Jana asi neprojde.“

Pohlédl na dívku. Měla v své hezké tváři zas ten nepřítomný, skoro mrtvý výraz jako kdykoliv, když o ní matka mluvila.

„Jen ať to zkusí. Když udělá dobře test...“

„Teď toho nechte,“ řekla Jitka a nalávala polévku. „Můžete o tom mluvit po jídle.“

Přemýšlel mezi sousty, jak bezděčně mladí lidé určují své příští životy. Jana se hlásí na vysokou školu, protože to matka chce a ona sama dobře neví, co by jinak dělala. Chce jít na teorii kultury, protože jim někdo řekl, že to vystuduje každý. Pak nejspíš vezme první místo, které se jí s tím vzděláním naskytne... Každým krokem se zúží úvoz cesty, po níž člověk jde. Takhle to bylo aspoň s ním...

„Jiří, tak neslyšíš?“ strčila do něho Jitka. „Jana se tě na něco ptá.“

Zdvihl hlavu.

„Zlatá šedesátá?“ opakoval slova, kterým předtím nevěnoval pozornost.

„Ten profesor patrně myslí šedesátá léta,“ řekla Erika. „Teď o nich byl nějaký film či výstava, už nevím. Je to takový trochu blázen, ale aspoň chlap, jinak je učí samé ženské, vid' Jano. Že prý se mají zeptat doma rodičů. Jenomže já jsem tehdy ještě ani nežila.“

„Máme to za domácí úkol,“ řekla Jana uraženě.

Překvapeně na ni pohlédl. Měla docela plný hlas, o něco nižší, než by čekal.

„Myslely jsme,“ vpadla zas Erika, „jestli nemáš nějakou knihu nebo něco. Nikde jsme nic nenašly, vid' Jano.“

A taky nehledaly, pomyslel si. K čemu mají tihle mladí internet? Nejspíš tam jenom žvatlají, tak jako telefonem. Zapátral v paměti. Znal odpověď už předem, o šedesátých letech vcelku byly leda články v novinách, možná v nějakém časopise.

„Jakápak zlatá léta,“ řekla zase Erika. „Vždyť tu byli komunisti. Nebo Němci? Ne, já už vím, byli tu Rusáci, přijeli s tanky. Táta mi o tom vykládal.“

„To bylo na konci, v osmašedesátém. Ale předtím, všechno se tu trochu měnilo...“

Začal vykládat, na co si v té chvíli vzpomněl.

„Já si to nebudu pamatovat,“ zaúpěla Jana.

„Dělej si poznámky,“ zašeptala její matka.

„A na čem, můžeš mi říct?“

Hledali papír, pero. Pak Jana zase nestačila psát. Skončili tím, že jí sloh víceméně nadiktoval. A přitom, protože Jana moc rychle nepsala, přemýšlel tiše o tom, jak se tenkrát proměnila celá kultura – nejenom zde, ale také v druhém, nominálně nepřátelském světě. Jako by šok, který přinesla válka a po ní všechny velké převraty, společnost vstřebala během jediné generace a začala se rozhlížet novými očima – nejprve s drsným realismem, pak s ironickým humorem, nakonec s nespoutanou touhou po svobodě. Najednou byla spousta nových knih a filmů, nových myšlenek a filosofí...

„To je na mě moc učené,“ hlesla Jana.

„Tak škrtni tu filosofii. Lidi se začali dokonce jinak česat, jinak oblékat. Nový styl vstoupil dokonce i do bytu, doslova do kuchyně...“

„Ty myslíš Brusel?“ ozvala se Erika. „My jsme měli doma servis na kávu, máma si ho cenila. Už se to ale nějak poztrácelo nebo rozbilo.“

„Tak jako všechno ostatní.“

Nakonec odešly a on se mohl natáhnout. Co všechno neřekl, když Janě diktoval? Vlastně nic podstatného. Měl by jí asi říct, že se v té době Evropa a nejspíš taky Amerika naposledy vzepnula k duchovní obnově a originalitě, než se pak utopila v pohodlném otupění. Jenže byla to pravda? Třeba se to jenom jemu zdá.

* * *

Jak řekl jeden americký myslitel, člověk může mrkat okem, protože má tik nebo tu potíže paroduje po jiném. Může ale taky zamrknáním dávat signál nebo jen znamení předstírat, pro zmatení nepřítele. Takový neurčitý pocit si teď Kavan vybavoval z šedesátých let. Protože ve své aspirantské práci odvedl, co se od něho žádalo, udržel se na fakultě. Nikdo mu neřekl, čím se má od teď zabývat. Ovšem, že marxismem, nic jiného se přece na katedře nepěstovalo. Postupně ale z různých stran jako by někdo pomrkával, že to s touhle pravověrností zase tak horké nebude. Slyšel, že Hanuš, který teď nad nimi kraloval, studuje Hegela. Pešek, jeho nedávný školitel, se dokonce ponořil do antiky – ovšem kriticky, jak zdůraznil. Možná by mohl také něco zkusit on. Našel v knihovně zaprášený Hegelův spis o rozdílu mezi systémy Fichteho a Schellinga. Knihovník překvapeně zdvihl obočí, když si to půjčoval, ale nic neřekl.

Ještě teď si vybavoval ponížení, které cítil při četbě: skoro nic nechápal a nejen pro tu němčinu, která mu značně zrezivěla. Je možné, že opravdu nemá nadání, jak kdysi tvrdil jeho přítel-zrádce David, nebo zcela zhloupl při louskání Marxe, Engelse a hlavně Lenina? Měl by se vrátit ke Kantovi, Descartovi, možná ještě více zpět...

„Co to tu čteš?“ vzal mu Pešek se svou běžnou obhroublostí knihu z ruky. „Hegel, Fichte, Schelling? Vždyť to je samý idealismus!“

To slovo ještě před pár lety zavánělo vyloučením. Ale teď? Pešek to nevyslovil s hrůzou, ale téměř laškovně. Nemrkl sice okem, ale skoro jako by to udělal.

„Chtěl bych se věnovat jejich kritice z našich pozic,“ řekl Kavan statečně.

Pešek na něho překvapeně pohlédl.

„Ty si troufáš!“

Byla troufalost myslet, že jim může rozumět, nebo vůbec se zabývat filosofy, kteří byli ještě včera na té nejčernější listině? Pešek to neřekl. Vrátil mu knihu a hned odešel. A Kavan? Týdny váhal, trochu si v té knize četl, pak ji vrátil do knihovny. Řekl si, že raději ještě počká, jak se situace vyvine.

Neváhal jenom v tom.

„Měl by ses oženit,“ říkala mu často matka. „Bude ti letos třicet, už máš čas.“

„Žádná mě nechce.“

„Ale prosím tě. Copak jsi horší, než většina jiných?“

„Jsem malý, ženy mají rády velké muže. A ještě k tomu plešatím.“

Chtěl to říct lehce, ale vkradla se mu trpkost do hlasu, která ho samotného překvapila.

„Tvůj táta nebyl o nic větší. A ženské mu nedaly nikdy pokoj.“

Pohlédl na ni s úžasem, nejenom proto, že si takhle otce nikdy nepředstavoval, ale taky proto, jak to řekla. Kde byla jemná dáma, na kterou si ještě vzpomínal! Pochytila ten tón v obchodě, ve kterém prodávala? Jak všichni zhrubli za těch deset, patnáct let! Byly to jenom mimikry? Měl pocit, že to bylo něco hlubšího. Stal se z nás národ proletářů, říkal si.

„Musíš se trochu snažit,“ začala zas matka. „Přece nechceš zůstat celý život sám. Já tady dlouho nebudu.“

„Prosím tě, co to zase říkáš! Je ti sotva padesát.“

„Padesát dva.“

„To není žádný věk.“

„Někdy se cítím, jako by mi bylo mnohem víc... Samota je hrozná, já to zažila, když jsi byl na Kladně a táta... no, však víš.“

„Jezdil jsem domů na neděli.“

„To byla úleva, ale potom vždycky týden v prázdném bytě... Řekni mi, stálo ti to Kladno zato?“

„Ty se mě ptáš? Jsem zpátky na fakultě, teď dokonce jako asistent.“

„Mezi všemi těmi komunisty...“

Já k nim taky patřím, málem vyhrkl. Ale neřekl to, tuhle zradu by mu asi neodpustila. Byla to ale zrada? On chtěl přece jenom žít, nedat se pořád otloukat... A chtěl se ovšem oženit, nebo mít aspoň přítelkyni, milenku. Se slabým studem, ale taky s nostalgií vzpomínal na Manku na Kladně. Jak to s ní bylo snadné! Ta ovšem byla jednoduchá, k tomu starší žena a sama si ho vybrala. Nic takového se mu od té doby nestalo.

Měli v té době na katedře aspirantku Magdu. Takové vyžle, ale byla veselá a útluh tvářičku měla docela hezkou. Kavan měl dojem, že ho navštěvuje víc, než musela.

„Jirko, prosím tě, mohl bys mi zase něco vysvětlit?“

„A co tvůj školitel?“ zeptal se žertem. „To je přece autorita.“

„Vždyť víš, že Hanuš věčně nemá čas. A já se ho dost bojím, je takový přísný.“

„Tak ukaž, o co jde.“

Pohlédl na text, na nějž ukázala drobným prstíkem,

„Ale to je celkem jednoduché. Marx tady říká...“

Nějakou chvíli vykládal a ona kývala, s očima upřenýma na něho.

„Teď už to chápou. Jak to, že ty vždycky všemu hned rozumíš?“

„To nejsou žádné čáry. Kdybys dočetla stránku, sama bys to pochopila.“

„No ale tady, podívej. On tady píše ještě něco jiného.“

Sklonil se s ní nad knihou. Ucítil vůni jejích vlasů a teplo jejího ramene. Trvalo chvíli, než se soustředil.

„Já vím, to je zdánlivý rozpor. Marx tady uplatňuje dialektiku...“

Vykládal chvíli floskule, které sám v minulosti opakoval tak často, až jim už skoro uvěřil. Dialektika, jak si ji přizpůsobil marxismus, byl skutečně kouzelný nástroj: člověk s ní mohl tvrdit každou chvíli něco jiného, sám sobě třeba hrubě odporovat, a přesto mít po celou dobu pravdu. Magda na něho okouzleně hleděla.

„Ty to tak ovládáš,“ řekla se závistí. „Kdybych se tohle dokázala naučit!“

„Chce to jenom trochu praxe. Můžeme diskutovat častěji... Poslyš, nešla bys do kina?“ Trochu se zarazila.

„Vždyť nic nedávají.“

„Prosím tě, co to říkáš! Co všichni ti Italové?“

S rozkoší opakoval všechna ta kouzelně plnozvučná jména: Rossellini, Fellini, Antonioni, Visconti... Jejich filmy přinesly do kin vůni jiného světa, obrazy někdy drsně groteskní, jindy opojně záhadné, vždycky však krásné novou černobílou estetikou. Byl na některých filmech dvakrát, třikrát, až je uměl nazpaměť.

„Zrovna dnes dávají v Pasáži nový film...“

„Nezlob se, já dnes nemůžu. Už jsem něco slíbila.“

„Tak zítra?“

„Taky něco mám. Snad jindy.“

Takhle ho vodila za nos několik týdnů. Nakonec pochopil, že ho jen využívá, když chce něco vysvětlit, ale jinak nestojí o jeho společnost. Měla patrně jiného, někoho s velkou postavou a hřívou hustých vlasů...

* * *

Uviděl v parku zdálky Hanuše. Měl chuť ho zastavit a donutit ho k rozhovoru, ale bylo to moc daleko a on s tím slabým srdcem nemohl moc spěchat. Tak se jen díval, jak mu za zákrutem cesty mizí Hanušova nahrbená postava, a přemýšlel, čím ho ten člověk tolik dráždí. Patrně arogancí, s níž odmítal uznat jakoukoliv vinu. On přece patřil k těm, kteří tu pomáhali režim upevnit, a taky k těm, kteří – když bylo přece jenom trochu volněji – strhli národ do další katastrofy ješitným úsilím najednou lépe vypadat. Zlatá šedesátá, koho to jen mohlo napadnout! Bylo to leda pozlátka, které pak rychle oprýskalo.

Vzpomněl si na tu atmosféru na fakultě, když to všechno začalo. Najednou cokoliv se citovalo z Marxe nebo Lenina, bylo jako se spikleneckým zamrknáním. Už delší dobu člověk sotva mohl uslyšet něco o revolučním teroru. Teď se i diktatura proletariátu tiše vytratila. Slovník se měnil téměř po týdnech. Tak jako ve všech náboženských textech, i v tom marxistickém Písmu, jak je Kavan tajně nazýval, bylo možno najít téměř libovolné tvrzení – stačilo jenom dobře hledat a pak nalezené důmyslně vykládat. Kavan se držel zpátky a jenom pobaveně sledoval, jak jeho kolegové náhle horují pro větší otevřenost marxismu.

Téměř mu ale spadla brada, když zanedlouho uslyšel ty veletyče dialektiky, které Hanuš prováděl. Jaký z něho byl náhle demokrat! Začala doba frenetických shromáždění fakulty, stále odvážnějších rezolucí a Hanuš, jak se asi dalo čekat, nad tím zase kraloval. Kavan v posluchárně sedal v zadní řadě a pro sebe se trpce usmíval. Takoví jako Hanuš hrají vždycky prim – chytí se prostě vlny, která je vynese vysoko, odkud shlížejí nad lidi jako on, kteří nejsou dost pohotoví, nemají drzost drát se dopředu.

„Dneska to Hanuš řekl dobře,“ zastavila ho Magda na chodbě.

„No, řečnil ohnivě.“

„Ty s ním snad nesouhlasíš?“

„Byla to spousta krásných slov.“

„Slova jsou přece důležitá, těmi vždycky všechno začíná. Ty si to ale asi nemyslíš. Na shromážděních nikdy nemluvíš.“

„Jak bych se dostal ke slovu? Vždyť mluví skoro jenom on.“

„Přeháníš. A kdyby, mluví přece za všechny.“

„To přece dělal vždycky. Ostatně mě se nezeptal.“

„Že ty mu trochu závidíš.“

Záviděl mu? Spíš cítil spravedlivý hněv, když viděl, jak je Hanuš centrem pozornosti, jak mu všichni, zvláště ženy, visí na rtech, z kterých ony vzletné fráze vypouštěl. Cokoliv Hanuš teďka udělal, vzbudilo v davu nadšení. Když si oholil bradku, prý jako symbol obnovy, zahřměla posluchárna potleskem. Proč se rovnou nesvlékl donaha? Studentky a kolegyně by to jistě uvítaly.

„Já mám spíš dojem, že to přehání. To, co se tady děje, připomíná karneval. Všichni jsou jako opilí. Bojím se, že to dobře nedopadne.“

„Nejsi ty trochu konzerva? O co se bojíš? Snad ne o staré pořádky?“

Pokrčil rameny. Ne, s miliony dalších tehdy ani netušil, že za pár slov, z nichž každé třetí bylo socialismus, na ně Sověti pošlou tanky. Spíš měl takový divný pocit, že celý tenhle týatr je zase nový trik, kterým si komunisti vytipují neposlušné živly, aby je mohli zvalcovat, až režim znovu utuží. Proto se taky držel stranou – nechtěl být zase ten, kdo všechno odnese.

Když přišla za čtvrt roku okupace, byl to šok i pro něho. Řev motorů a neforemná hmota tanků mu připomněly válku a tím i strach, za víc než dvacet let už skoro zapomenutý.

S úzkostí čekal, co se bude dít. Napřed se zdálo, že se bál úplně zbytečně: tanky tu sice byly, vídal je denně v ulicích, ale žádný teror nenastal – jen shromáždění bylo stále méně, lidi se po týdnech hněvu stahovali do sebe a dřív než skončil rok, skoro už každý chápal, že je všechno ztraceno – všechny ty naděje na spravedlivý, lidský řád, který na Zemi nikdy nebyl, leda v hlavách romantických snů.

Potom postupně došlo k účtování. Někdo přece jen musel platit za ty čtyři měsíce, po které člověk mohl říkat skoro, co ho napadlo, a kojit se nadějí na skutečnou svobodu. Bylo docela spravedlivé, že byl Hanuš první v řadě. On přece nebyl žádná oběť, jak to třeba Magda říkala: patřil k těm, kteří režim od počátku pomáhali upevnit a pak, když se přece jen trochu uvolňoval, všechno zkazili svou ochotnickou hrou na velké lidumily. Když slyšel, že ho vyhodili z fakulty, pocítil lehké uspokojení.

Měl se snad za to nyní stydět? Proč by vlastně měl! Hanuš byl ten, kdo ho dvakrát vypudil z fakulty – byl si teď skoro jistý, že to byl taky on tehdy poprvé. A kdyby nebyl, patřil k těm, kteří ho tenkrát vyhodili. Díval se přes park, jako by tam Hanuš ještě byl a on s ním mohl alespoň na dálku rozmlouvat. Zkazil mu život – on a jemu podobní – nebo alespoň pokazil. Měl vinu, kterou malý trest, že dělal někde pár let topiče, nemohl smýt. Ano, ať se jakkoliv kroutil, měl docela jasnou vinu!

„Promiňte, co jste říkal?“

Kavan se s trhnutím otočil. Nějaký cizí muž, který měl na vodítku maličkého krysaříka, na něho překvapeně zíral na krok od něho.

„To nic,“ zamumlal trochu zmateně. „Volal jsem asi na psa.“

„Vinu? Zvláštní jméno,“ zavrtěl muž hlavou. „Asi exotická rasa, ne?“

„Vlastně to není jméno,“ řekl Kavan v rozpacích.

„Aha.“

Muž po něm sjel zvědavým pohledem a potom pokračoval v cestě.

IX

Po osmi letech v kotelně se v něm najednou všechno zhroutilo. Předtím se ani nezdálo, že by to děle nevydržel. Ten pocit oběti, kterou na sebe vzal, a jakéhosi očištění od všeho, co mu z dřívějších let trochu tížilo svědomí, to všechno se už dávno vytratilo pod tlakem brutální reality. Nikdo ho za jeho postoje neobdivoval, nikdo – s výjimkou Anny, ale to byl zvláštní případ – s ním ani neměl soucit: to jediné, s čím mohl počítat, byly žlučovité posměšky takového Kalíka a nebo chladná lhostejnost ostatních na klinice. Prošel mnoha stádií ponížení, zoufalství a jakési hluboko skryté bolesti nad zmarněním všeho, co od života očekával, až časem pochopil, že mu ten ublížený postoj v ničem nepomůže, stejně jako plachá naděje na náhlý zvrat, který by ho z jeho černé díry vysvobodil.

Smířil se trochu se svým postavením párii, snad v něm našel i jisté zalíbení při pohledu na to, jak svět kolem něho zahnívá. Těžké práci jakžtakž přivykl, byl skoro pyšný na své svaly, které sice nenarostly do nějakých značných rozměrů, zato se zpevnily a utužily. Naučil se čelit Kalíkovi, který čím dál méně vycházel ze své špinavé kanceláře, odkud komandoval údržbáře, a zřejmě potřeboval stále méně laciného vína, aby skoro nevnímал. Hanuš dokonce začal na tom otlučeném stole v přístěnku psát poznámky k jakési vlastní ontologii, o kterých sice věděl, že je nikdy nevydá, přesto mu na nich záleželo...

Pak jako by to pomyslné lano, na němž částí mysli balancoval nad svým životem, najednou prasklo. Jednou v zimě při práci nastydl a dostal chřipku s vysokými teplotami. Když na to nyní v parku vzpomínal, vybavil se mu přes ty lány uběhlého času rychlý dusot jeho srdce – zvuk, který rozvibroval celý byt a snad i dům... Potácel se pak mezi vědomím a mráкотami celé čtyři dny, pak během několika hodin mu horečka opadla. Následovaly dlouhé týdny vleklé slabosti, v níž skoro každý orgán, který v těle měl, odmítal správně fungovat.

Nekonečně vysedával v různých čekárnách, aby pak slyšel od lékařů vyhýbavé odpovědi. Nic vážného mu podle různých vyšetření nebylo.

Lékařka, otlá a nepříjemná žena, která na klinice fungovala jako závodní a měla moc nad jeho neschopenkou, si zřejmě myslela, že simuluje.

„Mám tady rentgen plic a taky žaludku a žlučníku. Nikde žádný nález.“

„To já nemůžu posoudit. Vím jenom, že mám pořád bolest v boku, po jídle mi je skoro vždycky zle a mám taky zvýšené teploty.“

„To se mi nezdá. Změřte se.“

Pak dlouho zkoumala sloupeček rtuti teploměru.

„Třicet sedm čtyři, skoro jenom tři. Tomu se říká subfebrilie, ty můžou trvat třeba měsíce. Co vám je ještě jinak?“

„Skoro nevyjdu do schodů, silně se zadýchávám.“

„To je nějak moc příznaků a žádný objektivní nález. Že vám se nechce pracovat.“

Pohlédl s nenávisťou do jejího rozbředlého obličeje, který byl tou svou omezenou lhostejností jako zosobněný symbol režimu.

„Dřu tady tolik let...“

„To byla vaše volba,“ přerušila ho. „Nikdo vás přece nenutil tu práci brát. Teď už tři týdny nepracujete a my tu všichni mrzneme.“

„Kalík měl zařadit za mne nějakou náhradu. A co se týče mojí volby...“

„Radši to nebudeme rozebírat. Víte co, já vás pošlu na psychiatrii.“

„Myslíte, že jsem blázen?“

„Nemáte žádné objektivní nálezy, ale spoustu příznaků. To mi připadá jako jasná psychosomatika, právě před týdnem jsme o tom měli přednášku.“

Proč tehdy poslušně šel na tu psychiatrii? Neměl moc na vybranou, jinak by se musel vrátit do své černé díry a zas pracovat. K tomu nenacházel síly – bylo mu, jako by se pohyboval v husté melase, každý pohyb si vyžádal nezměrné úsilí.

Bylo to tehdy taky na klinice? Ne, vybavil se mu nějaký barák v zanedbaném parku, celý dřevěný, tak trochu jako klubovna či tělocvična. Všechno to působilo bezútešně, holé stromy, vrstvy zetlelého listí a šedé dřevo stěn, které se stářím loupalo. Uvnitř velká ratejna s řadou lavic, plných čekajících lidí. Dali mu tam svazek testů, které měl na místě vyplnit. Nechápal, jaký to má smysl. Chtějí snad zkoumat, zda má dostatečnou inteligenci na práci topiče? Dal vyplněné archy sestře, potom po dalším dlouhém čekání konečně mohl do ordinace.

„Takový IQ jsme tu ještě neměli,“ vrtěl hlavou psychiatr, aniž zdvihl hlavu od testů. „Aha, tady vidím, doktor. Vy jste právník?“

„Ne, filosof. Teď dělám topiče.“

Psychiatr krátce vzhlédl, potom pokýval hlavou.

„To jistě není příjemné.“

„Není. Ale to neznamená, že teď simuluji, jak si asi myslí moje lékařka.“

„Proto tu nejste. Paní doktorka mi tady píše, že si stěžujete na záhadnou bolest v boku, dyspepsii, dýchavičnost. Stonáte už celé týdny a přitom nejsou žádné objektivní nálezy.“

„Dělali mi jenom samé rentgeny. Že na obrázcích není vidět změny přece ještě neznamená, že mi orgány bezchybně fungují.“

Lékař se na něho teprve nyní přímo podíval.

„No právě, funkce, jak jste řekl. Jsou to zřejmě funkční poruchy. Ale ty pocházejí z mozku, víte? Tedy z psýché, jak říkali staří, jiným slovem z mysli, ať už vědomé či ne. A na to jsme tu my. Jste tady správně, milý pane.“

Usmál se na Hanuše zvláštním agresivním způsobem. Hanuš si ještě teď po všech těch letech vzpomínal na jeho oči za brýlemi, světle šedivé, s černými utkvělými zorničkami, které jako by ho chtěly probodnout.

„Řekněte, pročpak jste si vybral právě práci topiče? To je nějaké pokání?“
„Prostě mě jinde nevezali, když mě před lety vyhodili z fakulty. Bylo to, jako bych měl na čele Kainovo znamení.“

Psychiatrův úsměv se ještě poněkud rozšířil.

„Nepovídejte! Takže vy jste vlastně jaksi vyvolený?“

„Spíš zavržený, ne?“

„Ale to je přece totéž, jen s opačným znaménkem. Pročpak vás tak hrozně zavrhli?“

Řekl to skoro hravě, se zřetelným posměchem.

„To je dost běžná historie. Prostě jsem se angažoval v Pražském jaru, leccos jsem řekl, hlavně podepsal a potom zase nepodepsal, když nás obsadili.“

„Snad nejste taky jeden z těch hrdinných Mesiášů, kteří spěchali spasit náš národ a potom fňukali, že to – jak se konečně dalo čekat – špatně dopadlo?“

Hanuš se jenom stěží ovládnul.

„Já jsem si na žádného Mesiáše nehrál. Jenom jsem nahlas říkal, co si myslel každý.“

„Potom to říkat bylo zbytečné a jak se potom ukázalo, dětinské a škodlivé. Jenomže vy jste zřejmě ve svých očích hrdina.“

„Nic takového přece neříkám.“

„Ale myslíte si, že. Přinesl jste velkou oběť, za kterou vás ovšem nikdo nechválí. Ti obyčejní lidi se už dávno zabydli v nových poměrech a místo ušlechtilých idejí se starají o svůj kus masa na talíři, případně jiné radosti, které jim život nabízí. A vy jste sám, tam na kříži, jako už mučedníci bývají.“

Hanuš měl stále větší vztek. Co psychiatr říkal, trochu obráželo jeho pocity, zejména v prvních letech po pádu. Jenomže způsob, jak to říkal, dávalo všemu jiný smysl – byla to vlastně parodie jeho postojů.

„Jakýpak kříž,“ řekl chvějícím se hlasem. „Já přece nejsem věřící.“

„Ale na tom nezáleží, milý pane. Ty mýty přece přežívají v každém z nás. Jde o to, přestat fňukat, že vás na kříž přibili, a radši myslet na to, jak jste se tam dostal.“

„Já nefňukám, jak mi tu vnucujete,“ vyrazil Hanuš.

Doktor se jenom ironicky pousmál.

„Máte takový trpký výraz, možná o tom ani nevíte.“

„Dělám topiče osm let a rád bych viděl vás, jak byste jásal na mém místě.“

„Teď se zlobíte.“

„Tvrdíte mi, že fňukám. Zatím co já...“

„Ano, vy mužně mlčíte. Fňukají za vás vaše útroby, do těch jste totiž ponořil všechno své zklamání a vztek. Ty vaše příznaky...“

„Žádné jsem neměl, dokud jsem nedostal chřipku. Ne obyčejné nastuzení, ale chřipku s vysokými horečkami, při kterých jsem ztrácel vědomí.“

Psychiatr jenom pokýval svou trochu příliš velkou hlavou.

„Je vždycky něco fyzického, co ty věci spustí, tedy přivede je na povrch. Ony se totiž dávno připravovaly a jsou docela zjevně symbolické. Zvláště ta záhadná bolest v boku, to je přece jako z evangelia. Kdopak vám tam vrazil kopí, co?“

„Ale to je přece absurdní!“

Lékař pokrčil rameny.

„Já celkem nečekám, že si hned napoprvé všechno přiznáte. Tohle je těžký zápas, který dobře dopadne jen pokud se budete snažit. První krok k tomu je konečně přijmout realitu.“

„Kdo říká, že ji odmítám?“

„To byste tady nebyl, kdyby to tak bylo. Vy v realitě jistě žijete, přikládáte uhlí nebo co tam děláte. A jíte, vyměšujete a podobně. Ale současně jste někde nad tím, víte? Ten

nahoře, co dlí ve výši v světě čistých idejí, tu špínu dole popírá. A my ho přivedeme dolů mezi obyčejné lidi, mezi jejich běžné radosti a strasti.“

Chtěl něco namítnout, ale psychiatr ho hned zarazil.

„Máme tady takovou skupinu, lidi v ní vám určitě budou připadat hloupí – vaše IQ ovšem nemají. Ale to jen bude dobré pro trénink. Nastoupíte v pondělí. Zatím vám něco dám, co pomůže, abyste se s tou skupinou trochu snáze sžil.“

Hanuš přijal lahvičku s pilulkami, po nichž poněkud lépe spal a také snad byl lhostejnější ke svým příznakům...

* * *

Ano, chodil pak několik týdnů na tu skupinu, to sotva mohl zapomenout už proto, že měl po celou tu dobu statut duševně vyšinitého, což bylo jaksi horší, než kdyby mu našli organické poškození. Když se o tom zmínil doma Editě, úplně ztuhla.

„Tak ty jsi teď ke všemu ještě blázen?“

„To by mě asi nepouštěli domů.“

„Já se tomu ani nedivím,“ vzdychla, jako by nic neřekl. „Takhle si nesmyslně zkazit život. A nejen sobě, taky nám.“

„Vždyť tobě se nic neděje.“

„Stačí, aby si někdo všiml, že jsem tvoje žena, a už letím. Na to jsi ve své povznesené sobeckosti nikdy nemyslel.“

„Tak se se mnou rozved', co ti brání?“

„Ty jsi opravdu blázen, správně to tam poznali.“

A skupina? V té různě poranění lidé jednou plakali, jindy zas nadávali, hádali se nebo mlčeli. Přitom byla mezi nimi jistá soudržnost těch, které život nějak odvrhl. Jeho mezi sebe nikdy nepřijali, prostě nechápali jeho příběh. Byla tam jen jedna mladá žena, Alena, které se asi trochu líbil, nebo aspoň svou soucitnou duší pochopila, jak je mezi nimi sám.

„Já myslím, že když člověk něčemu skutečně věří, musí za tím stát,“ řekla jednou.

Pohlédl na ni vděčně. Právě se sbíral po lavině výtek, kterými ho zasypali ostatní: je povýšený, nic o sobě neříká, myslí si, jak jsou všichni hloupí... Chtěl protestovat, ale psycholog ho zarazil.

„Teď Petře poslouchejte, co vám říká skupina.“

„On nás neposlouchá,“ vyhrkl hned někdo ze skupiny. „Myslí jen na ty svoje problémy.“

„Jenom se vytahuje,“ hned se vložil jiný. „Myslí si, že je něco víc, než my.“

V té chvíli promluvila Alena a bylo náhle ticho. Všichni hleděli do země, najednou nejistí tím, že se někdo nepřidal k jejich společnému útoku.

„To je jistě pravda, Aleno,“ řekl do ticha psycholog a posunul si brýle na nose. „Jenomže čemu se tu všichni učíme, jak si to pořád opakujeme?“

„Adaptaci,“ vykřiklo několik hlasů jako třída, kterou vyzval učitel.

„Ano, adaptaci, čili přizpůsobení. A to se Petrovi prozatím nedaří. Měl byste, Petře, poslouchat, co vám skupina říká.“

„Chtěl byste dělat topiče?“

„Ale o to přece nejde, Petře. Tady ve skupině leckdo dělá něco podobného, jak byste zjistil, kdybyste pořádně poslouchal. Třeba Ivan je nočním hlídačem...“

„Protože předtím pil a způsobil nehodu v práci. Tomáš zas uklízí, protože v žádné slušné práci nevydržel. Nikdo z nich nemá skoro žádné vzdělání...“

„Ano, o to zřejmě jde,“ přerušil ho psycholog. „Vy jste prožil hrozný pád, to vám my všichni tady věříme. Nebylo to ale proto, že jste se neuměl adaptovat v situaci, která tehdy nastala?“

„Adaptovat se by znamenalo zapřít svoje svědomí...“

„A taky hrdost, že. Ta dostala hrozný náraz, když jste sletěl dolů mezi ty, jimiž jste předtím opovrhoval nebo jste o nich ani nevěděl. A teď se neumíte s tímhle pádem vyrovnat. Zase vám chybí schopnost adaptace, měl byste o tom přemýšlet. Jak o tom smýšlí skupina?“

„Jasně, že by měl,“ vykřikl Ivan. „Bude mu mnohem líp, když se přestane povyšovat.“

Tak nějak to pokračovalo, potom propírali zase jiného. Zažil i mužské slzy, hysterické záchvaty, zoufalé výpovědi, které odkrývaly různé druhy bídy existence. Byla to zvláštní zkušenost, která neměla sebemenší vliv na jeho stav, jenom ho přesvědčila, že jsou různé druhy utrpení, které vždycky nechápe. Po dvou týdnech začal přemýšlet, jak se z té dílem nudné, dílem depresivní zkušenosti dostat ven. Nakonec předstíral, že se jeho příznaky lepší, takže byl nakonec poněkud neochotně jakožto vyléčený propuštěn.

* * *

Vrátil se zase do práce, brzy však zjistil, že je to nad jeho síly. Nadzdvihnout kolečko plné horkého popela a vytlačit je přes práh na dvůr téměř nedokázal. Hrozně se při námaze také zadýchal. Několik dní se pokoušel překonat únavu, která jako by mu svazovala údy, pevně rozhodnut, že k závodní lékařce nepůjde. Když ale nad lopatou jednou málem omdlel a jen taktak nepadl mezi rozžhavené uhlí, věděl, že je čas nějak se sám o sebe postarat. Navštívil o své újmě kardiologa na té jejich klinice. Ten ho důkladně vyšetřil a pak se zatvářil velice vážně.

„Máte zánět srdečního svalu. Bude to z té chřipky, ale teď už je to chronické. Musíte si najít jinou práci, bez tělesné námahy...“

„Ale jak? Nikde mě nevezmou.“

„V tom já vám neporadím. Mohu vám jenom říct, že si s myokarditis není radno zahrávat. Může končit i smrtí, víte. Dám vám na to papír, snad to pomůže.“

Nakonec ten papír ani nepotřeboval...

Hanuš se těžce zdvihl z lavičky a kráčet zvolna po cestě. Nedaleko kvetl jasmín a jeho vůně nejspíš způsobila, že si onu dobu připomněl. Podobnou vůni totiž používala Jarmilka. Ta vzpomínka ho zvláštně zasáhla. Nějakou dobu marně hledal lehkou práci. Nakonec někdo poradil, že v Universitní knihovně hledají síly pro službu a dozor v čítárnách.

„Nikdo to nechce dělat, leda pár měsíců jako brigádu.“

„Co je na tom tak strašného?“

„Je to mizerně placené a je to nuda, jak si každý stěžuje. Musíte osm hodin sedět za stolem a dohlížet na těch pár lidí, kteří studují. Párkrát za den vydáte objednané knihy, potom je od lidí zas vezmete. Někdy celé dny ani nepromluvíte.“

Hanuš si pomyslel, že v tom není veliký rozdíl proti tomu, jak žil doposud, až na tu námahu nadávky, které slýchal od Kalíka. Bez velké naděje se vydal do knihovny žádat o místo. Žena v osobním oddělení studovala dlouho jeho dotazník.

„Tak vy jste doktor filosofie?“

Kývl. Jiné tituly pro jistotu zamlčel.

„A pak jste dělal topiče? V tom bude něco kádrového, ne?“

Ano, to čekal. Zřejmě pro něho tohle místo nebude. S pocitem, že nemá co ztratit, zdvihl hlavu.

„Bylo by lepší, kdybych řekl, že jsem něco ukradl? Nebo že jsem znásilnil studentku?“

„Není třeba se rozčilovat,“ ušklíbla se. „Já jenom musím vědět, koho zaměstnávám.“

„Nedopustil jsem se žádného zločinu, jenom jsem říkal, co si každý myslel.“

„Radši to nerozvádějte. Máte představu, jaká je tu služba, jaký plat?“

„Něco jsem o tom slyšel.“

„Vedoucí půjčovny vás zasvěťí. Kdy můžete nastoupit?“

Zřejmě si nemohli moc vybírat. Přijal tedy tu práci v knihovně, v padesáti letech trochu nápadný mezi převážně mladým osazenstvem, které se tu pořád měnilo. Zdálo se, že tu sotva najde přítele, ale to mu příliš nevadilo – v kotelně si zvykl na to, že je pořád sám. Služba v studovnách byla opravdu lehká, pokud nepočítal otravy, kteří si objednali hory knih a pak zbytečně smlouvali, zda si je mohou odnést domů. Mohl si číst – knihovna kupodivu měla také díla modernějších filosofů. Některá byla zjevně pořád půjčená, jak se však časem ukázalo, byl to jenom trik, který měl odradit případné zájemce.

„Je to úplně zbytečné,“ řekla mu milá hezká dívka u pultu, když jí prozradil, že v knihovně také pracuje. „Vždyť je to německy a francouzsky, kdopak tak asi čte v takových jazycích a ještě filosofii.“

„No, já bych mohl. Vždyť je to mé povolání.“

„Opravdu?“ pohlédla překvapeně na něho. „A co děláte tady?“

„To je dlouhá historie. Někdy vám ji povím, když budete mít chuť a čas.“

Čas kupodivu pro něj měla, jak se ukázalo. Začali spolu chodit do kavárny po směně a vedli spolu čím dál delší rozhovory. Hanuš byl z toho trochu zmatený – co mohlo dívku jako ona na něm zajímat? Vždyť on byl starší, jak se brzo dozvěděl, o celých šestadvacet let, mohl být její otec. O filosofii jí nešlo, to se také rychle vyjevilo: byla na svůj věk poněkud dětinská a nejraději švitořila o těch nejvšednějších věcech. Byla to vlastně hrozná nuda, tyhle rozhovory, jak si vzpomínal, ale tak oslazená pohledem do její svěží tváře, která vždycky neodolatelně zkrásněla, když se ochotně smála jeho vtipům. Ano, objevil v sobě tehdy nečekanou schopnost být docela zábavný a o co déle trval jejich vztah, tím víc se cítil mladší, než opravdu byl – alespoň vždycky do chvíle, kdy jí v šatně pomáhal do kabátu a zahlédl svou tvář vedle jejího obličej: tehdy se vždy nějak zastyděl.

Byl do ní zamilovaný? Spíš okouzlený, zvláštním platonickým způsobem: nikdy se ani nepokusil o nějakou důvěrnost. Koupal se v záři jejího krásného úsměvu, obklopen lehkou jasmínovou vůní, kterou možná používala, nebo si ji vymyslel...

Cítil se dneska nějak neobvykle unaven a když uviděl další lavičku, blízko níž kvetl jasmín, sedl si na ni s povzdechem. Všechno to bylo dávno, jako všechno výraznější v jeho životě. Jarmilka se po čase provdala za cizince, byl to snad Angličan či Skot, na něhož zřejmě čekala a krátila zatím čas s ním – s někým, kdo povahou a věkem dával jistotu, že nijak nenaruší její plány. Její odjezd ho uvrhnul do šedé otupělosti, která dobře ladila s všeobecnou náladou...

* * *

Patrně na lavičce chvíli dřímал, protože nezpovoroval, jak k němu přišel černý pes. Trhl sebou, když se ho dotkl jeho čenich, pak mechanicky přešel dlaní po jeho chlupaté hlavě.

„Astra si vás nějak velice oblíbila,“ slyšel povědomý hlas. „Dovolíte, mohu si k vám přisednout?“

Kavan nečekal na dovolení a s povzdechem se posadil.

„Je dneska nějak dusno, nemyslíte? Alespoň já mám nohy jako z olova. No, je to zřejmě věkem, srdce mi už neslouží... Vy jste byl zamýšlený, jistě jste rozvíjel nějaké hluboké myšlenky. Mohlo to být na téma, které jsme už několikrát načali, ale nikdy nedokončili?“

„Nevím, co myslíte.“

„Otázka viny, copak jste už zapomněl? Vím, říkal jste, že etika není váš obor. Ale v té naší věci nejde o abstraktní problémy, ale o docela jednoduchou věc.“

„Nechápu, co tu máme řešit. Říkal jste, že jsme vás v tom padesátém vyhodili – já si na to při nejlepší vůli nevzpomínám, ale věřím, že se vám to stalo. Vy jste musel do dolů...“

„Do hutí na Kladně. Není to o nic lepší, ale buďme přesní.“

„Tak dobře, do hutí. Po čtyřech letech jste se vrátil a začal znovu studovat. Věřím, že jste měl pocit křivdy a že ty roky v hutích byly těžké. Ale vrátil jste se, vystudoval fakultu a dokonce jste na ní zůstal.“

„Ano, napřed na vaší katedře. Vy jste zřejmě o mně ani nevěděl, byl jsem jen jeden z mnoha aspirantů. Tiše jsem studoval a sledoval jsem přitom vaši skvělou dráhu. Vy jste byl najednou hrdina humanismu. Celá fakulta k vám v tehdy vzhlížela.“

Pohlédl na něho. Kavan to říkal poklidně, měl ale přitom trpký úsměv kolem úst.

„A celá fakulta se potom rychle odvrátila, když to všechno špatně dopadlo.“

„No, být hrdinou něco stojí. V lidských dějinách nejčastější hrdina je tragický, to vy jste tak špatně zas nedopadl... Víte, je to už sice dávno, ale dodnes nechápu, kde jste vzal tehdy odvahu být mluvčím svobody a smíření, když jste s takovou vehemencí předtím hlásal třídní boj.“

„To bylo dvacet let předtím, byl jsem mladík, který se dal ovlivnit. Každý má přece právo na omyl.“

„Myslíte? A tím to končí? Pardon, mýlil jsem se, teď jsem prostě někdo jiný?“

„Zapomněl jste, že jsem za to taky zaplatil. Osm let v kotelně, v které jsem si zničil zdraví, a potom ještě další léta při práci, kterou byste vy určitě nechtěl dělat. Zhroucená kariéra, celý život v troskách.“

„Nu, byla na to kdysi fráze, myslím v Rudém právu – semlely je mlýny, které sami roztáčeli. Mám dojem, že se objevila, když věšeli Slánského.“

Vztek, který v něm už dlouho narůstal, konečně přemohl tu jeho zvláštní zemdlenost. Odstrčil Astru, prudce vstal.

„A já mám zase dojem, že už mám dost vašich drzostí. Jděte si otravovat jiného.“

Než stačil Kavan něco říct, vykročil rázně po cestě. Srdce mu bušilo až v hrdle. Mohl jen doufat, že mu ještě chvíli vydrží.

* * *

Nijak mu neutkvělo, že Kavana tenkrát vyhodili. Bylo to prostě příliš dávno, z té doby se mu zjevovaly sem tam jednotlivé obrazy, které neměly pokračování. Člověk má v živé paměti, co se mu v minulosti stalo, zvláště když je to bolestné, ale sotva to, co jiným nechtě udělal. Nechtě? Vyhodit ze studia přece sotva byla maličkost – nevěděl tehdy, co to znamená? Jenomže mládí bývá bezohledné, obzvláště v dobách, když se všechno ustálené rozpadá. Hanuš si matně vybavoval rozjařenost, s kterou tehdy vymetali fakultu od všeho starého. Byli opilí nečekanou mocí nebo doopravdy věřili, že jim dějiny propůjčily ušlechtilý úkol? Kdo to dneska mohl říct? Byli tak mladí, nezkušení – a starší komunisté je za jejich tvrdost chválili.

Nešlo jen o pár studentů, které v té době zřejmě vyhodili – oni dokonce našli odvahu kádrovat profesory. Dnes mu to připadalo jako nebetyčná drzost – vždyť sami sotva čichli k oboru. Tehdy jim ale připadala právě jejich nedotčenost zastaralým věděním jako nejlepší průprava.

Vzpomněl si na jediný případ profesora Jiráka, pověstné kapacity na dějiny filosofie. Jakousi hříčkou paměti se mu najednou vybavila jeho štíhlá, impozantní postava a asketická tvář s klenutým čelem a světlýma, hloubavě pozornýma očima nad bělostnou bradkou. Ten člověk měl i mezi studenty uctívou pověst učence, který znal dopodrobna skoro vše, s čím přišlo lidské myšlení od staré Indie a Řecka až po novou dobu. Když před ně předstoupil, nikdo z výboru se ho chvíli na nic nezeptal, takovou měl autoritu. Jenomže pak se přihlásila Ráchel s obvyklým dotazem, jak hodnotí Marxe. Hanuš si nevzpomínal na slova, kterými jí ten profesor odpovídal, jenom si vybavoval pocit trapnosti z toho, jak přitom opatrně kličkoval. Hanuš byl zvláště rozdvojený – současně se styděl za to, že si dovolují na člověka, který toho věděl nekonečně víc, a současně tím mužem opovrhoval za jeho zřejmý strach. Byl

by si přál, aby je setřel několika úsečnými větami a odkázal je tam, kam patřili, do školních škamen, k učebnicím? Možná – a protože to neudělal, zaútočil na něho. Ještě dneska ho polilo horko ze své hloupě drzé otázky, zda má dnes vůbec cenu zdržovat se dějinami filosofie, když přece Marx jasně ukázal, že veškerá starší učení byla jen služkou třídních zájmů. Tehdy starý pán náhle ztratil rozvahu a řekl jim, co si skutečně myslel: že se jenom ohánějí formulkami, kterým sami nerozumějí, a že je každá generace, která ignoruje historii, odsouzena opakovat její chyby.

Starý pán po těch slovech odešel, aniž by vyčkal dalších otázek, a jak se potom dozvěděli, sám požádal o penzionování. Získal tím znovu jeho úctu, později na něho často vzpomínal.

Vstal ze své lavičky a pomalu šel směrem k domovu. Paměť, na chvíli jasná, se mu zase zakalila, výjevy z mládí vystřídaly jiné, stejně matné obrazy. Jak se má člověk učit z historie lidstva, když si ani vlastní život vlastně nepamatuje?

* * *

Když vešel do domu, stáli tam u nástěnky oba Šmahelovi – poněkud nepříjemná dvojice, o málo mladší, než byl on. Pozdravil je a chtěl co nejdřív dojít k výtahu, aby se vyhnul rozhovoru, ale Šmahel ho jako vždy oslovil.

„Pane profesore, četl jste to?“

Už ho unavovalo říkat, že mu tenhle titul nepatří, tak jenom odpověděl, že neměl u sebe brýle.

„Píší tu, že se uvažuje prodat byty za tak zvanou tržní cenu. Víte, co to znamená? Aspoň dva miliony, možná víc. Nájemníci mají mít předkupní právo, děkujeme pěkně. Kde má člověk vzít dva miliony, když je sotva živ z tak mizerného důchodu?“

„Říkáte, že se uvažuje, tak to snad není hotová věc.“

„To jsou ty jejich triky, víte? Něco se jen tak nadhodí, počká se, až si lidi zvyknou, a pak báb a je to rozhodnuto. Vy snad máte dva miliony?“

„Kde bych je vzal. Tak na shledanou...“

„To by se za komunistů nastalo. Člověk měl tehdy jistotu, ne jako teď.“

„Jistoty byly různé.“

Konečně výtah dorazil. Vlezl do něho a rychle zmáčknul knoflík, aby se Šmahelovi nepřidali. Trošku se styděl, že na řeči o komunistech rázněji neodpověděl. Jenomže jakou by to mělo cenu – Šmahel byl kdysi úředníkem na jakémsi ministerstvu a Šmahelová byla personální, jak tomu teď říkala, to znamená kádruvačka. Možná ve straně ještě pořád jsou, určitě volí komunisty.

Hanuš si uvědomil, s jakým odporem to slovo v duchu vyslovuje. A přitom přece kdysi ve straně sám byl, dokonce z přesvědčení, aspoň zpočátku. Jenomže bylo to už dávno a sám to přesvědčení dneska nějak nechápal.

* * *

Premítal o tom, co je víra a co přesvědčení. Vlastně tím seznam těchto pojmů nekončil: musel uznat, že Marx měl v několika věcech pravdu a jedna z nich byl výměr ideologie jakožto falešného vědomí.

„Věříš tomu, co říkáš?“ ptala se ho jednou Sylvie.

Ach ano Sylvie, na tu ženu taky skoro zapomněl. Zažil s ní krátké erotické kamarádství, jediné ve svém životě. Člověk se s ní mohl ostře přít, potom to smazat zasmáním a s chutí se s ní pomilovat. Oč se to tehdy přeli? Už si to dobře nepamatoval. Nejasně si vybavil obvinění, že jen opakuje, co se čerstvě naučil.

„Ty mluvíš o dělnících, jako by to byli světci.“

„Já jenom říkám, že je to jediná třída, která má opravdový zájem na revoluci.“

„Nic o nich nevíš. Já jsem je zažila, vyrostla jsem mezi nimi. Kolik z nich by se roztrhalo pro Hitlera, když dostávali zvláštní přiděly!“

„Já mluvím o třídě. To byli jednotlivci.“

Věřil tomu, co tehdy říkal? Sylvie měla asi pravdu, jenom opakoval, co si předtím přečetl. Byl o tom doopravdy přesvědčen? Takové přesvědčení asi vyžaduje, aby si člověk připustil pochybnost a potom ji vyvracel zkušeností nebo myšlenkovým rozbořem. Na to tehdy jaksi nebyl čas. Vznikly tu nepřátelské tábory, tak se to aspoň předkládalo a on tomu uvěřil – ten, který nesl s sebou změnu, vítězil a bylo nějak strhující, patřit k němu. Některé věci člověk neviděl a neslyšel, jiné jen opakoval, aniž o tom přemýšlel...

Najednou zazněl zvonek u dveří. Snad za ním nelezou ti Šmahelovi! Nějakou chvíli váhal, zda má předstírat, že doma není nebo neslyší, potom se neochotně zvednul a šel otevřít. Ve dveřích byla Věra s Hankou a dokonce malá Markétka.

„Jdeme se s tebou rozloučit,“ řekla mu energicky vnučka.

„Rozloučit?“ zaváhal. „Aha, ta cesta do Anglie. Na jak dlouho tam jedete?“

Vedl je dál a přitom doufal, že nádobí uklidil a vyluxoval v pokoji v nepříliš historické době. Uklízel vždycky, když mu začal vadit nepořádek a když jeho odpor byl silnější než jeho únava. To nebylo tak často.

Rozsadil je ve větším pokoji, který byl jenom zaprášený, ale jinak celkem úpravný, a přemýšlel, co by jim nabídnul.

„Můžu vám uvařit buď čaj anebo kávu. Ale nemám tu nic pro malou.“

„To nevádí, my stejně brzo půjdeme,“ řekla Věra. „Markétka měla právě zmrzlinu, vid' broučku. A my se přitom taky napily. Jakkak se máš?“

„No jde to, jenom teď mám starosti. Chtějí nám prodat naše byty. Za dva miliony, někdo tady povídal.“

„To nebude tak horké,“ řekla Hanka. „Dům je plný starých lidí, kdopak na to má?“

„Mohou to prodat jinému. Bohatých lidí je teď přece dost.“

„Jedině s věčným břemenem, o tom se přece mluvilo.“

Nevěděl jistě, co to znamená. Byl on tím břemenem? Dost často se tak cítil, aspoň vůči sobě. Jenomže až se zbaví toho břemene, nebude už nic.

„Byl jsi teď někdy za mámou?“ zeptala se Věra.

„Jsou to dva dny. Ona je zcela mimo, vůbec mě nepoznala.“

„Jestli to jen tak nedělá.“

„To vyjde nastejno. Nedá se s ní mluvit.“

Celou tu dobu držel za ruku netrpělivou Markétku, která se mu snažila ukázat nějaký obrázek.

„Copak to máš?“ zeptal se konečně.

Přistrčila mu její příliš blízko k očím, viděl jen barevnou mlhovinu. Oddálil její ruku a nejasně rozeznal moře s bělostnými útesy.

„To je Anglie,“ řekla Markétka důležitě.

„Vy jedete do Doveru?“ zeptal se Hanky překvapeně.

„Kdepak, do Londýna. Firma tam má centrálu.“

„Nebude malá zklamaná, že tam bude jen spousta domů, žádné bílé útesy?“

„Ona to ví, jen si tak hraje. Tohle nám někdo jednou poslal, dokud se ještě posílaly pohlednice.“

„Víš, táto,“ vložila se Věra. „Ono má stejně smysl chodit za mámou.“

„Já vím, taky to dělám, i když mě to unavuje. A co ty, bylas u těch doktorů?“

„Je to prý jenom polyp, ale stejně mi ho chtějí vyndat. Musím na den či dva do nemocnice.“

„Rozhodně to neodkládej.“

„No to víš.“

Najednou bylo ticho, nikoho nenapadlo, co by řekl.

„Tak my zas půjdeme,“ řekla Hanka.

„To už?“

„To víš, je spousta příprav před odjezdem.“

Rozloučili se, počkal u dveří, až nastoupily do výtahu. Pak zavřel dveře s provinilou úlevou. A ovšem taky se smutkem, protože věděl, že zas bude dlouho sám. Jenomže styk s lidmi ho stále více unavoval. Bylo těžké být sám, ale také těžké být s někým. Bylo vlastně těžké vůbec žít, i když se člověk o to žití strachoval.

X

Ležel na vyšetřovacím lůžku odhalený, jenom v krátké nemocniční košilce. Trochu se styděl před sestrou, která kolem kroužila, hlavně se však bál. Věděl v podstatě vše o vyšetření, které mělo nastat, přesto vyděšeně naslouchal klidnému hlasu lékaře.

„Já teď vstoupím kathetrem do tepny, která vede k srdci. Nebude to příliš bolet, tříslo jsem vám znečitlivěl. Budu vám muset tepnu naříznout, bude přitom trochu stříkat krev. Toho se ale nebojte, my to hned zvládneme.“

Pocítil náhlý tlak v místech, na něž je každý muž velice citlivý, vlastně to byla bolest, ale nějak otupělá. Ucítil kapky teplé krve na břicho, než se však mohl ještě více vyděsit, lékař už pokračoval.

„Tak, teď jsem uvnitř a postupuji tepnou směrem k srdci. Prosím vás, ležte klidně, nehýbejte se, ať se vyhneme nemilým situacím.“

Cítil to? Necítil, přesto si vyděšeně představoval, jak se uvnitř tepny plazí tenký had, vedený lékařem. Měl zvláštní pocit nejvyššího porušení intimity svého těla.

„Roste vám tep, vy se patrně bojíte,“ řekl lékař nespokojeně. „To je úplně zbytečné. Tohle vyšetření jsem dělal nesčetněkrát, nikdy se nic nestalo. Teď už jsem blízko srdce, mám to před sebou na obrazovce. Vstříknu kontrastní látku, trošku počkáme....“

Ucítil divné teplo v hrudi. Představoval si, jak se mu kolem srdce rozlévá nějaká cizí látka. Snažil se zvládnout paniku, touhu vymrštít se, utíkat. Přitom byl ochablý, úplně znehybnělý, všechno se to dělo jenom v jeho představách.

Lékař se nad ním naklonil a přitáhl si pohyblivý rentgen k jeho hrudi.

„Teď uděláme snímek, nadechněte se a nedýchejte.“

Ustoupil za stěnu, ozval se nějaký bručivý zvuk. Potom se doktor vrátil.

„Teď se mi trošku natočte na pravý bok, no tak na pravý! To stačí. A zase nadechnout a nedýchat...“

Všechno se několikrát opakovalo a Kavan se pomalu uklidňoval.

„Teď vytáhnu ten kateter, sestra vám tříslo zaváže a zatíží závažím. Musíte klidně ležet osm hodin, aby se ta ranka sama zatáhla.“

Zatímco sestra zručně pracovala v jeho intimních partiích, lékař něco na svém počítači psal. Pak vstal a zase přistoupil.

„Ještě si musím prohlédnout ty snímky, ale podle toho, co jsem uviděl na obrazovce, máte dvě z věnčitých tepen silně zúžené a další skoro ucpanou. Mohl bych do některé vpravit sten a stěny trochu roztáhnout, mně se však nezdá, že je to nejlepší řešení. Musíme se o tom poradit. Teď jenom klidně ležte, oni vás převezou na pokoj.“

Ležel a představoval si, jak to má vydržet, ležet na zádech osm hodin. A přitom, současně, mu hlavou běžely ty věty, které lékař právě říkal. Zúžené tepny, jedna ucpaná, roztáhnout stěny, ale možná špatné řešení, musí se poradit, zúžené tepny...

Potom ho přeložili na pojízdné lůžko jako panáka a vezli chodbou, strop nad ním hladce a nezadržitelně ubíhal, bezděčně počítal ta světla nad sebou, která ale nesvítila, bylo přece ráno nebo ne? Byl nějak zmatený, snažil se zachytit útržky myšlenek, ale každá hned zas uklouzla. Potom se prostor zúžil, dveře, vjeli na pokoj, pak jeho lůžko, na kterém už jednou byl.

Po všem tom velkém rozruchu najednou mrtvý klid. Nějakou dobu hleděl do stropu, který před jeho zrakem nekonečně kamsi putoval, pak zavřel oči. Snažil se na své srdce aspoň chvíli nemyslet. Zúžené tepny, ucpané, to značí špatný přísun kyslíku, všechno to dávno věděl z internetu, přesto to stále znovu probíral...

* * *

Úzkost ze stavu jeho srdce připomněla jiný strach, kterým to vlastně všechno začalo. Snažil se odehnat tu myšlenku, ale ta se stále vracela jako nějaká drzá moucha, která sedne na čelo, pak odletí a vzápětí je tady zas, usedne na nos nebo na bradu. Přišli za ním? Ne, někdo zavolal, nějaký Pánek, snad si správně vzpomínal, jistě to nebylo jeho skutečné jméno. To ale tehdy nevěděl. Že prý má pro něho nějakou důležitou zprávu, kterou je nejlepší říct osobně. Dal si s ním schůzku v blízké kavárně. Jak že se poznají? O to se starat nemusí, Pánek ho zná. Pánek? Snažil se najít tohle jméno v paměti, ale nic mu neříkalo. Měl jakýsi neblahý pocit, ale ten se brzo rozplynul. Měl za pět minut přednášku, musel se na ni soustředit.

Když přišel v dohodnutou dobu do kavárny, byla poloprázdná. Chvíli se rozhlížel, potom si vybral stůl u okna a sedl si. Přispěchal číšník, objednal si kávu – co taky jiného v takovém podniku. Káva za chvíli přišla, rozpustil v ní cukr ze sáčku a dlouho míchal, aby získal čas. Kde jen ten zatracený Pánek je? Říkal mu v telefonu, že ho zná, on ale nikoho s takovým jménem nikdy nepotkal, tím si byl skoro jist. Třeba to je jenom takový hloupý vtip. Kdo by si ale dneska troufal takhle žertovat? Na katedře na to nebyla nálada, lidé se stáhli do sebe a pokud vůbec spolu mluvili, byly to jenom vážné věci kolem výuky. I studenti se zdáli nějak jako přišlápnutí, při přednáškách jenom koukali a mlčeli, pokud je nevyvolal.

Najednou spíše vycítil než uviděl stín člověka, který se sklonil nad stolem.

„Vybrali jste místo nevhodně,“ řekl ten člověk tichým hlasem. „Tady na nás bude každý vidět.“

„A to vadí? Já ani nevím, kdo vy jste.“

„Pánek,“ podal mu krátce svou ruku. Dotek, žádný stisk. „Pojďte tamhle do kouta, tam to bude daleko soukromější.“

Měl se hned vzepřít? Ne, to nedokázal, stejně jako později. Sebral své věci, hrnek, účet, a šel za Pánkem.

„Co jste mi chtěl?“ zeptal se hned, jak dosedli.

Pánek se na něj podíval a chvíli mlčel. Měl úzkou tvář, v níž byl takový zvláštní, příliš hladký rys, člověk by řekl něco podlého... Ne, tohle tenkrát jistě neviděl, na to přišel až později.

„Bude to trochu delší rozmluva.“

„Delší? Nemám moc času, musím zase zpátky na katedru. Za hodinu mám seminář.“

„To snad stihneme.“

Pánek se zase odmlčel a jen na něho hleděl.

„My o vás víme,“ řekl náhle, „že jste v minulosti podváděl.“

„Já že jsem podváděl, a kdy? A vůbec, kdo je my?“

Muž sáhl do západní a vyndal malou knížečku. Krátce ji před Kavanem rozevřel, jen na okamžik, aby viděl emblém STB. Všechno se v něm v tom okamžiku sevřelo, na chvíli mu vynechal dech.

„Vy jste zatajil na fakultě, že jste byl už kdysi ze studia vyloučen. Jako buržoasní živel, že.“

Kavan otevřel několikrát ústa, ale nedokázal promluvit.

„Šel jste pak na Kladno, to bylo chytré. Ostatně byl tam už váš otec, že. Chtěl jste mu možná nějak pomoci.“

„Copak to šlo? Vždyť byl zavřený v táboře,“ vyhrkl Kavan.

„Pomáhat lze různě, třeba v útěku.“

„Copak jsem blázen? Vždyť tam hlídali. A vůbec, nastoupil jsem v hutích a taky jsem tam těžce pracoval, to si můžete ověřit.“

„My přece všechno víme. Ano, pracoval jste v hutích, to vás šlechtí. A vstoupil jste tam do strany, zase s takovým malým podvůdkem. Byl jste syn hutníka, ne továrníka, že.“

Pánek se přitom usmíval, takový hravý, ale taky drzý úsměv.

„Jakýpak továrník, vždyť továrnu mu znárodnili o dva roky dřív.“

„To z něho jistě neudělalo přítele komunistů. Ale mluvmě o vás. Člověk by čekal, že budete režim taky nenávidět – vzali vám fabriku a vilu, potom vás vyhodili z fakulty, otec vám umřel v táboře. A vy – vstoupíte do strany. Kdepak jste získal k tomu přesvědčení?“

Kavan chvíli poslouchal svoje srdce, které tepalo, jako by chtělo z hrudi vyskočit. Potom se nadechl.

„Prostě jsem přijal svět takový, jaký je. Tady se budoval nějaký nový společenský řád, chtěl jsem být prostě při tom.“

„Otázka je, z jakých to bylo motivů. Nu, zdá se, že jste tam soudruhy přesvědčil. Takže jste v hutích získal stipendium a vrátil jste se na školu. Když jste se hlásil na studium, zatajil jste, že už jste tam jednou byl.“

Kavan úplně zatrnul. Copak oni vědí doopravdy všechno?

„Nikdo se mě na to neptal.“

„Zřejmě to nikdo netušil. To musela být nuda, dělat znovu první ročníky.“

„Škola se hodně změnila.“

„A vy taky, že. Stal se z vás přesvědčený marxista, viděl jsem vaši diplomovou práci, taky disertaci. Jenomže v osmašedesátém jste pak leccos podepsal, na příklad rezoluci proti vůdčí roli strany.“

Srdce mu pořád silně bušilo. Několikrát polkl, aby mohl promluvit.

„To přece tenkrát podepsal snad každý.“

„Úplně každý ne. Nás zajímá, kdo tyhle rezoluce podnítl a formuloval. Napadlo nás, že jste to mohl být na příklad vy.“

Kavan vytřeštil oči.

„Ale to je nesmysl!“ skoro vykřikl. „Já jsem byl přece zcela pasivní, dokonce mi to mnozí vyčítali. Byli přece jiní, kteří v té době s fakultou mávali.“

„Na příklad kdo?“

„No přece Hanuš!“ vyhrknul.

Měl přitom pocit zrady? Tehdy asi ještě ne – teprve později si uvědomil, že vyslovit jméno, třeba člověka, kterému nemohl už ublížit, byl první krok na cestě, po níž to už šlo jenom dolů...

Pánek bez velkého zájmu přikývnul.

„O Hanušovi ovšem víme. Jenže jistě nebyl sám. Někdo mu pomáhal.“

Kavan se zarazil. Hanuše vyhodili, ten byl daleko. Ale říkat další jména, třeba těch, kteří se udrželi na fakultě, se mu nechtělo.

„Někdo nám říkal, že jste to byl vy.“

„To je pitomá pomluva! Já a Hanuš...“

„Nebyli jste přátelé? Přece na jedné katedře, zhruba téhož věku...“

„Hanuš...“ málem vybreptnul, že ho kdysi vyhodil, ale včas se zarazil. „Ten o mně ani nevěděl. Byl docentem, když já jsem končil. Byl jsem prostě jeden z lidí na katedře, skoro jako bych pro něho neexistoval.“

Pánek zas jenom pokýval.

„No, my si tyhle věci ještě prověříme. Víte, já vám chci věřit, ale vy musíte pro to taky něco dělat. Trošku nám pomoci, chápete? Zatím si to promyslete a navštivte nás v pátek v deset v Bartolomějské, tady s tím lístečkem, aby vás dovnitř pustili.“

„V pátek...“

„Nemáte žádné povinnosti, to už jsme si zjistili,“ řekl Pánek suše. „Tak buďte zatím zdráv a přemýšlejte.“

Ruku mu protentokrát nepodal. Prostě se zvedl a šel rovnou k východu.

* * *

Přišel nějaký mladý lékař, jiný, než ten, který mu dělal vyšetření. Prohlédl ranku v třísele a řekl sestře, že může odstranit závaží. Bandáž mu zatím nechají.

„Jakpak se cítíte?“

„Bolí mě celé tělo, nejsem zvyklý ležet na zádech.“

„Maličkost, to vás přejde. Nějaká dušnost, bolest na hrudi či v levé ruce? Brnění? Dobře, tak ležte dál, ale můžete se občas převalit.“

Už byl u vedlejšího pacienta, Kavan prostě zmizel z jeho obzoru. Ten se s úlevou převalil na pravý bok a zavřel oči. Slyšel, jak lékař odříkává stejné otázky, potom jde k další posteli a nakonec ven z pokoje. Pak přišla znovu sestra, vyměnila bažanta a na stolek mu postavila konev s čajem.

„Musíte pít.“

„Vždyť piju.“

„To musíte víc.“

Měla lehký přízvuk, asi cizinka, nejspíš nějaká Ukrajinka. Po celém světě probíhalo tiché stěhování národů. Za lepším bydlem, jako dosud vždy. Bylo to z jihu na sever nebo z východu na západ. Míchaly se přitom kultury nebo spíš rozpadaly ty, co tady po staletí byly. Prý z toho vznikne něco nového, jenomže k tomu by se tenhle pohyb musel zastavit. První kultury vznikly, když se lidé usadili. Závisí to ovšem na tom, co se nazve kulturou...

Začal poněkud klímat a jak se jeho mysl rozostřila, vrátily se vzpomínky. Snažil se na ty věci nemyslet, ale čím více se snažil, tím víc se mu vtíraly. Kolikrát v minulosti se už snažil zapomenout, ale nikdy asi nevymaže z paměti ty výjevy. Šel tehdy do Bartolomějské se vzrůstající úzkostí. Co ho tam čeká, nevěděl. Budou ho mučit nebo jenom bít? Ne, to se snad už nedělá – ale jak si mohl být tím jist? Budou ho nejspíš jenom vydírat drobnými podvůdky, kterých se dopustil. Ale copak to byl zločin? Vždyť ani příliš nelhal – otec v hutích nakonec doopravdy pracoval, taky tam na tu těžkou práci zahynul. A matka prodávala v obchodě, dokud jí nádor na žlučníku nezahubil, taky předčasně. Mnohokrát přemýšlel o tom, zda její nemoc nepovstala z trpkosti, z toho pocitu křivdy a nenávisti k těm, kteří jim ublížili...

On sám se přece nedopustil ničeho. No dobře, něco podepsal, nebyl v tom ale sám. Ostatně podepsal za pár měsíců jiné prohlášení, že se v tom poblázněném roce všichni mýlili a byli po právu zas přivedeni k rozumu. Žádný z těch textů neformuloval, jen naškrábal svůj podpis, jako ostatní... Přesto když vcházel do té neblaze proslulé budovy, nemohl skoro dýchat úzkostí. Zamračený esenbák přijal od něho lístek, pak ho předal jinému, který ho vedl k výtahu a potom dlouhou chodbou. Když vstoupili do menší místnosti, páchnoucí nevětraným kouřem, seděl tam za stolem nějaký zavalitý muž s širokou, spíše primitivní tváří.

Ten mlčky přijal lístek a potom štěkl, aby mu Kavan dal občanku. V té potom chvíli listoval, pak ji odsunul stranou jako s odporem.

„Takže vy jste v minulosti víckrát lhal,“ řekl pak výhružně. „Lží jste se dostal do strany, lží získal od soudruhů v Kladně podporu a na základě lži vás přijali zpět na fakultu.“

„To není pravda, já jsem jenom...“

„Mlčte! Pak jste docílil toho, že jste na fakultě zůstal a tiše tam pracoval, až přišla vaše příležitost. Máme tu aspoň čtyři svědectví, že jste šířil podvrtné zprávy a připravoval rezoluce proti straně nebo Sovětskému svazu.“

„To je lež! S tím jsem neměl nic společného.“

„Viděli vás, jak se domlouváte s Hanušem.“

„Vždyť to je nesmysl! Já jsem Hanuše skoro neznal, natož abych s ním něco podnikal.“

„Tak kdo podle vás Hanušovi pomáhal?“

„Já nevím, možná Lhoták nebo Potůček...“

„Lhoták je v čele katedry. Vy tedy tvrdíte, že on se taky podílel, byl možná iniciátor těch podvrtných akcí?“

„Já netvrdím, že něco udělal. Říkám jenom, že byl Hanušův zástupce, takže s ním asi často mluvil.“

„O něm tady zatím nic nemáme. Žádnou z těch rezolucí nepodepsal. Zatímco vy...“

„Já jsem se držel stranou, pokud to jen šlo. Já jsem to neschvaloval, ale byla tehdy taková vzrušená atmosféra, každého hned obvinili, že je konzerva...“

„Na příklad kdo?“

„Já nevím, lidi z katedry a taky jiní...“

„Nějaká jména!“

„Nevím, je to už dva roky.“

„Odmítáte spolupracovat?“

„Prostě si nevzpomínám. Nevěděl jsem, že se na to někdy bude někdo ptát.“

„A nebo jsou to vaši komplici. Bude to, jak jsem říkal. Vy jste skrytý nepřítel režimu, který se vetřel na katedru marxismu, aby tam proti straně tiše pracoval...“

„Ale já jsem nic neudělal!“ vykřikl. „Byl jsem tak opatrný, držel jsem se stranou...“

V té chvíli se otevřely postranní dveře a objevil se Pánek.

„Tak já to teďka převezmu.“

Počkal, až druhý neochotně vstal a vyšel z místnosti.

„Soudruh Beran je podezřívavý,“ řekl hladce, „ale já vám celkem věřím. Vy jste asi nic zlého nemyslel. Ale abych taky jiné u nás přesvědčil, musím mít důkaz. Chce to vaši spolupráci, chápete?“

Podíval se na Pánka vyplašeně.

„A v čem by měla spočívat?“

„Prostě budete dávat pozor. Co jiní říkají, kdo má nějaké podezřelé styky. A každý měsíc nám podáte hlášení, já si ho vždycky vyzvednu. Na tom se ještě domluvíme.“

„Já nevím, co bych vám měl hlásit. Skoro s nikým se nebavím. A každý je teď stejně opatrný.“

Pánek na něho chvíli hleděl, potom pokýval hlavou, jako by to čekal.

„Tohle se časem změní, lidi se většinou rychle přizpůsobí novým poměrům. My s tím máme svoje zkušenosti.“

„A na mně chcete, abych na ně donášel?“

„Proč to tak nazývat? Trošku je hlídat v jejich vlastním zájmu. Může se zase objevit nějaký Hanuš a svěst je na nepravou cestu jenom kvůli vlastní ctižádosti. Ostatně nebudete na to sám, máme tam u vás ještě další lidi.“

„Proboha, koho?“

Pánek se zatvářil, jako by řekl něco nevhodného. Potom zavrtěl hlavou.

„Vy byste jistě taky nechtěl, abychom to o vás říkali... Tady to podepište. Je to jenom formalita, ale máme rádi pořádek. Bude to taky důkaz, že to se svým postojem myslíte vážně.“

Jako v mlze hleděl na arch papíru, který měl Pánek zřejmě připravený, jistý si výsledkem. Bylo tam jeho jméno, všechny tituly a data narození. Podle textu se dobrovolně zavazoval k spolupráci s STB a to jako důvěrník, což stálo osaměle na řádce. Dokonce mu přidělili krycí jméno Filosof. Na chvíli zaváhal. Cítil, že je to něco špatného, co poznamená jeho život. Vzhlédl a viděl, jak se Pánek na něj dívá. Čišela z něj chladná výhrůžka.

„Teďka už nemůžete couvnout. Kdybyste to udělal, byl by to pro nás nepřátelský čin.“

Nadechl se a podepsal. Pak mohl odejít, když napřed musel ještě vyslechnout instrukce o tom, jak o celé věci nesmí s nikým mluvit, ani s manželkou či milenkou. Sem za nimi už také nemá chodit, Pánek si ho vždy najde a vyzvedne to hlášení. Když nejistě vycházel do Bartolomějské, konečně mu došlo, co mu připomnělo slovo důvěrník. Konfident, gestapo mělo takové. Ani se nenamáhají vymyslet vlastní slovo...

* * *

Když se druhý den po prohlídce na pokoji oblékal, uviděl náhle Jitku ve dveřích.

„Jitko, co tady děláš?“

„Řekla jsem si, že možná budeš potřebovat doprovod. Tak jsem přišla.“

„A co Astra?“

„Ty na nikoho nemyslíš, jenom na toho psa. Čeká dole, uvázala jsem ji k zábradlí.“

„Tak musíme rychle, není zvyklá někde čekat.“

Ve spěchu zaplatil poplatek za den v nemocnici a vyzvednul si papír s nálezem. Přečte si jej doma, až bude mít klid.

„Vezmeme si taxi, nebo můžeš dojet metrem?“

„To víš, že půjdu. Taxík by stál jmění. Stejně tady kolem nejsou, musel by se přivolat.“

Cítil jen slabou bolest v třísele, tak jako když má člověk pořezaný prst. Přesto vzal vděčně Jitku za ruku, když mu pomáhala se schodů. Nebylo vlastně jasné, kdo komu při tom sestupu pomáhal – Jitka měla bolest v kyčli, taky taková starost, kterou budou muset časem řešit. Pocítil náhlý nával dojetí a solidarity.

„Jak jste se měly celý den?“ řekl měkce.

Pohlédla na něho, asi překvapená jeho tónem.

„No, jako obvykle. Byla jsem místo tebe párkrát s Astrou venku, dost mě v parku zlobila. Ona nikoho neposlouchá, jenom tebe.“

Už byli u východu. Astra, jakmile ho viděla, začala trhat za obojek a potom skákat, jakmile ji odvázal.

„No dobře, už jsme zase všichni,“ řekl jí.

Ta radost psa ho dojala, ještě snad víc, než starost Jitky. Jenomže co by chtěl? Aby snad Jitka taky skákala? I kdyby neměla tu kyčel, neměla v povaze bouřlivé projevy.

XI

Diplomová práce o Marxovi, kterou kdysi Hanuš absolvoval na fakultě, byla nejspíš blábol, v kterém bylo více Lenina a Stalina, než samotného Marxe. Trochu se za tu práci

styděl, nedal jí v té době výborů a milování s Ráchel mnoho energie ani vědění. Přesto ho chvála komise docela zahřála, nakonec skoro uvěřil, že sepsal něco podstatného. Nabídka, aby zůstal na fakultě jako v té době nejmladší asistent, mu připadala přirozená.

Právě když psal práci, končil proces Horákové s její protistátní skupinou. Ještě teď si vybavil své ustrnutí, když viděl v Rudém právu ty drastické rozsudky. Chtějí opravdu popravovat, k tomu ještě ženu? Vyžadoval tohle marxismus? Marx o diktatuře mluvil zcela otevřeně, ale on to vždycky bral jen jako slovní obrat: revoluce si získanou moc už nesmí nechat vzít. Byl k tomu nutný teror? Možná byl. On přece nevěděl, co všechno nepřátelé chystají. Jde zřejmě do tuhého, řekl si, teprve teď nastává ten skutečný boj.

Pak přišla obhajoba, příslib kariéry na katedře. Asi na procesy, kterých bylo brzo víc, příliš nemyslel. Brutální rozchod s Ráchel všechno překryl, naplnil ho trpkostí a nedospělým splínem. Uzavřel se do sebe, nechtěl nic vědět o světě...

Uslyšel zvonek u dveří. Na chvíli strnul, nikdo k němu přece nechodil. Pak se váhavě zdvihl a šel otevřít. Ve dveřích stála rozložitá dáma v klobouku s jakousi složkou papírů.

„Hromádková, z Městské části,“ řekla sebevědomě. „Jdu si prohlédnout váš byt.“

„Prohlédnout? A co chcete vidět?“

„Všechno. Koupelnu, záchod, hlavně okna.“

„Můžu se zeptat proč?“

Dáma na něho netrpělivě pohlédla.

„Byty se budou nejspíš privatizovat a k tomu musí být alespoň v hlavních věcech v pořádku. Plánuje se rekonstrukce, tak je třeba vědět, co se musí vyměnit.“

Díval se na ni zděšeně.

„Vy chcete říct, že mi sem vtrhnou řemeslníci a převrátí mi všechno vzhůru nohama? Já žádnou rekonstrukci nepotřebuji.“

„Vy ale nejste majitel, jen nájemník. Byty se musí zhodnotit, aby se daly prodat. Tak pustíte mě dál?“

Neochotně ustoupil. Hromádková pevným krokem zamířila ke koupelně, přitom se rozhlížela po stěnách a po stropu.

„Tady se dávno nemalovalo,“ řekla věčně. „Malba je zašlá, rozpraskaná.“

Ani se nenamáhal odpovídat. Cítil velice nepříjemně její pohledy, jako by nelítostně prohlížela jeho nahé tělo. Byt byl jeho útočiště, v jistém smyslu jeho druhé já. Nikdy netoužil, aby se mu nějak skvěl, chtěl jenom, aby aspoň jakžtakž fungoval a hlavně se moc neměnil. S rozpaky pohlížel na nepořádek, který jindy nevnímal.

„Vy tu žijete sám?“

„Ne, bydlí tady ještě žena, jenom teď je v léčebně.“

Odkud se zřejmě nikdy nevrátí, to ale nemusela Hromádková vědět.

„Vana je na odpis, taky sprcha, celá baterie. Kdy se tu vůbec něco opravovalo?“

„Já nemám tušení.“

„Asi nikdy.“

Něco si zapsala, potom vstoupila do pokoje, jeho hájemství, kde kromě počítače bylo všechno půlstoletí staré. S rozpaky začal uklízet s křesla nějaké pohozené kalhoty, pak toho nechal.

„Okna jsou taky na odpis. Rámy jsou zpuchřelé, tak jako všude v domě. No, je tu práce jako na kostele.“

„Kdo myslíte, že tyhle byty koupí? Vždyť nikdo nemá peníze.“

„To byste se divil. Byty se prodávají jako housky na krámě.“

„Ale vždyť v domě bydlí skoro jenom důchodci, ti sotva žijí, natož aby něco kupovali.“

„To není moje starost.“

„A čím tedy? Chcete snad staré lidi vystěhovat na ulici?“

„To se nějak ošetří.“

S odporem stáhnul tvář.

„Tu frázi nesnáším. Vyřídte tam na té své Městské části, že už brzo budou volby, ke kterým chodí, jak je známo, hlavně důchodci. Mohli by to pánům v představenstvu řádně spočítat.“

Pohlédla na něho poprvé doopravdy.

„Vy jste v nějaké straně?“ zeptala se.

„To nejsem, ale asi brzo do nějaké vstoupím nebo novou založím. Stranu obrany proti zvlášti úředníků.“

„Nestrašte. No, já už půjdu, musím prohlédnout ještě aspoň dvacet bytů.“

Zavřel za ní a jako obvykle až po chvíli se začal zlobit. Udělají z něho takhle znovu marxistu...

* * *

Ať za to mohla věrolomná Ráchel nebo proces Horákové nebo jeho vnitřní potřeba, začal po obhajobě diplomové práce Marxe doopravdy studovat. Přečetl jako jeden z mála všechny díly Kapitálu, obrovské dílo, plné – jak se mu tehdy zdálo – přesných, i když trochu pedantických myšlenek, pak s úlevou daleko čtivější These o Feuerbachovi a 18. Brumaire Ludvíka Napoleona. Asi o tom něco i psal, už si teď nevzpomínal – všechny publikace z oné doby dávno zničil nebo poztrácel. Matně si jenom vybavoval, že se jeho postoj zvolna měnil. Zprvu byl nadšený: ta říznost, s jakou se Marx uměl vypořádat s každým možným oponentem, ta tvrdá jasnost, s jakou ukazoval zvrhlost kapitalismu a pokrytectví ekonomů, humanistů, kněží, kteří těm zločinům sloužili! Bylo to přece jasné: každý, kdo věci takto neviděl, byl ve vleku některé ideologie, která byla jen zástěrkou skutečných třídních zájmů. Nebylo nic, co by ve společnosti podle Marxe nešlo objasnit – a když se objevily rozpory, byla tu dialektika, kterou se daly překonat...

Zastavil se a hleděl zdálky na pestrou skupinku teenagerů obojího pohlaví, kteří jako exotičtí ptáci hřadovali na hojně popsaném opěradle lavičky. Někteří neobratně kouřili, jiní si s řehotem vzájemně půjčovali mobil, asi s vzrušujícím videem. Jak se svět změnil za to půlstoletí! Nebylo zřejmě nic, co by jim člověk jeho generace mohl nabídnout. Hanuš raději přidal do kroku, aby je rychle minul, i když tušil, že jsou nejspíš zcela neteční ke všemu, co nepatří k jejich světu. Přesto se cítil jaksi mírně ohrožen a začal znovu přemýšlet teprve, když byl už za zákrutem cesty.

Kdy vlastně začal o Marxovi pochybovat? Bylo to jistě mnohem později, než se mu zdálo teď. Jednoho dne si uvědomil, že ve všech jeho rozsáhlých spisech marně hledal velikého filosofa. Ano, měl jednu velkou nebo aspoň neobvyklou myšlenku, že dějinami hýbou síly hmotné výroby, které určují rozvrstvení společnosti a střety zájmů vzniklých tříd. To bylo v dějinách myšlení zcela nové, mělo to tvrdost vědy, svého druhu společenské fyziky. Jenže odkud se braly ty síly, když ne z lidské tvorby, tedy z idejí? Ostatně jaké hmotné síly nebo zájmy asi vyvolaly například křížové výpravy, třeba tu dětskou ve třináctém století, nebo vraždění huguenotů v šestnáctém? Ptal se už tehdy na takové věci? Nejspíš ne. Neměl dost vnitřní síly, aby doopravdy pochyboval. Co mu v tom vlastně bránilo? Měl divný pocit, že to byl on sám...

Šel parkem později než obvykle, zdržela ho ta Hromádková. Snažil se dívat kolem sebe, ale minulost ho zaměstnávala. Vzpomínky, o nichž vůbec nevěděl, se náhle vyrojily, přilepené jedna na druhou tak jako karty, které vytahuje kouzelník. Viděl sám sebe jako nadějného marxistu, jehož se kolegové na katedře nejspíš báli. Byl ctižádnostivý, chtěl vyniknout. Do toho přišly nové procesy, ten se Slánským a jeho skupinou. Poslouchal s ustrnutím, jak se lidé, kteří ještě včera byli vše strany, přiznávají monotónním hlasem jako

příčinliví školácci, že za mrzký žold schválně škodili velikému dílu svého lidu... Nebylo pochyb, to je předtím někde v celách naučili, takhle přece nikdo nemluví. Nechápal tuhle strašnou šarádu, v níž sama smrt jako by nabývala grotesknosti.

Možná tu hnusnou komedii zosnovali, aby vyvolali strach i mezi svými. Oni? Ano, v té době už to nejspíš byli Oni, ke kterým se nechtěl znát – přesto ve straně ještě zůstal šestnáct let. Vystoupit z ní by znamenalo vydat se jim, zničit svoji budoucnost... Jenomže uvažoval tehdy takto? Najednou zjistil, že na sebe z oné doby myslí, jako by byl někdo jiný. Ano, bylo to dávno, víc než půlstoletí. Většina těla se mu za ta léta nesčetněkrát vyměnila, skoro k nepoznání se změnila jeho podoba a také ovšem názory, pokud nějaké ještě vůbec měl – a přece vzpomínky, ty k průhlednosti bledé obrázky tahal z paměti na jediném útku, který měl vždy stejné jméno Já. Byl to opravdu on, ten mladý ctižádostivec, který navzdory pochybnostem dále rozpitvával Marxe, i když ho vskrytu zas tak příliš ne bavil?

Rozhlédl se po lavičce, na které by si mohl alespoň chvíli odpočinout. Září, nezvykle chladné skoro ještě včera, se náhle rozhořelo vedrem. Byl na to příliš oblečen, k tomu se cítil nějak slabý. Překonal ostych a požádal nějakou osamělou starou ženu, zda si může přísednout.

„Ale to víte,“ přisvědčila. „Místa je tu dost.“

„Dneska je hrozné horko,“ dodal omluvně. „Musím si trochu oddechnout.“

„Je to bláznivé počasí. Chvíli se člověk třese zimou a pak se zase málem roztéká. Asi to dělají ti kosmonauti.“

„Jak to myslíte?“

„No, jak létají pořád na tu stanici. Sousedka povídala, ona má snad syna fyzika, že kolem Země je prý nějaký ochranný obal. Ty rakety v něm vždycky nadělají díry, tudy asi táhne z kosmu zima, než se zase zacelí.“

„Tak to ten fyzik jistě neřikal.“

„Já nevím, já těm věcem nerozumím. Jsem stará, mám tak leda vzpomínky.“

„A na co hlavně vzpomínáte?“

„Na dětství,“ řekla bez zaváhání. „Bývali jsme velká rodina, pět sourozenců, já jsem byla nejmenší. Všichni se nějak vytratili... Manžel mi taky umřel a děti jsme neměli, tak jsem zůstala sama, jediná.“

Nějakou chvíli mlčeli, každý jako by v tůni vlastních myšlenek.

„A když si takhle něco z dětství vybavíte,“ řekl pak. „Máte pocit, že jste to byla doopravdy vy?“

„Kdo jiný? Vždyť si pamatuju chutě jídel, které jsem mívala ráda. A taky tresty, když jsem něco provedla. Táta byl od rány, nešetřil řemen, to měl pak člověk pěkná jelita.“

„Říkáte to skoro pyšně. Copak vás to těšilo?“

„No, tehdy ne,“ zasmála se. „Často jsem brečela. Teď na to vzpomínám už bez trpkosti, patřilo to prostě k životu.“

„No dobře, ale vždyť jste byla tehdy malá, většinu věcí jste ještě nechápala...“

„Ba ne, byla jsem bystré dítě. Ve škole samé jedničky, dokonce s hvězdičkou za to, jak jsem už v druhé třídě krásně psala. Musela jsem často k tabuli, abych napsala velké O, uměla jsem to líp než učitelka.“

Hanuš jen pokýval.

„Nikdy vás nenapadlo, že jste jiná, než jste tehdy bývala?“

„No, jiná... Bývala jsem hezká holka, taky později se za mnou muži otáčeli. Co já jsem měla nápadníků! Teďka jsem stará bába, svažtělá a plná nemocí. Ale jinak jsem to přece pořád já. Dokonce chutě mám teď stejné, jenom skoro nic už nemůžu. Pane, jak já jsem milovala uzenáče! Teď by mě to zabilo.“

Rozloučil se, s námahou zas vstal a vydal se dál po parku. Ta žena by si jistě ráda povídala, ale on chtěl přemýšlet: jak to, že někdo o sobě v nejmenším nepochybuje, zatímco on měl sám se sebou pořád otevřené úcty.

* * *

Byla to náhoda, že zas potkal toho černého psa?

„Astro, já na tebe teď nemám náladu.“

Jenomže fena k němu zřejmě doopravdy přilnula – nedala, dokud ji po černé hlavě nepohládl a nepodrbal za ušima. Přitom na něho velkýma očima hleděla, jako by chtěla něco připomenout. No ano, Anna, dobrá duše, kterou od sebe tak bezohledně zapudil. Snad mohla ještě žít – její smrt sice přímo nezavinil, ale kdopak ví? Třeba v jednom z těch možných životů, které se neustále jako vějíř rozvírají, když se rozhodneme tak či onak, by nestála v oné osudné chvíli na refýži...

„Zdá se, že se má Astra rozhodla,“ uslyšel za zády Kavanův nepříjemný hlas, „zařídít, abychom konečně dokončili ten náš víckrát přerušovaný rozhovor.“

Obrátil se.

„O čem si chcete ještě povídat?“ zeptal se s odporem. „Vy jste mě obvinil, že jsem vás v padesátém vyšetroval z fakulty – tedy já a jiní, kterým jsem údajně tehdy předsedal. Já si na to opravdu nevzpomínám, ale připouštím, že se to mohlo stát. Byl jsem v té době pod vlivem některých lidí a asi jsem nadělal různé hlouposti. Nechtěl jsem ale škodit nikomu, ani vám ani jiným – bylo to všechno neosobní, aspoň se mi to tak jevilo.“

Kavan se suše, nepříjemně zasmál.

„Jako by v životě mohlo být něco neosobní. Ale tím vaše vina přece nekončí. Vy jste byl přece v čele výboru, který mě znovu vyhnal z fakulty – docela elegantně, uznávám – jakožto konfidenta STB.“

„My jsme vás nevyhnali, šel jste sám.“

„Neměl jsem jinou možnost. Lustrační osvědčení jsem nemohl získat, ani jsem o ně nežádal.“

„Tak jste byl potom bez práce?“

„Kdyby to záleželo na vás, tak bych asi byl. Copak si nepamatujete? Vždyť jsem vám to už říkal. Na Keplerově universitě mě vzali s otevřenou náručí. Nikdo se o minulost nestaral.“

Hanuš mu naslouchal se vzrůstajícím odporem.

„Pak tedy nechápu, na co si stěžujete.“

„Nejenom chlebem živ je člověk, že. Mně vadí, že mám být do smrti padouch. Lidé jako vy, co mají sami máslo na hlavě, se ode mne štítivě odvracejí, jako bych byl malomocný.“

Znělo to lítostivě a zároveň útočně.

„Byl jste přece konfident či ne? K tomu vás nikdo nenutil.“

„A to se pletete. Přišli za mnou lidi z STB, někde vyšťourali, že jsem kdysi zatajil své první vyloučení ze studia. To už prý stačí, aby mě dostali z fakulty. Dělal bych nejspíš někde topiče, tak jako vy. Tak holt jsem jim to podepsal.“

Hanuš by nejraději odešel, ale náhlá únava ho zdržovala.

„A potom donášel, jak jste sám přiznal. Nikdo by vás byl nevyhodil, to byly plané výhrůžky. Ale vy jste se jich lekl, ukázal se jako zbabělec.“

„Jak mě takhle můžete urážet!“ vyrazil Kavan rozčileně. „Já jsem jen produkt poměrů, které lidi jako vy stvořili. Kdybyste mě tenkrát v padesátém nevyhodili, neměli by na mne nic a já bych byl čistý jak lilie. Kde vůbec berete odvahu odsuzovat lidi jako já! Vy jste to přece všechno způsobili.“

„Kdo my?“

„Vy marxisti a komunisti, předvoj národa! Napřed jste nastolili krutovládu a potom, když jste měli v kapse všechnu moc, jste chtěli vypadat před lidmi dobře a roztočili tyátr Pražského jara.“

„Tomu říkáte tyátr?“

„Co jiného? Byla to spousta pokryteckých slov, která ale dráždila ruského medvěda. Můžete za všechno – za režim v padesátých letech, za sovětskou invazi a za ta léta potom pod Husákem.“

Chrlil to všechno vztekle, až se zalykal. Hanuš ho poslouchal, potom se ušklíbnul.

„To jsou dětinské představy. Zvlášť to, že za to viníte někoho jako já. Copak pedagog na fakultě má nějakou moc? Může tak leda dusit studenty a aspiranty, vždyť to víte sám.“

„I kdybyste byl třeba jenom šroubek v soukolí, to vás přece nezbavuje viny.“

„Šroubek byl víceméně každý, kdo aktivně proti komunistům nebojoval.“

„Ale ne každý stejně důležitý. Vy jste tvořili ideologii, na které režim stál.“

Hanuš jenom zavrtěl hlavou.

„Co vy o tom víte,“ odušil

Potom se obrátil a šel co nejrychleji směrem k lesu.

* * *

Trvalo chvíli, než se z toho střetu trochu vzpamatoval. Jak z něho v tichu lesa zvolna spadal hněv, vybavovaly se mu dávno skryté vzpomínky na dobu, o níž Kavan mluvil. Katedra marxismu a leninismu byla shora dobře hlídána a ani autorita vedoucího, starého komunisty, který vystudoval v Moskvě, s tím nic nesvedla. Na přednáškách nebo seminářích vždycky seděl „host“, prý někdo z Ústředního výboru, který nikdy nic neříkal. Zda poznámky, které si příčinlivě psal, někde pak odevzdával, nikdo nevěděl.

Na katedře jako by v té době stále ležel velký stín nějaké mlčenlivé postavy, která jen čekala na jejich chybu. Od procesů se Slánským a jeho „společníky“ si nemohl být nikdo jist, ať byl na jakémkoliv výsluní, že se najednou nezřítí do černé díry mučení a žaláře, případně smrti. Měl tehdy strach? Určitě měl – i když na něj zapomínal, byl tu stále, v pozadí, tak jako předtím za války. Byl v každém slově, které člověk vyslovil, v každém kontaktu s lidmi: člověk bezděčně zkoumal, zda může být druhý nebezpečný – a přitom vlastně věděl, že to stejně nepozná, protože kdokoliv mohl být pastí, kterou tiše připravila STB. Zostřoval se třídní boj, jak kázal Stalin, nepřátelé se hledali především v řadách nejvěrnějších. Byl to tichý mocenský boj nebo jen paranoia těch, které strašily jejich vlastní zločiny, nebo odpor k sobě samému, který veliký vůdce do ostatních promítal? Takové otázky si asi tehdy nekladl: byl mladý, trochu zmatený a hlavně odhodlaný přežít v době, která byla stále více absurdní.

Ano, člověk tehdy nějak žil, tak jako předtím nebo potom: nejenom v posluchárně nebo ve studovně, ale taky v kině – byly tehdy jenom sovětské filmy z války nebo výjimečně české budovatelské – a potom na skok v hospodě při řídkém pivu. A taky potřeboval lásku nebo aspoň její iluzi. Byla už tehdy Edita? Ne, ta přišla později, dovedla ho k ní Sylvie. Ta s ním chtěla natočit rozhovor o pohledu mladého marxisty na změny, které probíhaly v společnosti. Jak že to bylo s třídami, když vesnice už byly zčásti zkolektivizované a pracující inteligence přiložila ruku k dílu budování? Oba v tom rozhovoru kličkovali, nejisti si, co se vlastně smí, co ještě ne. Nakonec se někomu pořad nezдал dost bezpečný, takže se ani nevysílal – oni však během svých úhybných manévřů našli jeden v druhém jisté zalíbení.

„Ty ale umíš kličkovat,“ řekla mu s úsměvem, když vypnula svůj mikrofon.

„Tomu se říká dialektika. Co budeš dělat dneska večer?“

„Já ani nevím, máš nějaký nápad?“

Tykali si, vždyť byli všichni soudruzi. Skončili tehdy večer v posteli? To určitě ne, byla už jiná doba, nenápadně se pod revoluční rétorikou vrátily maloměstské předsudky.

Musel s ní víckrát do kina a na procházku, než se konečně rozhodla, že s ním zajde do jeho garsonky. Jaké pak bylo jejich dlouho odkládané milování? Už si na to nevzpomínal. Většina vzpomínek je v módu „že“, člověk ví, že se to či ono stalo, ale živý zážitek se někde schovává. Vlastně si ani nebyl zcela jist, že jí říkal Sylvie. Možná Sylva, nebo tak nějak.

Nějakou dobu spolu chodili, což vlastně znamenalo lehávali spolu, když měla Sylva čas a chuť, což nebylo tak často, jak by si byl přál. Potom ji jednou potkal na ulici s Editou, byla to její kamarádka z rozhlasu. Na rozdíl od Sylvie, která byla podsaditá, věčně roztřepaná skoro jako kluk, Edita byla štíhlá, jemná jako sotva rozvinutá lilie. Vlastně by si měly přehodit svá jména, napadlo ho, když pak na ně hleděl v kavárně, kam je oba Sylvie zatáhla. O čem to tenkrát povídali? To kdyby věděl. Vzpomněl si jenom, že ho Edita hned od začátku čímisi dráždila – jakousi zdrženlivou noblesou a lehkou povzneseností, jak se mu aspoň tehdy zdálo. Hanuš ji zcela zjevně nezajímal jako muž, kdykoliv na ni pohlédl, vždycky hned odvrátila pohled.

Proč si vzal ji nakonec místo Sylvie? S tou se mu přece dobře mluvilo a hlavně milovalo, bylo to vždy uvolněné, jako napůl žertem. To se mu líbilo, neměl čas ani chuť na šarády složitých citů. Jenomže Sylva nebyla žena na dlouhé vztahy. Rozchod s ní neměl brutalitu, jako kdysi s Ráchel, ale věcností si s ním moc nezadal. Jednoho dne, seděli spolu v kavárně, mu trochu rozpačitě svěřila, že má někoho jiného. Napřed to nepochopil. Když mu to došlo, bylo to tak trochu jako úder do tváře.

„Jiného? Tím myslíš lepšího?“

„Ne, vlastně nevím. Prostě jiného.“

„Znám ho?“

„Co na tom záleží? Chceš se s ním o mne prát?“

„Jenom bych rád věděl, čím tě zaujal. Třeba bych se nějak poučil.“

„Nehloupni,“ ušklíbla se.

Nemohl chvíli vypravit jedinou větu. Cítil tak silnou trpkost, jakou ani nečekal.

„My jsme spíš kamarádi, ne?“ řekla najednou. „Spíme spolu, trošku si povídáme, pak si jdeme každý za svým. Ale on mě miluje.“

„To ještě existuje?“

„Patrně.“

„A ty? Taky ho miluješ?“

„Já ještě nevím.“

Zasmál se.

„Chtěla bych to zkusit. Je to hezký pocit, když tě někdo potřebuje.“

Proč to tehdy tak rychle vzdal? Možná by stačilo, trochu se snažit – nosit jí kytky, říkat sladká slova, prostě dávat najevo, jak o ni stojí. Ale on se místo toho zatvrdil. Pokud byl typ, kterého ženy opouštějí, nechtěl být ještě k tomu slaboch, který škemrá. Řekl jí, ať to tedy zkusí, zaplatil účet za kávu a šel.

Rozchod byl snadný, zaplavil ho tehdy vztek. Horší to bylo pak, ty dny a týdny bez Sylvie. Chyběla mu, nejenom v posteli, ale i jinak – ta její otevřená veselost, ta snadnost, s jakou se s ní dalo povídat. Zas, jako kdysi po rozchodu s Ráchel, zavrtal se do studia. Ale tentokrát to nepomáhalo, nemohl se nějak soustředit. Utíkal do ulic, prochodil skoro celé dny a části nocí, nikdy předtím ani potom tolik nechodil.

Při tom bloudění jednou k večeru potkal Editu. Bylo to na Můstku, paměť mu tenhle nepodstatný detail kupodivu vydala. Stručně ji pozdravil a chtěl jít dál. K jeho překvapení ho ale zadržela.

„Vy se ke mně neznáte? Snad jsem vás nějak urazila?“

„Ale ne, myslel jsem jen, že spěcháte.“

„No vlastně ano, dávají tu nedaleko dobrý film. Ale mám ještě trochu času. Chci se vás zeptat, co je se Sylvii? Telefon nebere a není nikdy doma. Hledala jsem ji v rozhlase, má prý dovolenou. Kdopak si bere volno v tuhle roční dobu?“

Patrně ten, kdo si užívá novou lásku, pomyslel si trpce.

„Já nevím. Nejsem ten, kdo vám může poskytnout o ní informace,“ řekl toporně.

„Copak vy spolu nechodíte?“

„Zjevně ne.“

„Já tomu nerozumím. Rozešli jste se?“

„Dá se to tak říct.“

„A proč?“

„Na to se ptejte jí.“

Jak k tomu došlo, že s ní šel do toho kina? To už si nevzpomínal, ale film mu utkvěl v paměti. Jeřábi táhnou, tak se jmenoval. Bylo to něco zcela nového, co by člověk od sovětského režiséra nečekal. Byl zaujat především kamerou, ale přitom vnímal vedle sebe Editu. Proč je tu zrovna s ní? Jenom mu připomíná Sylvii... Když vyšli z kina, chtěl se rychle rozloučit.

„To bylo krásné,“ řekla dřív, než stačil promluvit.

„Ano, ta kamera...“

„Já myslím příběh. Prostý, ale poetický.“

Chtěla si o tom zřejmě povídat a on, když si představil osamělost, která zas na něho čekala, nakonec podlehl. Došel s ní až k jejímu domu.

Nějak se stalo, že se potom víckrát viděli. Chtěla s ním mluvit o Sylvě, o jejich rozchodu, ale to on odmítal. Postupně našli jiné věci, o kterých se dalo hovořit. Pořád ještě ho dráždila, vlastně se skoro vždycky zlobil, když mu na rozloučenou podala štíhlou chladnou dlaň a potom rychle odešla. Namyšlená netýkavka, říkal si. Někdy si představoval, jak by asi vyjekla, kdyby s ní náhle strhal šaty, pěkně brutálně, a nahou by ji hodil na postel... Ty představy ho přímo posedly, snad proto, že se čím dál více scházeli, ačkoliv on ji zjevně nezajímal jako muž a ona ho až k nesnesení dráždila. Seděl proti ní v kavárně a poslouchal ty její povznesené řeči, skoro jenom o hudbě, přitom si představoval její tělo pod cudně upjatou halenkou – taky tak růžové a bílé jako její tvář, s chloupky v podpaždí či v klíně jistě taky blond...

„Ale vy mě vůbec neposloucháte,“ zamračila se.

Na rozdíl od ostatních, ona si s ním netykala. Nebyla ve straně? To v rozhlase by asi musela, ačkoliv v oddělení hudby možná...

„Naopak. Ale přemýšlím o vašich slovech.“

„To je tak těžké říct, zda se vám líbí Rachmaninov?“

„Je. Vůbec ho neznám, ani jsem o něm neslyšel.“

„Co tedy z hudby znáte? Asi nejspíš jenom dechovku.“

To už ho dožralo.

„Proč jste pořád tak povznesená? Co kdybych já vás zkoušel z filosofie? Já o hudbě přece jen něco vím, zatímco vy byste určitě špatně dopadla. Člověk přece není nutně idiot, když něco nezná. Důležité je, zda se chce a umí poučit.“

Poněkud zvadla, ale hned se zase vzpamatovala.

„Vy byste chtěl?“ řekla s nejistým úsměvem. „Myslím poučit se o hudbě?“

„Proč ne? Třeba i o tom Rachmaninovi. Jenomže nevím, jak to provést. Hudba se přece musí poslouchat.“

Zdráhavě navrhl, že má v svém bytě slušný gramofon a taky desku s jeho třetím, nejtěžším a nejslavnějším koncertem. Trochu ho překvapilo, že to navrhl. Nebyla tedy netýkavka, jak si myslel? Jenomže ona to myslela vážně, zcela nevinně. Když ji pak v jejím

bytě během první věty náhle políbil, zdálo se, že přestala překvapením dýchat. Potom gramofon zastavila a řekla mu, že by měl odejít.

„To bylo tak hrozné, co jsem udělal?“

„Jste jako jiní muži. Předstíral jste vážný zájem o hudbu, ale šlo vám přitom jenom o jedno.“

„Nepřišel jsem s žádným plánem. Najednou jste se mi tak líbila...“

Pohlédla na něho jako by překvapeně. Zdálo se jí to neuvěřitelné?

„Takhle to vypadá, že jsem vás pozvala, abych vás...“

„Svedla? Ne, z toho vás určitě nikdo podezírat nemůže. Prostě se to stalo, ne? Co kdybychom si přece jen poslechli toho Rachmaninova?“

Chvilí váhala, pak souhlasila. O nic se ten večer už nepokusil. Ale příště, když ji po kinu zas doprovázel domů, před domem ji znovu políbil. Tak začaly ty jejich dlouhé přípravy...

* * *

V té době měl dávno dost Kapitálu, který léta studoval, a primitivní texty Engelse a Lenina ho nelákaly. Mladý Marx, to bylo oživení, které objevil za své první zahraniční cesty do Lipska. Režim tam vládl tuhý, ale Marxe měli celého. Koupil si Grundrisse a Manuskripty, o nichž předtím ani nevěděl, pak je alespoň rok studoval. Napsal ze své četby disertaci Humanismus komunisty: zvěcnění a odcizení v díle Karla Marxe. Obhájil ji jako habilitační práci. Studie v dalších letech získala dost velkou proslulost, reakce oponentů ale byla vlažná, téměř nepřátelská. V diskusi jeden tvrdil, že je Hanuš jenom na krůček od revisionismu, což v té době mohlo znamenat až vyloučení ze strany, nedávno předtím dlouhé vězení.

„Co jim proboha vadí, vždyť to jsou Marxovy teze,“ stěžoval si vedoucímu katedry, který byl starý, těžce nemocný, a přesto se zdál přístupný nezvyklým myšlenkám.

„Nejde tak o to, co v Marxovi doopravdy je,“ usmíval se starý muž, „ale o to, co jsou v jeho textech zvyklí číst. Vidí všude jen třídní boj, to je dědictví Stalina. S humanismem musíš ještě pár let počkat, jinak si to zavaříš.“

Skutečně, krátké uvolnění po kritice „kultu osobnosti“, která k úžasu všech přišla z Moskvy, vystřídal zase tuhý režim. Také na katedře probíhaly prověrky, kterým předsedal jakýsi zamračený soudruh z Ústředního výboru. Někteří kolegové, kteří na Hanuše žárlili, málem dosáhli jeho vyloučení. Zdálo se, že sám Marx by prověrkami neprošel... Jak je ten Kavan naivní, když si myslí, že by lidé jako Hanuš něco zmohli! Vezl se s ostatními jako na nějakém voru, kterým pohazoval příboj změn, jednou dopředu, pak zase zpátky. Řídil to vůbec někdo? Hanuš o tom pochyboval. Ano, různé skupiny se vcele strany tiše rvaly o vedení a protože si vymýšlely různá hesla, zdálo se, že se mění směr. Jenomže proces změn, který skutečně probíhal, byl někde v hloubi, pomalý a skrytý pod zmateným vlnobitím na povrchu.

Tak taky Hanuš od mladého Marxe dospěl zpětně k Hegelovi, který – ačkoliv idealistický filosof, jak bylo třeba vždycky podotknout – byl jako předmět zájmu mnohem bezpečnější. Zúčtoval tehdy vnitřně s marxismem, jak si to často říkal později? Musel si přiznat, že se mu za ona léta zažral pod kůži: ještě po letech, po svém pádu, se dost často přistihnul, že se mu do myšlení vloudila nějaká jeho formulka. Paměť je doopravdy mrška, jak to říkal Kavan: nejenom ráda leccos skryje, ale taky mnohé dodatečně přebarví.

* * *

Žil v té době jen tím? No ano, probíhalo jeho dlouhé namlouvání s Editou, které ho zaměstnávalo tím víc, čím víc se ona bránila. Opravdu ji tolik miloval? Vlastně to nedovedl

řít, hleděl na sebe před tím skoro půlstoletím jako na někoho, koho sice zná, ale docela ho nechápe. Ostatně jeho život se netočil jenom kolem Edity a fakulty. V té době Jana umřela, s jakýmsi proviněním si to uvědomil. Už dlouhá léta předtím stonala, pak se její stav náhle zhoršil a po krátkém pobytu v nemocnici už tu nebyla. Vybavil se mu onen chmurný úžas nad tím. Rodinu předtím léta zanedbával, navštěvoval je sotva jednou za měsíc. Ale to neznamenal, že by je ze své mysli zcela vymazal – spíš stáli v pozadí jako něco, s čím samozřejmě počítal. Když přišel do bytu, který se za ta léta nijak nezměnil, byl vždycky dojatý a trochu provinilý z toho slavnostního nadšení, s kterým ho vítali.

Vděčně nasál vůni jídla – vždycky takového, které měl od dětství rád – a říkal si, že by měl domů chodit častěji.

„Tak povídej, co je nového ve světě,“ řekl otec vždycky nad talířem polévky.

„Jakýpak svět, vždyť vy žijete v stejném.“

„Kdepak, ten náš je malý, alespoň ten můj,“ zavrtěl otec hlavou. „Pořád ta kancelář. Víš, že teď vyrábíme jenom pro Sovětský svaz?“

Řekl to trochu nejistě, jako by zkoušel, jak syn bude reagovat. Pohlédl na otce a najednou si všiml, jak má vlasy šedivé, oči nějak vybledlé, protkané červenými žilkami.

„To je zajímavé,“ řekl neurčitě. Nevěděl, jak by to mohl komentovat.

Taky Jana se mu zdála nějak bledá, jak proti němu seděla, tvář skloněnou nad stolem.

„A co ty, Jano, jakpak válčíš se školou?“

„Jana už přece skončila,“ řekla za ni matka. „Minulý měsíc měla promoci.“

„A mně nikdo nic neřekl! Byl bych tam přišel s kytkou.“

„Když ty k nám často nechodíš.“

Neměli telefon, tenkrát to nebylo zdaleka běžné. A volat z automatu se jim asi nechtělo. Přesto mě pocit, že už s ním moc nepočítají, že už jen napůl patří k rodině.

„A co Jano budeš teďka dělat?“ zeptal se.

„No co, musím jít učit.“

Řekla to nějak chabě, bezbarvě.

„Tebe to netěší? Vždyť to jsi vždycky chtěla, nebo ne?“

„Posílají mě do Ústí.“

Měli tenkrát umístěnky, o tom v bezpečí fakulty ani nevěděl.

„Poslali jsme žádost, aby Jana mohla zůstat v Praze, kvůli zdraví,“ řekla matka.

„Ona je nějak nemocná?“ zeptal se.

Hned mu bylo hloupé, že se o ní baví, jako by tu nebyla. Podíval se na ni pozorněji přes stůl. Byla nápadně bledá, seděla s hlavou svěšenou a v celém těle bylo cítit ochablost jako u někoho, koho zmáhá silná únava.

„Má špatný krevní obraz,“ řekla matka. „Lékaři...“

„Oni nic nevědí,“ hlesla Jana.

Dál si z té návštěvy nic nepamatoval – věděl jen to, že potom u nich dlouho nebyl, až jednou matka přece jenom zavolala, že je Jana v nemocnici. Má prý leukémii, podle lékařů.

„Nechápu, kde to chytila,“ bědovala matka.

„To asi není nakažlivé.“

Nic o tom ale nevěděl a tak ho šokovalo, když Jana nedlouho potom umřela. Vzpomněl si na pohřeb v Strašnickém krematoriu, jak matka usedavě plakala a otec vedle seděl bezradně, jako by pořád vyděšený ranou, která je tak nečekaně postihla.

„Je hrozné, přežít vlastní dítě,“ řekl, když mu Hanuš pomáhal vstát.

Vypadal, jako by tam na lavici krematoria zestárl o několik let. Jeli pak všichni domů, do malého bytu v Karlíně, který se zdál náhle být nějak prázdný, když s nimi Jana nebyla...

Jak se pokoušel tu vzpomínku udržet, rychle mu bledla jako špatně vyvolaná fotografie, až docela zmizela. Nikdo z nich dávno nežil, přetrvávali jen v jeho paměti a ta je zpřítomnila zřídka, většinou jen nejasně.

XII

Kavan zvedl oči od knížky a zadíval se na Jitku, která jako vždycky večer sledovala televizi. Většinou si četl v druhém pokoji, rušily ho hlasy i kmitání světla z obrazovky, ale teď se mu nechtělo být s knihou sám. Čekal na ortel kardiologa, k němuž měl jít v pondělí, a stěží překonával různé úzkosti. Příchylnost Astry nestačila zaplašit ty pocity – bylo to nakonec jen zvíře, které nechápalo jeho starosti. Jitka sice moc nemluvila, ale věděla, o co tu jde, a snad s ním taky trochu soucítila.

Sedět s ní blízko televize s knihou ale mnoho smyslu nemělo – nesoustředil se ani na text ani na příběh, který se na obrazovce odvíjel. Neměl na to ostatně ani myšlenky. Ponořil se do sebe a najednou mu kmitlo myslí, jak se s Jitkou poznali. Bylo to v tom zvláštním roce, osmašedesátém, v květnu nebo v červnu. Možná v červnu, bylo tehdy velmi teplo. Dubček se svou partou byl v té době ještě statečný, právě odmítli účast na poradě v Moskvě, která je patrně měla přivést k rozumu. Ulice byly až do noci neobvykle plné lidí, tvořily se hloučky, které živě diskutovaly, ve vzduchu byla radostně vzrušená nálada jako při karnevalu. Kavan se většinou takových rozhovorů stranil, ale teď se u jednoho chumlu lidí zastavil.

„Že jim to Dubček správně řekl,“ obrátil se k němu jeden neznámý. „Nepojedou do Canossy podrobit se papeži.“

„Ten „papež“ ale má milion vojáků a nevím kolik tanků. A jaderné zbraně k tomu.“

„Prosím vás! Snad si nemyslíte, že sem Brežněv pošle vojsko! To si už dneska sotva někdo dovolí. Západ to nepřipustí.“

„Západ? Budou kvůli nám riskovat jadernou válku? Tak důležití zase nejsme.“

„Stejně, ti Rusáci se na nic nezmůžou. Budou jen štěkat, jinak nic.“

„A co Maďarsko? To není zas tak dávno.“

„Poslyšte, nejste vy nějaký agent?“ pokročil k němu ten muž výhruzně. „Kdopak vás poslal šířit tady mezi lidmi strach?“

Kavan zmateně ustoupil a přitom do někoho vrazil. Uslyšel ženské vyjeknutí.

„Promiňte, neublížil jsem vám nějak?“

„Ne, ale stojíte mi na noze.“

Takhle se seznámili. Byl to potom mezi nimi stálý žert, že jí tehdy stál na noze, aby mu neutekla... Znovu se omluvil a přitom, jak zmateně couval do stínu, do ní nechtě znovu vrazil.

„Proboha, teď jsem upustila peněženku. Nevidíte ji? Je tady pod tím stromem tma.“

Párkrát se jejich ruce setkaly, jak tam tápaly ve tmě. Nakonec peněženku objevil, ale v jakémsi návalu rozvornosti ji odmítal odevzdat.

„Chcete mě oloupit?“ zasmála se. „Je tam jenom tak dvacet korun, to si moc nepomůžete.“

„Dám vám ji u vašeho domu, když mi dovolíte, abych vás tam doprovodil.“

„To budete litovat. Je to dlouhá cesta.“

„To nevádí, já nikam nespěchám.“

Byla už sice noc, ale i on podlehl chuti zůstat s ostatními na ulici. I když ho vývoj situace znervózňoval, v té neformální pospolitosti vzrušených lidí, kteří jako by se dobře znali, bylo něco svůdného. Náhle ho také nakazil ten pocit náhlé svobody a lehkomyšlnosti, který ignoroval temné hřmění za obzorem.

„Tak dobře,“ řekla žena. „Obejdeme tenhle strom, teď musíme přes ulici...“

Šel vedle ní a pokoušel se spatřit lépe její rysy ve stínu. Náhle se zastavila.

„Proč stojíme?“

„No, tady to už je. Jsem doma.“

„Říkala jste, že to bude dlouhá cesta.“

„Představte si, jaká by to byla pouť třeba pro mravence.“

„Ale my mravenci nejsme.“

„Jste si tím tak jist? Pro ty nahoře... Tak dáte mi tu peněženku?“

Teprve teď ji trochu viděl v světle pouliční lucerny. Byla nevelká, tak zhruba jako on, a dobře, trochu podsaditě stavěná. Její tvář se mu docela líbila.

„Dám, ale pod jednou podmínkou.“

„To už je druhá. Nejste vy náhodou vyděrač?“

„Nejsem. Chci jenom slib, že se tu zítra zase sejdeme.“

Vzala od něho peněženku a pak se zamyslela.

„Tak dobře, v kolik? Třeba v šest? No, uvidíme, pokud se mezitím nic hrozného nestane.“

„Co by se mohlo stát?“

„Mluvil jste o tom milionu vojáků.“

„Ti ještě zítra nepřijdou. Mají to sem přece jen dál, než přes ulici.“

Tenkrát i on o té možnosti žertoval, i když se jí vskrytu bál. Když se za dva měsíce stala realitou, nebyl na ni vlastně připraven – tak jako nejsme nikdy zcela připraveni na nějaké vlastní neštěstí.

* * *

Když později usínal nebo se spíš snažil usnout, zatímco Jitka už vedle něho poklidně oddechovala, přemýšlel znovu o tom, proč si vybral právě ji. No jistě, rozhodnutí tak hned nepadlo: zpočátku to byl veselý flirt, k jakému ona zvláště bezstarostná doba sváděla – eros jako by byl ve vzduchu a zaplavoval celá shromáždění, nejen dvojice. Zdálo se, že to s Jitkou bude jedno z erotických kamarádství, plné žertů a občasných vyspání. Nikdo z nich hlavu neztrácel, ale nějak k sobě lnuli – to zvlášť, když přišla invaze a napětí, kdy započne krvavé účtování, a potom ona divně příšlápnutá doba, kdy se zjevně tak moc nedělo, ale ze země jako by někdo odčerpával vzduch, takže se sotva dalo dýchat. Když Jitce po více než roce navrhnul, aby uzavřeli manželství, celkem samozřejmě, ale nevzrušeně souhlasila. Proč to tehdy udělal? Volil jistotu – a Jitka ho v tom nezklamala, i když láska plná něhy, v kterou možná skrytě doufal, mezi nimi nenastala ani později. Děti žádné neměli, ale to je zas tak netrápilo. Žili spolu klidně, nevzrušeně spolu zestárlí.

Věděl, že Jitce mohl skoro všechno říct. Nebyl si ale jist, že ho opravdu chápe. Záhy měl dojem, že si jeho sdělení nepouští příliš hluboko, aby si nerušila ten svůj spokojený klid. Měl občas dojem lhostejnosti nebo možná ještě spíše mělkosti, s níž nejen manželství, ale i vlastní život prožívala. Možná to byla prostě obrana. Jak z některých náznaků pochopil, v mládí si nerozuměla se svými rodiči: matka jí vyčítala nedostatek citu, otce zase zklamávala svým vlašným poměrem ke škole. Nestala se slavnou lékařkou, jak o tom – sám docela obyčejný obvodní lékař – bůhvíproč snil, jen obyčejnou účetní s ekonomickou nástavbou po nepřilíživě slavné maturitě. Rodiče zřejmě přenesli většinu svého citu na mladšího bratra Aleše, který se jim narodil nečekaně, když už bylo Jitce deset let. Snad proto na minulost odmítala vzpomínat. Ale také budoucnost moc nevyhlížela, ať s nadějí či obavami, žila prostě tím, co zrovna je. V tom se dost ostře lišili, on nedokázal prostě zapomenout křivdy, které na něm život napáchal, a také věčně s obavami probíral, co zlého se mu ještě může stát. Tohle Jitka odmítala a on se časem naučil, že se jí nemá příliš svěřovat.

Možná proto neřekl nic o tom, když si ho přitáhla STB. Měl to ostatně zakázáno, ale to nebyl pravý důvod – Jitka by to jistě nikde nevyprávěla. Spíš nevěděl, zda by tom neviděla jeho slabost – bál se odsudku. Nebo by nad tím jenom mávla rukou, prostě smetla to jako nějakou drobnou nepříjemnost. Pro něho celá věc představovala dost velkou tíhu a byla zdroj nejasných úzkostí.

Styděl se, že byl konfidentem STB? Snad trochu, ale utěšoval se, že ve skutečnosti nikomu neškodí. Spíše se bál, že se ta jeho role nějak prozradí a lidé na katedře jím pak budou opovrhovat. Věděl, že není způsob, jak by se mohl nějak účinně hájit – nikdo by mu nevěřil, i kdyby směl o té své roli mluvit otevřeně.

Když na tu „spolupráci“ nyní vzpomínal, připadala mu absurdní. Když měl podávat pravidelné hlášení, které od něho Pánek očekával, neměl co psát. I kdyby doopravdy chtěl na své kolegy donášet, neměl o nich co říct: nikdo se o politice nebavil, každý se staral jenom o sebe.

„Tak o čem mluví,“ ptal se Pánek netrpělivě.

„Já nevím, třeba o chalupě, teď má skoro každý nějakou. Jsou prý celkem levné, jak se venkov vyprazdňuje. Nebo o autech, to taky kdekdo má, alespoň trabanta.“

„Ale vy ne. Jak to?“

„Já na to nemám peníze a vlastně ani...“

„Vy na to nemáte a oni ano? Kde na to berou, mají přece stejný plat?“

„Nevím, některým asi pomáhají rodiče, kdo nějaké má.“

„Nebo dělají nezákonné kšefty, to vás nenapadlo?“

„Prosím vás, na naší fakultě?“

„Nebuďte naivní. Na příklad jeden z vás má bratra vedoucího Masny, druhý zase ženu, která vede školní jídelnu. Oba podezřele rychle bohatnou.“

„Od koho to víte?“

„Od vás ne. Od vás jsem ještě nedostal jedinou zajímavou informaci. Až se ptám, jestli to myslíte s tou spoluprací vážně.“

„Přece nechcete, abych si něco vymýšlel. Chtěl jste, abych hlásil podezřelé rozhovory, protistátní vtipy a tak podobně. Co mám dělat, když nikdo nic takového neříká?“

„Třeba jen potřebují povzbudit.“

„Myslíte, abych provokoval? A pak to na mě někdo nahlásí? Vždyť jste sám povídal, že je nás na fakultě víc, takových jako já.“

„Nemějte starost, my už se v tom nějak vyznáme.“

Kavan mu nevěřil. Představa, že je škola plná „důvěrníků“, kteří jeden na druhého donášejí, se mu zdála absurdní, nicméně možná. Jak měl vědět, kdo k nim patří nebo bude patřit v budoucnu? Na každého jistě něco najdou...

Vzdychl a opatrně vstal. Takhle určitě neusne. Půjde se napít vody nebo minerálky. Jedna i druhá ovšem nadýmala, z různých důvodů. Tlak plynů mu doléhal na bránici a ta zas na srdce, které pak vynechávalo. Bál se, že jednou takhle umře, prostě ve spánku nebo na jeho rozhraní. Představoval si, jak s ním Jitka ráno cloumá a pak náhle odtáhne ruce, když pocítí jeho chlad. Byla by zděšená a bezradná? Asi by vyskočila, vrhla by se k telefonu...

Ne, musí zapudit tyhle morbidní představy. Došel do kuchyně, otevřel ledničku, nalil si minerálku. Astra se vzbudila a přišla k němu. Byl vděčný za tu přítomnost živého tvora. Pohládl ji po hlavě, podrbl za ušima. Pak polkl chladný doušek, který ho v krku osvěživě zaštípal, a šel zas zpátky na lůžko. Už žádné vzpomínky, musí se snažit spát.

* * *

Byla neděle, den sedmý. Vždycky ji vnímal jako něco zvláštního, i když byl dávno v důchodu a dny plynuly pořád stejně. Nebylo ale snadné sváteční den rozpoznat – většina obchodů teď byla otevřená a do kostela nechodil. Neděle, den odpočinku. Hospodin také odpočíval poté, co stvořil celý svět se všemi tvory. Podle židů se tak stalo v sobotu – zvláštní, proč to křesťané o den posunuli. Snad proto, že byl Ježíš vzkříšen den po sabatu? Kavan v žádného Boha nevěřil, dokonce jednu dobu vyučoval ateismus v rámci teorie kultury. Teď

by si docela přál, aby měl nad sebou nějakou bytost, jíž by mohl svěřit svoje úzkosti, ale nenacházel žádnou víru, ať se sebevíce nořil do sebe.

Díval se na Astru, jak bezstarostně dovádí se dvěma psy. Oba byli o něco menší, ale o to mrštnější, jejich štíhlá těla s krátkou, jako semišovou srstí se jen míhala. Jestlipak Astra nějak pozná, který je den, měsíc, nebo alespoň roční období? Asi žila jenom přítomností, od jedné vycházky k další nebo k chvíli, kdy jí nasype do misky její granule případně dá nějaký kousek od oběda nebo večeře. Tak jako Jitka, i když ta měla své návštěvy, které neúchylně plánovala, nebo televizní pořady, na které se těšila. To jenom on byl pořád myšlenkami trochu vpředu, plný úzkostí. Zítra má vyslechnout konečný ortel kardiologa. Jestli se doopravdy rozhodne pro operaci... Představa, jak mu skalpel vjíždí do hrudi, jak chirurg odhaluje jeho chabé, ale stále živé srdce, byla strašná. Aztékové takhle prováděli lidské oběti: kněz rozřízl hrud' odsouzence, vyrval srdce a ještě tepající je ukázal bohům... Prý věřili, že bez těch obětí by se zastavil čas. Kavan by proti tomu nebyl, čas teď aspoň trochu pozdržet... Ne, musí nějak potlačit svou úzkost, prostě na to nemyslet.

Na co měl ale myslet, snad na teorii kultury? Znovu probírat, zda je kultura v opozici k přírodě nebo její novou formou? Zda jsou to předávané dovednosti nebo zvyky nebo představy či instituce? Kde vlastně je, ve věcech, vztazích nebo někde v prostoru, má ji snad člověk v genech nebo je to jenom křehká slupka kolem duše divokého zvířete? Dal se na tenhle obor, když pro něj docela náhle vznikla katedra, prý jako trafika pro nějakého ministra, který se neosvědčil. Přejít bylo docela snadné, nebyl tam na počátku žádný nával – a Kavan se docela rád vyvázal z objetí čisté filosofie, na kterou se asi přece jenom nehodil a v které taky nikdy nevěděl, co se už smí, co ještě ne. Kultura, to byl neurčitý obor, tam snad nebudou tak striktní příkazy a zákazy. Byla opravdu možná její teorie? Snad se to dozví z chytrých knih, které ovšem jako vše nové pocházely ze Západu. Zda je bude smět číst, to ovšem nevěděl.

Taky tak trochu doufal, že svým přechodem zmizí z hledáčku STB. To bylo ovšem naivní. Nebyl na kulturologii ještě ani čtrnáct dní, když se ohlásil telefonem Pánek a dal si s ním jako vždy schůzku v kavárně.

„Tak vy jste dezertoval a nám jste o tom neřekl,“ řekl výhružně. „Jak si to vůbec představujete?“

„To není žádná dezerce, zůstávám přece na fakultě. Nevěděl jsem, že mám hlásit každou změnu.“

„Vy toho vůbec málo sdělujete. Klásek byl na hegelovském kongresu a od vás o tom ani slovo.“

„Bylo to v Polsku, to je přece spřátelená země.“

„Ale jsou tam podezřelé pohyby. Byli tam taky účastníci ze závadných zemí.“

Řekl skutečně závadných či západních? Bylo to asi jedno.

„Tak to bývá na kongresech...“

„Klásek s nimi jistě mluvil, něco o tom vyprávěl.“

„Se mnou se příliš nebaví, má jiné přátele.“

„Skutečně? Které?“

„Vídám ho s Potůčkem, s tím chodí na oběd.“

„A proč jste nám to nenahlásil?“

„Netušil jsem, že na tom je snad něco špatného.“

„Každé přátelství je podezřelé. Kdo ještě takhle spolu peče?“

„Já nevím, možná Hlavsa s Kouteckou...“

„Ale? Mají spolu poměr? To by bylo zajímavé.“

„Já opravdu nevím, nestarám se o soukromý život kolegů.“

„A k čemu vás tam tedy máme? Poměr je symptom, že je s lidmi něco v nepořádku, že se příliš nestarají o morálku. Mají pak často všelijaké nápady, stanou se snadno kořistí těch

věčných rejpalů, kteří nám rozvracejí zemi. No, my se na ně trošku podíváme. A vy na té své nové katedře mějte oči otevřené. Pamatuje, že nás všechno zajímá.“

Tehdy ho propustil a později ho obtěžoval jenom dvakrát nebo třikrát. Pak už se nehlásil, asi to vzdal. Kavan hromadil bezobsažná hlášení v zamčeném stole, potom je s ulehčením vyhodil. Nikdy nic závažného na kolegy nedonesl, konečně o ničem takovém ani nevěděl. Byla to hnusná nespravedlnost, že ho pak označili jako donašeče! Chytil se za srdce, které se mu bolestně rozbušilo. Nějakou chvíli rozrušeně oddechoval. Pak pískl na Astru, snad se už dostatečně proběhla. Čekal je oběd, nedělní, alespoň jedna světlá chvíle v šedém životě.

* * *

Večer se ovšem marně snažil usnout. Stokrát si říkal, že nemá nejmenší smysl, aby se tak bál. Nic se přece zvláštního dít zítra nebude, jen lékař řekne, co už stejně ví: je nutný zásah, tak či onak, aby srdce dále fungovalo. Jenže jaký zásah, s jakým rizikem a kdy! Pořád to v duchu probíral. Díval se do tmy nad sebou, která – jak se mu zdálo – mírně světélkovala a chvílemi jí probíhala zářivá tenká vlákna, jednou přímá, jindy stočená. Byl to snad příznak? Selhávalo třeba srdce, které cítil v hrudi jako něco skoro nevlastního? Domlouval si, že je to jen obraz strachu. Přece to zažil vícekrát. Jak se třeba bál před lety, kdy se režim najednou zhroutil! A jak to bylo zbytečné, tak jako jeho strachy většinou. Ani si to nechtěl teď vybavovat. Jenomže mysl, horečnatě vybuzená marnou snahou usnout, se do té vzpomínky zakousla.

Sledoval tehdy jako asi každý s napětím, jak to nakonec dopadne: ty stále větší davu, které plnily Václavské náměstí, napřed tak deset, dvacet tisíc, potom statisíce, až tam byla hlava na hlavě. S nadšením pozoroval, jak národní televize ze dne na den otočila a jak se režim hroutí křikem davu nebo dokonce jenom zvoněním klíčů, které stotisíckrát zmnožené byl zvláštní, nikdy předtím neslyšený zvuk. Smál se až k slzám nad tím, jak se Matka Strana zbavovala ještě včera uctívaných hlav, jak byla připravená téměř k jakýmkoliv ústupkům, jen aby odvrátila hněv, jež ještě včera bohorovně popírala. Přijal tak jako miliony jiných s ulehčením, když se režim zcela rozvalil. Jak sladce mu tenkrát chutnala náhlá svoboda – až do chvíle, kdy někdo prohlásil (sice jen v debatě, ale bylo to v televizi), že nastal čas účtování s agenty a udavači STB! Náhle si uvědomil, že je vlastně na opačném břehu: ne na straně těch, kteří se napřed hněvivě, pak s rozjařeným veselím chystali účtovat, ale mezi těmi, kdo se nyní schovávali nebo vyděšeně se plížili podél zdí. Byl by rád křičel, že nikomu neublížil a že je jenom oběť režimu – ale kdo to takhle bude brát? Pro všechny bude prostě udavač a jak si vzpomínal z těch dnů krátce po Osvobození, s těmi se nikdo nemazlil. Nikdy se zcela nezbavil děsného výjevu – bylo mu tehdy patnáct – jak jednoho udavače věšeli. Napřed mu někdo rozbil pažbou pušky tvář, pak mu hodili smyčku kolem krku a táhli zvolna jeho komíhavé tělo na stožár ozdobné pouliční lucerny. Ten obraz, jak se onen člověk chvíli křečovitě zmítal a potom náhle zplihnul v bezvládnosti smrti, se mu provždy vryl. Čeká ho taky něco takového? Probděl tehdy celé noci v čekání, kdy u nich mstitelé konečně zazvoní. Tak jako každý se svým strachem, byl v té době strašně sám...

Potom se trochu uklidnil, když se žádné drastické scény neděly – až do chvíle, kdy Cibulka zveřejnil ony seznamy, ve kterých se ovšem našel: Jiří Kavan, krycí jméno Filosof. Bylo mu, jako by pod ním poklesla zem, na chvíli kolem nebyl žádný vzduch. Byla mu zima, přitom na povrchu žhnul. Cítil se jako nahý, vystavený zrakům všech. Čekal, že okamžitě někdo přiskočí a povleče ho za límec – někam, kde se na něho vrhnou temní muži... Ani to se nestalo, jen sem tam někdo z kolegů najednou kolem něho přešel bez pozdravu. Strach, který tehdy pořád měl, postupně ustupoval úzkosti, ne už z fyzického násilí, ale z toho, že ho někdo slovně napadne na veřejnosti a vystaví ho opovržením či posměchu. Ale ani to se nikdy

nepřihodilo a jeho úzkost zvolna slábla, i když nikdy zcela nezmizela, spíš jako by se vsákla do obrazu světa, který před očima měl.

Znovu se převálil a stiskl víčka ve snaze nařídít svému mozku, aby spal. Jenomže jak lze usnout vědomě? Vždycky, když se už trošku zanořil a řekl si, že konečně už spí, jako by ho cosi vymrštilo zpátky k bdění. Těžce si vzdychl. Jitka se vedle něho pohnula.

„Co je, ty nespíš?“ zamumlala.

„Nemůžu usnout.“

„Protože přemýšlíš. Na nic nemysli a spi.“

Za chvíli zase klidně oddychovala. Snažil se na nic nemyslet, jenomže to si zase vyžádalo jeho bdělost, když se pokoušel odehnat každou myšlenku. Nakonec to vzdal a zvolna klouzal změtí sotva naznačených představ kamsi do hloubky.

* * *

Jak nenáviděl čekárny! Ten věčný zápach desinfekce, nekonečné rozhovory čekajících pacientů, přecházení sester sem a tam, třesk dveří, které za sebou vždy přibouchly, zvonění telefonů, které znamenalo nekonečné rozhovory lékařů, především ono napětí, které v něm naskočilo, jakmile se usadil. Bral s sebou do čekárny vždycky knihu, ale víceméně nedokázal číst. Ať chtěl či nechtěl, poslouchal ty řeči kolem, jako by z nich mohl získat cenné informace k svému případu. A přitom přitlumená slova po něm klouzala, ani je nedokázal, vlastně nechtěl zachytit. Vracel se zpátky ke knize, četl vždy znovu stejnou řádku, nic z ní vlastně nechápal...

Když ho volali do ordinace, málem svoje jméno přeslechl. Po dlouhém sezení najednou spěch, strkal svou knížku i s brýlemi do tašky, upustil přitom kabát, pak se klopýtavě prodral dveřmi dovnitř. Lékař na rozdíl od něho zřetelně nespěchal. Ukázal na židli u svého stolu, potom se přebíral v nějakých papírech, obrátil se k němu zády a něco ťukal do počítače. Nakonec se otočil a zadíval se na něho.

„Pane Kavan, tak my jsme probrali váš případ s primářem. Vy to asi už víte, ale přece jen se podívejte.“

Vyvolal na obrazovce počítače obrazec, který vypadal jako útržek nějaké pavučiny.

„To jsou obrázky z angiografie. Tady vidíte,“ ukázal špičkou tužky, „jak je jedna z věnitých cév zcela ucpaná. A co je stejně špatné, další dvě, tady a tady, jsou už taky nebezpečně zúžené, vidíte to sám.“

Kavan nic neviděl. Do očí mu stékaly kapičky potu, kromě toho neměl brýle, které nechal v aktovce. Přesto úslužně přikývnul.

„Divím se, že to zatím vydrželo, ale každým dnem může dojít k ucpání další tepny a to už by byl infarkt, který může být i fatální.“

„Chcete říct, že bych umřel?“

„Berte to věcně, já vás přece nechci strašit.“

Kavan polkl. Co mu to ten člověk říká, má brát věcně možnost vlastní smrti? Ale nedokázal promluvit, tak zase jenom němě přikývnul.

„Uvažovali jsme, že bychom sem a sem vpravili sten a tepny trochu roztáhli. Jenže to není dobré řešení. Máte i tam rozsáhlé sklerotity, kousek se může utrhnout a to by pak byl doopravdy malér.“

„Takže...“

„Ano, takže jediné řešení je operace. Trojnásobný bypass, víte, co to je?“

„Tak přibližně.“

„Prostě vám přiděláme nové tepny, kudy bude zase volně proudit krev. Je to pro nás dnes rutinní operace, i když samozřejmě je vždy jisté riziko. Musíme vám k tomu vzít kus žíly z nohy, to je nezbytné, ale to je relativně maličkost.“

„Co ta noha bez žíly, to budu chromý?“

„Ale ne, žíly se mohou značně natahovat. Noha to ani nepozná, jen co se zahojí ten řez. Nějaké další dotazy?“

Kavan se snažil myslet, ale marně se pokoušel soustředit. Ačkoliv ten ortel čekal, jaksi pořád doufal, že se nějak operace odvrátí. Byl trochu jako omámený, krk měl zcela vyprahlý a přitom se dost silně potil.

„Kdy ta operace bude?“ vypravil.

Lékař pokýval hlavou.

„To je ten problém, máme dlouhou frontu. Takže to může být, počkejte, ano, v pátek dvanáctého, příští měsíc. Máte štěstí, že je přestupný rok, jinak by to bylo třináctého,“ zavtipkoval.

Kavan se s úsilím pousmál.

„A do té doby...“

„No, musíte se šetřit. Ne ležet, to by věci neprospělo, ale mírné vycházky a odpočívát, jakmile se zadýcháte. Změním vám poněkud léky, abychom snížili srážlivost krve a taky lépe upravili rytmus srdce.“

Kavan přihlížel, jak lékař píše recepty, pak je od něho s díky vzal. S úsilím se postavil, měl trochu závrať.

Lékař na něho pohlédl.

„Ničeho se nebojte,“ řekl. „Je to sice spíš velká operace, ale děláme jich desítky.“

„Říkal jste, že je riziko.“

„No, to je vždycky. Stačí narkóza, tu byste měl, i kdybychom vám jenom brali appendix. Já to o riziku musím říkat, chápete, na to je předpis. Budete taky muset před operací podepsat revers, tak abyste pak nebyl překvapený... Teď ještě potřebujete nějaká vyšetření, hlavně laboratoř, ostatní už od vás máme.“

Zase nějakou dobu psal, potom mu podal svazek papírů a vykládal, kam s nimi jít. Nakonec Kavan s papíry a taškou s kabátem vyklopýtal z ordinace. Byl pořád ještě jako omámený, i když k jeho mysli ještě nedorazil ten skutečný strach. S obtížemi se oblékl a pak pomalu vyšel z pavilonu ven.

Uviděl známé ošumělé budovy, lidi na chodnících, mezi nimi sanitky. Obvyklý pohled – ale svět přece jen jako by se nepatrně změnil: byla v něm jako něco nehmotného, ale přitom velkého ta blížící se operace. Okamžik se mu zdálo, že snad nedokáže jít. Pak přece jenom vykročil na svých nejistých, jako měkkých nohou.

XIII

I když se snažil na ně nemyslet, Kavanova obvinění se mu stále vracela. Nevěděl dobře, co si s nimi počít. Dobře, byl jeden z lidí, kteří po Únoru na fakultě vyváděli, vyhodili řádku studentů a vypudili některé kvalitní profesory jenom proto, že nebyli marxisti. To celé trvalo tak rok či dva, nanejvýš tři. Potom se uklidnil, byl asistentem, brzo docentem a nikdy profesorem – schválení zůstávalo ležet na Obvodním výboru, patrně proto, že moc brzo začal s mladým Marxem a pak studoval Hegela. Stal se vedoucím katedry, zatím jen pověřeným z těchže důvodů, nakrátko populárním mužem fakulty se svými tezemi socialistického humanismu. Pak následoval jeho pád a práce topiče. Cítil se dlouhá léta jako oběť režimu – měl se teď cítit jako jeho strůjce? Měl se snad zabývat nějakou starou vinou jenom proto, že ho Kavan, sám bezectný člověk, obvinil?

Mnohokrát tuhle možnost odmítnul jako úplný vrchol absurdity, ale myšlenka na něho dotírala, jak osaměle chodil nebo seděl v tom svém lesíku. Bylo to jako posedlost: čím více se nařčení bránil, tím víc v něm zazníval jakýsi jiný hlas, který tu nesmyslnou vinu zdůrazňoval. Bylo to přece všechno strašně dávno, říkal si – a hned nato hlas namítnul, že žádnou vinu

nelze smazat. Formální právo zločin promlčuje, protože čas zničí nezvratné důkazy. Člověk sám ale má paměť a nad ní bdící svědomí...

Mohl ale nést vinu někoho, s kým téměř necítil nějaké pouto? Vždyť sama sebe z té divoké doby ani příliš nechápal, ba dalo by se říci, že se v onom chlapci vůbec nepoznával. Co se s ním vlastně stalo před oněmi skoro šedesáti lety? Jak mohl být tak obluzený Ráchel, byla přece o dost starší, ani příliš hezká nebyla a vždycky čpěla tabákem, jak v jednom kuse kouřila? Ostatně byla cítit nejen kouřem. Ta úzkostlivá hygiena, kterou mu vstúpili doma, jí připadala směšná, stejně jako řada jeho jiných návyků...

„Jsi prostě měšťáček,“ posmívala se.

„Co je měšťáckého na tom, když se člověk pravidelně myje?“

„Jsou to očistné rituály, jako když se každý večer modlíš.“

„Nikdy jsem se nemodlil.“

„To by tak ještě scházelo. Copak ty nechápeš, že se měšťák svou úzkostnou hygienou snaží zbavit viny, aniž o tom třeba ví?“

„Jakápak vina, moji rodiče nikdy nikomu neublížili.“

„Ty jsi tak naivní! Ten pocit jim vpravilo křesťanství, dědičný hřích a všechno tohle staré harampádí. A kromě toho vina za to, že si dobře žijí, zatímco na ně proletáři dřou a přitom třeba hladoví.“

Neměl dojem, že by si jeho rodiče tak dobře žili, ale přesto tomu nějak podléhal. Měl její ostrý pach, který ho dílem odpuzoval, dílem vzrušoval, pro něho symbolický význam, tak jako pití, k němuž ho dost často sváděla? Chtěl se tím vzbouřit proti minulosti, přestat být ten hodný měšťáček, jak se mu ráda posmívala?

No dobrá, Ráchel byla jeho první žena, až do té doby si tak sotva troufal dívku políbit. Ale co všechno ostatní? Jak mohl propadnout té opilosti mocí, s níž vesele „čistili“ fakultu, o které nevěděli skoro nic? Kde vzal tu drzost, posuzovat profesory? Přemýšlel o sobě jako o někom jiném – byl to nebo nebyl on? Nijak se nedokázal sám do sebe-tehdejšího vžít. A přitom cítil jistou vinu, která – jak o té vzdálené době přemýšlel – poněkud sílila. Byla snad vina sídlem jeho identity? Pokrčil rameny. Člověk se stále mění, ale vina jaksí zůstává...

* * *

Jel znovu za Editou. Taky s ní měl spojen jistý pocit viny, který plně nechápal. Přinášel přece oběti, aby se jí dostalo co nejlepší péče. Že nešlo, nemohlo jít o nějaké léčení, jelikož nemoc pokračovala jako obludný stroj, který ujídal její mozek? Lidé tam v útulku alespoň znali všechny fáze nemoci, věděli, co kdy očekávat. Dokonce svými postupy snad zmírňovali postup nemoci. Co by se získalo, kdyby ji vzal zpátky domů? Edita už žádný domov neměla – jen sebe sama, v sobě střeptavých vzpomínek, ve kterých on už neměl místo...

Náhle si znovu vzpomněl, jak se o ni kdysi ucházel. Skutečně ji chtěl? Myslel si, že je do ní zamilovaný. Ale možná jenom chtěl překonat její odpor. Byl tím přímo posedlý.

„Sejdeme se zítra zas?“ ptal se jí, když spolu šli z kina.

„Já nevím, možná něco mám.“

„To jsou ty vaše věčné výmluvy. Když nechcete, tak proč to přímo neřeknete?“

„Já přece neříkám, že nechci.“

„Ale myslíte si to. Jsem pro vás příliš hrubý, nevzdělaný v hudbě...“

„Tohle jsem nikdy neřekla.“

Vedli ty rozhovory napůl se smíchem, ale pod tím byla aspoň z jeho strany urputnost. Často se tiše vztekal. Co si o sobě myslela? On, mladý docent filosofie a žádný chudák jako muž – vnímal přece ty ženské pohledy kdekoliv na ulici nebo na fakultě. A ona? Prosím, celkem hezká tím svým štíhlým, trochu chladným půvabem, ale zase žádná hvězda. Vyznala

se trochu v hudbě, která pro ni zřejmě byla něco jako Svatý Grál. Prý v mladších letech hrála na klavír a měla před sebou nadějnou kariéru, ale pak dostala zánět šlach a s aktivní hudbou byl konec. Jistě to bylo pro ni velké zklamání, které léta zvolna stravovala, ale za to přece nemohl. A to, že se sám v hudbě nevyznal, nebyl zase takový defekt. Chtěl na ní on, aby snad studovala Hegela? Nejrady by se na podpatku otočil a nechal ji, ať se opájí sama hudbou. Ale nikdy to neudělal – měl v sobě nutkání konečně prolomit tu barieru, kterou se mu bránila.

Přemýšlel, čím by ji konečně přesvědčil, že je pro ni dost dobrý. Nosil jí občas květiny, jindy zas malé knížky básní, o nichž doufal, že by ji snad mohly potěšit. Ona ty dary přijímala s úsměvem, ale nic to nezměnilo na té její zdrženlivosti.

„Koupil jsem lístky na koncert,“ řekl jednou.

„Cože, vy?“

„Vás to tak překvapuje? Hrají Bacha, Vivaldiho.“

Barokní hudba byla náhle v módě, jak se od kolegy dozvěděl. Edita takovému lákadlu nemohla odolat, tak tedy šli. Bylo to svého druhu usmíření – den předtím se poněkud pohádali, když jí při loučení sáhl na řadra. Ten koncert nějak přetrpěl – neměl hudební sluch a hlavně nikdy dosud neposlouchal starou hudbu. Perlivé tóny, které se všelijak proplétaly, mu brzo vytvořily vlnící se pozadí, které příliš nevnímal. Přemýšlel o Hegelovi, jehož Fenomenologii v té době právě studoval. Pak náhle ucítil, jak se ho dotkla Editina ruka. Uchopil ji a stiskl. Viděl, jak se na něho udiveně podívala, ale svou ruku mu nevezala. To bylo malé vítězství, které pak stvrdil, když se loučili u domu.

„Nepůjdeme nahoru?“ šeptal jí mezi polibky.

„Ne, ještě ne,“ řekla skoro bez dechu.

To „ještě“ znamenalo příslib. Rozhodl se nenaléhat, ale při další schůzce jí navrhl, že by si mohli u ní poslechnout nějakou starou hudbu a ona souhlasila. Má prý na desce ten Bachův dvojkonzert, který slyšeli živě, na krásné nahrávce s oběma Oistrachy, otcem a synem. Šel za ní po schodech vzrušený očekáváním, nikoliv hudby, ale toho, co se tentokrát už jistě stane.

Musel znovu poslouchat ten koncert. Přitom přemýšlel, kdy si už může dovolit ji políbit a potom postupovat dál. Rozhodně ne, když hrála hudba... Najednou s překvapením cítil, že ho vzala za ruku a stiskla ji. Naklonil se k ní, tentokrát se nebránila. Svlékal ji napřed opatrně, potom stále rychleji. Chvěla se jako list, když přejížděl dlaní po jejím bílém štíhlém těle. Snadno ji zdvihl a odnesl na postel. V pozadí stále hrála hudba.

Odcházel pak s pocitem vítězství. Teprve později si uvědomil, že tím, co se mezi nimi stalo, všechno nevrcholí, ale teprve začíná. Ta zamilovanost, kterou byl předtím posedlý, najednou povadla. Nebyl si zcela jist, že právě s Editou chce sdílet zbytek života. Jenomže nemohl už couvnout. Edita otěhotněla, byla tedy svatba a po šesti měsících se narodila Věrka... Byli aspoň na počátku spolu šťastní? Vlastně nevěděl. Měl často dojem, že mu dělá milost, když s ním spí. Zkoušel to s něhou nebo drsně, ale tak či tak s ní příliš nepohnul. Cítila se nad tělesností povznesená? Možná, že prostě neměla smysl pro sex, tak jako on nevnímal hudbu. Ale jinak celkem dobře vycházeli až do doby, kdy ho vyhodili z fakulty...

* * *

Vystoupil z autobusu s pocitem obvyklé úzkosti. Přes všechny účty, které mezi sebou celá léta měli, vždycky se bál, v jakém stavu Editu najde tentokrát. Bylo to zdrcující, vidět lidskou bytost stále více tonout v prázdnu, zvláště takovou, s níž člověk prožil dlouhou řadu let. Těžko snášel pocit vlastní bezmoci i to, jak jeho samotného v tom tonutí popírá: jak pro ni prostě neexistuje. Už dávno pochopil, že ona Descartova jistota o sobě samém mnoho nevydrží – když myslí, pochybuje, musí tedy být? A co, když pochybuje o sobě, o tom, zda

onen včerejší, na něhož si matně vzpomíná, opravdu byl on? Člověk v životě potřebuje protějšek, nejlépe lidskou bytost, která ho v tom jeho bytí stvrzuje.

Došel pomalu k útulku, s námahou vystoupil po několika schodech a když popadl dech, váhavě zazvonil. Po delší chvíli otevřela paní Vejvodová. Jakmile ho uviděla, její úsměv, který na široké tváři nosila s takovou neměnností, že si o ní myslel, že se nejspíš v spánku taky usmívá, najednou zhasl.

„Ach pane Hanuši,“ řekla velice vážně, „už od rána vás marně sháníme. Nebral jste ale telefon.“

„Skutečně? Možná se mi vybil mobil, já to nikdy nedokážu uhlídat. Stalo se něco?“

„Mám bohužel špatné zprávy.“

„Ano? Co se děje?“

„Paní Hanušová v noci zemřela.“

Ztuhl a hleděl na ni nechápavě. Nebyl si jist, zda správně slyší, nebo si to jenom jeho fantazie stvořila.

„Tak najednou? Myslel jsem, že tahle nemoc...“

„Pokračuje postupně, to ano. Příčina smrti zřejmě nebyl Alzheimer. Podle dobrozdání lékaře jí ve spánku selhalo srdce.“

„Ale vždyť se srdcem, pokud já vím, nic neměla.“

„Asi to nikdo nerozpoznal... Snad vás alespoň utěší, že měla lehký konec, jaký by si každý mohl jenom přát.“

Snažil se vzpamatoval. Necítil napřed nic, pak lítost a taky provinilou úlevu, o níž už věděl, že si ji později bude vyčítat.

„Co mám teď dělat?“ zeptal se. „Myslím, co se očekává.“

„Mám tady adresu a číslo pohřebního ústavu. Už si ji odvezli, doufám, že vám to nevadí, že jsme s výběrem nečekali na vás. Je to solidní ústav, který pro nás běžně pracuje, nikdy nebyly stížnosti... A pak jsou tady její věci, není toho moc.“

Šel za ní do haly, tam od ní přijal kartičku a prospekt pohřebního ústavu – a vzápětí, tak trochu jako ve snu, nevelikou tašku, plnou drobností, a druhou s županem a trepkami.

„Oblékli jsme ji do šatů, které tu nosila. Kdybyste chtěl, aby měla v rakvi něco jiného, domluvte se prosím s ústavem.“

Stál chvíli ztraceně, v každé ruce jednu tašku. Potom si uvědomil, že se Vejvodová spěchá rozloučit. Měla konečně další povinnosti. Nešikovně jednu tašku upustil a potřásl jí rukou.

„Zbytek poplatku za běžný měsíc ústav nevrací, to víte ze smlouvy. Od prvního už ovšem nemusíte platit. Důchod smrtí končí, už jsme uvědomili příslušné úřady. Tak přijměte mou soustrast a taky dík, že jste si Tichý večer vybrali.“

Ohlušen všemi těmi slovy jenom přikývl. Potom se přinutil, aby jí znovu nepodával ruku. Sebral tašku ze země a vyšel dveřmi, které mu ta dobrá žena přidržela.

* * *

Obřad byl tichý, rychlý, zakončený kremací a rozptylem, u něhož s Věrou nebyli. Když seděli zas v autě, položil své dceři ruku na paži dřív než stačila nastartovat motor.

„Myslíš si, že jsem mámě ublížil, když jsem ji dal do toho útulku?“

Pohlédla překvapeně na něho.

„Prosím tě, táto, co to říkáš. Vždyť víš, že už nikoho nepoznávala.“

„Sama jsi říkala, že má cenu ji navštěvovat. Třeba přece jenom něco vnímala.“

„To jsem říkala hlavně kvůli tobě. Jsi pořád tak sám.“

„No, co s tím naděláme. Co kdybys mě přišla někdy navštívit. Já tě snad poznám, aspoň zatím.“

„To víš, že přijdu. Slávek teď pracuje po večerech, mají v jeho firmě nějak napilno. A Hanka s Markétkou jsou teď v tom Londýně...“

„Máš od ní zprávy?“

„Jenom sem tam krátký mail, že prý má napilno. Zkoušela jsem jí zavolat, ale to si zřejmě nepřeje.“

Pokýval hlavou. Život jde jako vždycky dál a z člověka, který tu právě skončil, zbývá jenom rychle blednoucí vzpomínka. Pustil její ruku. Věra otočila klíčkem, motor naskočil.

* * *

Šel zase parkem, ale už se nepokoušel všechno zrakem zachytit. Editina smrt ho nějak zkrušila, i když nakrátko cítil úlevu, že už tu není jako živá výčitka, že se jí více nevěnuje. Šel, trochu ještě více shrbený, a přemýšlel. Svět je současně nezměrná síť představ, vztahů, pojmů, kterou se člověk snaží ovládnout a přitom stále dále rozvíjí až za hranice svého chápání – a současně i nedohledný soubor věcí, tvorů, bytostí, přítomných sice přechodně, přesto však svébytně a tím i neuchopitelně. Kdokoliv, koho potkal v životě, byl vždycky něčím víc, než se mu zdálo. V tom patrně bylo bohatství světa, které nikdy nedokázal plně pochopit.

Jak šel s očima upřenýma do země, uviděl Astru teprve, když k němu přiběhla. Narovnal se a hleděl, kde má pána, aby mohl čelit jeho dalším výpadům. Byl, jak se dalo čekat, nedaleko. Hanuš počkal, až přišel pomalu k němu. S překvapením viděl, že se Kavan zcela jinak usmívá.

„Musím se vám omluvit,“ řekl Kavan čtyři kroky od něho. „Moc jsem přemýšlel a došel k závěru, že jsem se asi přece jenom spletl.“

Hanuš na něho překvapeně hleděl, ale chvíli trvalo, než Kavan, udýchaný rychlou chůzí, znovu promluvil.

„Vy jste to nebyl,“ řekl pak.

„Nebyl jsem kdo?“

„No, ten předseda výboru, který mě tehdy ze studia vyhodil. Byl vám snad trochu podobný, vy jste to ale nebyl.“

„Chcete říct, že jste mě po celý život nenáviděl...“

„Nenáviděl, to je silné slovo. Ale ano, hodně vám to zazlíval.“

„A jak jste teďka, po těch skoro šedesáti letech, přišel na to, že to byla jenom hloupá záměna?“

„Když jste mi pořád opakoval, že si na to nevzpomínáte, ztratil jsem jistotu... A pak se mi ten člověk vybavil. Myslím, že jste to nebyl vy.“

„A co vás přimělo, abyste mi to řekl?“

Kavan sklopil zrak.

„Jdu za týden na operaci se srdcem. Má to být trojnásobný bypass. Říkají, že je to rutinní operace, ale já jim nevěřím. Víím o dvou lidech, kteří nepřežili. Tak pro případ, že by se mi to stalo, nechci tady nechat... Prostě chci mít čisté účty, chápete?“

„No, snad.“

„Ještě jsem chtěl něco říct,“ otálel Kavan. „Z leccého jsem vás obvinil, nejenom z téhle jedné věci. Trochu jsem o tom přemýšlel a došel k tomu, že jsme vlastně oba oběť tamtoho hnusného režimu. Nemyslím jenom to, že vás po Pražském Jaru vyhodili z fakulty a vám pak nezbylo, než dělat topiče. Myslím ta léta předtím, vlastně od začátku.“

„Jak to myslíte?“

„Oni vás svedli, když jste byl úplně nezkušený. Vám a dalším namluvili, že je správné dělat to, k čemu vás podnítily. Byli jsme vlastně všichni oběť něčeho, čemu jsme nerozuměli.“

„To je jistě pohodlný pohled. Ale kdo byl tedy ten, kdo všechno vyvolal?“

„Já vlastně nevím. Mohl bych říct starší komunisti, ale to ten problém jenom posouvá v čase o něco zpět. Někdy si myslím, že to byla nemoc, která zachvátila naši kulturu – komunismus, nacismus a fašismus, to přece není náhoda, že se to všechno objevilo v jednom století. Byli jsme prostě všichni v jistém smyslu nemocní.“

„A teď se uzdravujeme?“

„No, chtěl bych tomu věřit. Ale jsou ovšem taky jiné nemoci, které kulturu sužují.“

„A potom ty, které sužují nás.“

„No právě. Tahle moje operace...“

„Jistě dobře dopadne.“

Podal mu ruku, pak zas šel. Kavan byl sice divný člověk, nic zlého mu ale nepřál.

* * *

Když dorazil do svého lesíku a usednul na oblíbenou lavičku, napadlo ho, že je to v krátké době podruhé, co s něho sňali vinu – napřed Věra, nyní Kavan. Ne, že mu odpustili, podle nich najednou žádná vina nebyla. Přineslo mu to úlevu? Snad na chvíli. Příliš se znal a věděl, že to může být jenom on sám, kdo vinu sám se sebe sejme – a že to nejspíš neudělá, aspoň bez vnitřního zápasu.

Nezvyklý zvuk ho přiměl zdvihnout hlavu. Po cestě, po níž jinak skoro nikdo nechodil, se blížila nějaká mladá žena. Tlačila kočárek a přitom za ruku vedla malého chlapce, asi tříletého, jemuž zřejmě něco vyprávěla.

„Ten obr byl zlý?“ zeptal se chlapec jasným hláskem.

„Ne, on byl jenom poslušný a přitom nešikovný, takže občas něco rozšlápnul.“

„Ale unesl princeznu?“

„No ano, ale nedělal to z vlastní vůle. To mu přece přikázal ten mocný čaroděj.“

„A proč ho poslouchal? Takový obr!“

„Vždyť jsem ti říkala, ten kouzelník si obra právě k tomu stvořil...“

V té chvíli si žena Hanuše všimla a ztišila hlas, takže ji skoro neslyšel. Chlapec se na něho zvědavě podíval, pak ale obrátil oči zpět k matce. Byla to jenom chvíle, než po cestě kolem něho přešli.

Hanuš se díval za nimi, jak se ztrácejí mezi stromy. Kdyby tak skutečnost byla tak jednoduchá, jako v pohádkách! V tom uplynulém století, tak jiném, než ta předešlá, se objevila celá řádka zlých a mocných lidí, jejichž záhadný vliv trochu připomínal kejkle nějakého šamana. Dalo se říct, že davy jejich stoupenců byli jenom takový tajným kouzlem ovládaní obři, kteří neměli vlastní vůli a tak se na své vůdce nebo svůdce mohli vymlouvat? Jak by to bylo pohodlné.

Zahlédl znovu ženu s kloučkem mezi stromy a zdálky uslyšel zvonivý dětský hlas. Ten chlapec jednou vyroste a žádného, ať sebevíce výmluvného čaroděje nebude slepě poslouchat... No, snad. Vždycky tu byla naděje.

== =